

**ENFLASYON MUHASEBESİ
UYGULAMASININ
MALİ ORANLAR
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
ESKİŞEHİR İLİ ÖRNEĞİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

İbrahim UYSAL

Kütahya - 2007

T. C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ENFLASYON MUHASEBESİ UYGULAMASININ
MALİ ORANLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
ESKİŞEHİR İLİ ÖRNEĞİ

Danışman

YARD. DOÇ. AHMET AĞCA

Hazırlayan

İBRAHİM UYSAL

Kütahya - 2007

Kabul ve Onay

İbrahim UYSAL'ın hazırladığı “Enflasyon Muhasebesi Uygulamasının Mali Oranlar Üzerindeki Etkisi, Eskişehir İli Örneği” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip kabul edilmiştir.

01/06/2007

Tez Jürisi

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AĞCA (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. M.Mesut KAYALI

Yrd. Doç. Dr. Rafet AKTAŞ

Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Enflasyon Muhasebesi Uygulamasının Mali Oranlar Üzerindeki Etkisi, Eskişehir İli Örneği” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

01/06/2007

İbrahim UYSAL

ÖZGEÇMİŞ

23.10.1980 tarihinde Eskişehir’de doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini sırasıyla Adalet İlk Öğretim Okulu, Osmangazi Orta Okulu, Süleyman Çakır Lisesinde tamamladı. Üniversite lisans derecesini 2004 yılında Anadolu Üniversitesi, İktisat Bölümünden mezun olarak tamamladı. Halen Eskişehir’de bir muhasebe bürosunda stajyer olarak çalışmaktadır.

ÖZET

Enflasyon olgusunun firmaların mali yapıları ve dolayısı ile mali oranları üzerinde etkileri bulunmaktadır. Enflasyonun etkisi firmaların mali yapıları, yönetimleri, birbirleri arasındaki karşılaştırmalar ve ulusal ekonomi üzerinde görülmektedir.

Dünyada önce gelişmiş ülkelerde sonra gelişmekte olan ülkelerde enflasyonu düşürmek ve bu mümkün olana kadar firmaların mali yapıları üzerindeki etkilerini ortadan kaldırmak için çalışmalar yapılmıştır. Türkiye de ancak 2004 yılında enflasyon muhasebesi adıyla enflasyonun finansal tablolar üzerindeki etkisi giderilmesi uygulamasına geçilmiştir.

Çalışmada Eskişehir’de 48 firma üzerinden yapılan ampirik çalışma sonucunda; araştırmaya dahil edilen firmaların 2004 yılı enflasyon düzeltmesi sonrası mali oranlarının enflasyon düzeltmesi uygulanmadan önceki haliyle karşılaştırılarak, farklılıkların derecesi ve sebebi incelenmiştir.

ABSTRACT

The inflation factor has been found to have a significant effect on a company's financial structures, and accordingly financial ratios.

The effects of inflation theory is observable upon a company's financial structures, management, cross tabulation/ comparison between individuals, and the national economy.

Globally, studies have been conducted to determine a way in which to dampen the effect of inflation on companies' financial structures, as well as the feasibility of this, firstly in developed countries and then in developing countries.

In order to traverse the effect of inflation on financial statements, the practice of inflation accounting was implemented in Turkey roughly in 2004.

In this study, it has been driven benefit from the balance sheet records of 48 companies in Eskisehir. The differences of this company's financial rates before and after 2004 inflation accounting practice and its potential reasons have been analyzed.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi
TEZ HAKKINDA	xii

BİRİNCİ BÖLÜM- ENFLASYON VE ENFLASYON MUHASEBESİ..... 1

1.1. ENFLASYON..... 2

1.1.1. Enflasyonun Tarihçesi	3
1.1.1.1. Enflasyonun Dünyada Tarihçesi.....	3
1.1.1.2. Enflasyonun Türkiye’de Tarihçesi.....	5
1.1.1.2.1. 1980 Öncesi Dönemde Enflasyon	5
1.1.1.2.2. 1980 Sonrası Dönemde Enflasyon	7
1.1.1.2.3. 24 Ocak Kararları	8
1.1.1.2.4. Yeni Politika Arayışları ve 1994 Krizi	11
1.1.1.2.5. 2000 ile 2001 Krizleri ve Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı.....	12
1.1.1.2.6. Enflasyonun Düşmesi ve Merkez Bankası'nın Bağımsızlığı	13
1.1.2. Enflasyonun Türleri	13
1.1.2.1. Artış Hızına Göre Enflasyon	14
1.1.2.2. Nedenlerine Göre Enflasyon	15
1.1.3. Enflasyonun Etkileri	16
1.1.3.1. Enflasyonun Genel Ekonomi Üzerindeki Etkileri	16
1.1.3.2. Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri	16
1.1.3.2.1. Enflasyonun Bilanço Üzerindeki Etkileri.....	19
1.1.3.2.2. Enflasyonun Gelir Tablosu Üzerindeki Etkileri.....	22

1.2. ENFLASYON VE MUHASEBE 23

1.2.1. Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları	25
1.2.1.1. Enflasyon Kısmi Düzeltme Yöntemi Uygulamaları.....	28
1.2.1.2. Enflasyon Genel Düzeltmelerine Geçiş Uygulamaları	30
1.2.1.2.1. Sermayenin Cari Kurlara Göre Hesaplama Uygulaması.....	30
1.2.1.2.2. Sermayenin Yatırıldığı Kurlara Göre Hesaplama Uygulaması	31
1.2.1.2.3. Genel Ekspertiz Yöntemi Uygulaması	31
1.2.1.2.4. Altın Esası Yöntemi Uygulaması.....	32
1.2.1.3 Enflasyon Genel Düzeltme Yöntemleri	33
1.2.1.3.1. Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi	36

1.2.1.3.2. İkame Maliyeti Muhasebesi.....	39
1.2.1.3.3. Karma (Entegre) Muhasebe.....	42

İKİNCİ BÖLÜM- TÜRKİYE’DE ENFLASYON MUHASEBESİ..... 44

2.1. TÜRKİYE’DE ENFLASYON MUHASEBESİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER .45

2.1.1. Uluslararası Muhasebe Standartları.....	45
2.1.2. Türkiye Muhasebe Standartları	47
2.1.3. Sermaye Piyasası Kurulu Tebliği	48
2.1.4. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun Mali Tabloların Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Düzenlenmesine İlişkin Muhasebe Standartı	48
2.1.5. VUK - 5024 No’lu Kanun.....	49

2.2. TÜRKİYE’DE ENFLASYON MUHASEBESİ UYGULAMASI..... 51

2.2.1. Türkiye’de Kısmi Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları.....	51
2.2.1.1. Yeniden Değerleme.....	52
2.2.1.2. Maliyet Bedeli Artırımı	53
2.2.1.3. Son Giren İlk Çıkar (LIFO) Stok Değerleme Yöntemi.....	53
2.2.1.4. Amortisman Uygulaması.....	55
2.2.1.5. Duran Varlık (Sabit Kıymet) Yenileme Fonu	57
2.2.1.6. Alacak ve Borç Senetleri Reeskontu.....	58
2.2.1.7. Yatırım İndiriminde Endeksleme.....	58
2.2.1.8. Finansman Fonu.....	60
2.2.1.9. Gayri Menkul ve İştirak Satışlarından Doğan Karın Sermayeye İlavesinde Vergi İstisnası	61
2.2.1.10. Araştırma Geliştirme Fonu	63
2.2.1.11. Yabancı Kaynak Gider Kısıtlaması.....	64
2.2.1.12. Diğer Kısmi Düzeltmeler	64
2.2.2. Türkiye’de Genel Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları.....	65
2.2.2.1. Enflasyon Muhasebesinin Uygulanması ile Yürürlükten Kaldırılan Hükümler.....	66
2.2.2.2. Enflasyon Muhasebesinin Uygulanması ile Değiştirilen Hükümler...	67
2.2.2.3. Türkiye’de Enflasyon Muhasebesi Uygulaması	67

2.3. V.U.K. 5024 SAYILI KANUNA GÖRE ENFLASYON DÜZELTMESİNE İLİŞKİN GENEL İLKELER..... 68

2.3.1. Düzeltme İşlemi İçin Temel Hazırlıklar	68
2.3.2. Reel Olmayan Finansman Maliyetinin Tespiti ve Ayıklanması	70
2.3.3. Düzeltme İşlemine Tabi Tutulacak Mali Tablolar	70
2.3.4. Düzeltme İşlemi.....	70
2.3.5. Bilançodaki Hesapların Düzeltilmesi	72
2.3.6. Gelir Tablosu Hesaplarının Düzeltilmesi.....	76

2.4. ENFLASYON MUHASEBESİ UYGULAMASININ MALİ ORANLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	76
2.4.1. Likidite Rasyolarına Etkisi.....	76
2.4.1.1. Cari Oran	77
2.4.1.2. Likidite Oranı (Asit test oranı)	77
2.4.1.3. Nakit Oranı.....	78
2.4.2. Finansal Rasyolarına Etkisi.....	78
2.4.2.1. Borçların Aktiflere Oranı	79
2.4.2.2. Kısa Vadeli Yükümlülükler Oranı	80
2.4.2.3. Finansal Risk Oranı.....	80
2.4.2.4. Özkaynaklar Rasyosu.....	81
2.4.3. Karlılık Rasyolarına Etkisi.....	82
2.4.3.1. Varlık Getiri Oranı	82
2.4.3.2. Özkaynaklar Getiri Oranı	83
2.4.4. Faaliyet Rasyolarına Etkisi	84
2.4.4.1. Stokların Devir Hızı	84
2.4.4.2. Karın Hasılaya Oranı.....	84
2.4.4.3. Aktif Devir Hızı Oranı	85
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM- ESKİŞEHİR İLİ UYGULAMASI	87
3.1. YÖNTEM.....	88
3.2. VERİLER VE TOPLANMASI	88
3.3. ENFLASYON DÜZELTMESİNİN RASYOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN HESAPLANMASI VE YORUMLANMASI	88
3.3.1. Likidite Oran Analizleri.....	89
3.3.2. Finansal Oran Analizleri	91
3.3.3. Karlılık Oranı Analizleri	92
3.3.4. Faaliyet Oranı Analizleri.....	94
SONUÇ.....	97
EKLER.....	101
Mevzuat Listesi	101
Parasal/Parasal Olmayan Aktif/Pasif Hesaplar	104
KAYNAKÇA.....	107
DİZİN	115

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.1. Çeşitli bazlara göre Tüketici Fiyat Endeksleri.....	6
Tablo 1.2. Enflasyon (TÜFE) Oranı ve Devir Hızı Oranı	8
Tablo 1.3. Ülkelerin Enflasyon Muhasebesi Uygulamaya Geçiş Tarihleri	35
Tablo 1.4. Enflasyon Düzeltmesi Sonucu Likidite Oranları	89
Tablo 1.5. İki Ana Kütle Aritmetik Ortalaması Farkı Likidite Oranları T testi.....	90
Tablo 1.6. Enflasyon Düzeltmesi Sonucu Finansal Oranlar	91
Tablo 1.7. İki Ana Kütle Aritmetik Ortalaması Farkı Finansal Oranlar T testi	92
Tablo 1.8. Enflasyon Düzeltmesi Sonucu Karlılık Oranları	93
Tablo 1.9. İki Ana Kütle Aritmetik Ortalaması Farkı Karlılık Oranları T testi	94
Tablo 1.10. Enflasyon Düzeltmesi Sonucu Faaliyet Oranları	95
Tablo 1.11. İki Ana Kütle Aritmetik Ortalaması Farkı Faaliyet Oranları T testi.....	96
Tablo Ek.1. Parasal Aktif Kalemler.....	104
Tablo Ek.2. Parasal Pasif Kalemler	105
Tablo Ek.3. Parasal Olmayan Aktif Kalemler.....	106
Tablo Ek.4. Parasal Olmayan Pasif Kalemler	106

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Türkiye’de Enflasyonun Seyri (1923-2004).....	6
Şekil 1.2. Muhasebe Süreci (Şematik).....	23

KISALTMALAR

IAS	Uluslararası Muhasebe Standartları
TMSK	Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
TMS	Türkiye Muhasebe Standardı
VUK	Vergi Usul Kanunu

TEZ METNİ

Problem

2004 yılı mali tablolarının düzeltilmesi gerektiğini ortaya koyan enflasyon muhasebesi uygulamasının mali oranlar üzerinde gerçekleştirdiği değişikliklerdir.

Amaç

Enflasyon muhasebesi ülkelerin ekonomi politikalarının uygulanmasında yardımcı olmaktadır. Araştırmada bilançolarda meydana gelen düzeltme öncesi görünüm ile düzeltme sonrası görünümün karşılaştırılması, sonuçların, işletmelerin finansal yapılarıyla olan bağlantısının saptanması amaçlanmaktadır.

Önem

Enflasyonun mali tablolar üzerindeki olumsuz etkileri; mali tabloların gerçeği yansıtmaması, olmayan karların dağıtılması, öz sermayenin erimesi ve yüksek borçlanma, büyümenin (küçülmenin) gerçekliğinin belirlenmesi, sektörler ve bölgeler arası ilişkilerin ortak zeminde kurulamaması, yabancı sermayeye ve yabancı ortaklıklara dayalı işlemler olarak görülmektedir. Enflasyon düzeltmesi uygulaması; ülke ekonomi politikasına yardımcı olması, mali tablolardaki bozulmaları düzenlenmesi, işletme aktifindeki ekonomik varlıkların gerçek değerlerini yansıtmaları bakımından önemlidir.

Varsayımlar ve Sınırlılıklar

Araştırmada, 30 Aralık 2003 Tarihli 25332 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 5024 Sayılı Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un gereği düzeltme işlemleri incelenmekte olup, Sermaye Piyasası Kurulu’na (SPK) dahil işletmeler çalışmaya dahil edilmemektedir.

Araştırmanın kapsamı, Eskişehir ilidir. Eskişehir ilinde tez konusunda genel bir fikir oluşturacak şekilde 48 adet firmanın mali tabloları analiz edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM
ENFLASYON VE ENFLASYON MUHASEBESİ

Enflasyon ve enflasyon muhasebesi konularının işlendiği bu bölüm konularını detaylı işlemeye başlamadan önce bu kavram ve olgular hakkında genel bilgiler aşağıda ele alınmaktadır.

Muhasebenin bilgi kullanıcıları tarafından kendilerine fayda sağlaması amacıyla kullanılması, özellikle sanayi kalkınması ve yatırım harcamalarının arttığı 20.yüzyılın ortalarına denk gelmektedir. Bu sebepten dolayı 1950’li yıllara kadar bilgi kullanıcıları, fiyat değişimlerinin etkisini göz önüne almamıştır.

Enflasyon muhasebesi, muhasebe disiplininin önemli bir uygulamasını oluşturmaktadır. Bu açıdan işletmecilik alanının mevcut durumu ve geleceğindeki gelişmeler ile de yakından ilgilidir.¹ Araştırma konusunun gerek muhasebe, gerek işletmenin diğer disiplinleri ve de ekonomi disiplini açısından geleceğe yönelik yansımaları vardır.

Enflasyon muhasebesi üzerine olan eserler İngilizce konuşan ülkelerde 60 yıldan beri varolmasına rağmen bu konunun bütün dünya ülkelerini ilgilendirmesi 1970’li yıllara denk gelir. Çünkü 1970’li yıllarda, dünyanın birçok yerinde fiyat artışlarında önemli yükselmeler meydana gelmesi ve birçok ülkenin iki haneli enflasyon oranıyla karşılaşması ile doğal olarak enflasyon ve muhasebeye olan etkileri üzerindeki ilgi artmıştır. Bu enflasyon oranları sonucunda birçok devlet, 1970’li yılların sonu ve 1980’li yılların başında, enflasyon muhasebesi yöntemleriyle tanışmıştır. Bu dönemde enflasyon düşmeye ve enflasyon muhasebesi konusu sorgulanmaya başlamıştır. Buna rağmen 1980’li yılların sonlarında enflasyon muhasebesinin gerekliliği tam olarak anlaşılmasının nedeni yayınlanan finansal sonuçlar sonucu böyle bir dönemde bile hala kar ölçümlemesinde düşük enflasyonun önemli etkileri olabiliyordu.

¹ Ahmet Ağca, “Üniversitelerimizde Verilen Denetim Eğitiminin Teknolojik Gelişmeler Sonucunda Değişen Denetim Olgusu ve Değişen Denetçi Profili Karşısındaki Durumu”, **Makaleler**, Muhasebe TR, www.muhasebetr.com/ozelbolum/029 (19.12.2006)

1.1. ENFLASYON

Enflasyon, fiyatların genel seviyesindeki artış olarak tanımlanmaktadır. Enflasyonun bir başka tanımı, fiyatların sürekli az ya da çok önemli miktarda genel bir biçimde yükselmesidir.² Araştırmacılardan bazıları, enflasyonu fiyatlardaki sürekli yükselme eğilimi olarak tanımlar.³ Bazı diğer araştırmacılara göre ise enflasyon, fiyatlar genel düzeyindeki devamlı bir artış sürecinin yanında paranın değerindeki sürekli bir düşmeyi de ifade etmektedir. Buna göre, herhangi bir malın değerindeki düşmenin sadece o malın üretimini ve satışını yapanları etkilediğini, oysa paranın değerindeki düşmenin bütün bir toplumu (hatta küreselleşen dünyada diğer toplumları da) olumsuz etkilemekte olduğunu ve böylece enflasyonun çok önemli bir sosyoekonomik sorun olarak karşımıza çıktığı belirtilmektedir.⁴ Klasik (örneğin D. Hume) ve Modern (örneğin M. Friedman) Miktar Teorisyenleri'ne göre enflasyon ya da fiyatlar genel düzeyindeki artışın para arzındaki artışla doğrudan bir ilişkisi vardır. Keynesgil ekonomistler ise enflasyonu, tam istihdamın olduğu bir ortamda toplam arza göre toplam talepte bir fazlalık olması durumu olarak açıklamaktadırlar.

1.1.1. Enflasyonun Tarihçesi

Enflasyonun tarihçesi enflasyon olgusunun daha açık olarak kavranması bakımından aşağıda hem dünyadaki tarihçesi ve hem de Türkiye'deki tarihçesi açısından ele alınmaktadır.

1.1.1.1. Enflasyonun Dünyada Tarihçesi

Enflasyon terimi 1789 ile 1799 tarihleri arasında Fransa'da görülen Fransız Devriminde piyasaya aşırı düzeyde sunulan para olarak tanımlanan assignat'ın, 1861 ile 1865 tarih aralığında da Amerikan İç Savaşı'nın finansman gereksinimi olan (greenbacks) dolarların fazlalığını belirtmek için kullanılmıştır.

Klasik iktisatçılara göre enflasyon terimi, kamu harcamalarının kamu gelirlerini aşması sonucunda görülen bütçe açıklarının kapatılması için para basan

² Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986, 7. Cilt, s. 3714.

³ İlker Parasız, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2005, s. 373.

⁴ Osman Z. Orhan, **Başlıca Enflasyon Teorileri ve İstikrar Politikaları**, Filiz Kitabevi, Vefa İstanbul, 1995, s. 1.

otoritenin piyasadaki para emisyonunu arttırması olarak tanımlamıştır. Bu tanıma karşılık Keynes ve Keynesyen iktisatçılar enflasyonun toplam talebin toplam arzı aşması neticesinde ortaya çıktığını ileri sürerek, enflasyonun sebebi olarak para arzını ortaya atan görüşe karşı çıkmışlardır. 1929 Buhranı'nın ardından talebin hızla düşmesine paralel, tüm dünya ekonomilerinde fiyatlar hızla düşmüş, ancak bu deflasyonist ortamın sonucunda işsizlik hızla yükselmiştir.⁵

İkinci Dünya Savaşı döneminde birçok ülke “savaş ekonomisi” politikası izlemiş ve harcamaların büyük bir bölümü ordu için yapılmıştır. Bu dönemde yeniden yüksek enflasyon oranları görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, savaşın yaralarını sarmaya çalışan Batılı devletler, ülkelerini yeniden inşa edebilmek ve ekonomik büyümeyi sağlamak amacıyla enflasyonist politikalar izlemişlerdir.

1944 yılından beri devam eden Uluslararası para birimlerinin ABD doları ve altın fiyatlarına göre sabitlenmesinin 1971 yılında sona ermesiyle birlikte döviz kurları dalgalanmaya bırakılmıştır. Bunun sonucunda da ulusal para birimlerinin aşırı devalüe olduğu durumlarda, 1972-1973 yıllarındaki petrol krizinin de etkisiyle birlikte, girdi fiyatlarındaki artışlardan ötürü birçok ülkede yüksek oranlı maliyet enflasyonu yaşanmıştır.

Tarihte yüksek enflasyonun dünya çapında seyrine işaret etmek bakımından yüksek enflasyon ile mücadele programların yer ve tarihleri aşağıda verilmektedir:⁶

- Alman hiperenflasyonu ve stabilizasyon, 1923
- Macar hiperenflasyonu ve stabilizasyon, 1945-1946
- İsrail stabilizasyonu, 1985-1986
- Bolivya hiperenflasyonu, 1985
- Arjantin, Avustral planı, 1985-1986
- Brezilya, Cruzado planı, 1986-1987

⁵ Murat Kaykusuz, **Maliyet Enflasyonu ve Türkiye’de Maliyet Enflasyonunun Nedenleri**, Geocities internet sitesi, Kasım 2001; http://www.ceterisparibus.net/arsiv/m_kaykusuz2.doc, 10.10.2006.

⁶ Ernur D. Abaan, **Enflasyonla Mücadelede İktisadi Politikalar ve Deneyimler**, Tartışma Tebliği No: 9406, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Araştırma Genel Müdürlüğü, Ankara, Mayıs 1994, s. 195-215.

Bu listeden de görüleceği üzere yüksek enflasyon ile birinci ve ikinci dünya savaşlarında Avrupa’da sürdürülen mücadele zamanla Güney Amerika ülkelerine kaymıştır. 1980’lerden itibaren sıkı para politikaları izlemeye başlayan Batı Avrupa ülkeleri, enflasyonla mücadelede önemli yol katetmişlerdir. Özellikle, 1999 yılında Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin birçoğunun ortak para birimi olarak Euro’ya geçmeleri ile birlikte Euro’yu benimseyen üye ülkelerin merkez bankaları, para politikalarında ortak hareket etmeye başlamışlar ve Avrupa Bölgesi (Eurozone) olarak adlandırdıkları AB ülkelerinde yıllık enflasyon oranının yıllık %6’yı geçmemesi ilkesine uyulması kararını almışlardır.⁷ 1980 sonrası dönemde yüksek enflasyon, Türkiye gibi gelişmekte olan birçok ülkenin temel sorunu olmaya devam etmiştir.

1.1.1.2. Enflasyonun Türkiye’de Tarihçesi

Türkiye’de enflasyon, tarihinde bilinmesine rağmen, enflasyonla mücadele son yıllara ait bir olgudur. Dünyada tarihte enflasyon olgusu uğraşımı ve ortaya konan mücadeleler enflasyonun tarihindeki kilometre taşlarını oluştururlar. İzleyen bölümlerde enflasyonun Türkiye’deki tarihi ele alınmaktadır.

1.1.1.2.1. 1980 Öncesi Dönemde Enflasyon

Türkiye’nin enflasyon tarihi 1923 yılından başlanarak incelenecek olursa Tablo 1.1’in de ortaya koyduğu üzere, tüketici fiyatları Cumhuriyet’in kurulduğu 1923 yılındaki fiyatlar düzeyi 2004 yılına gelindiğinde 7 milyon katına kadar yükselmiş olduğu gösterilebilir.⁸

⁷ S. Rıdvan Karluk, **AB ve Türkiye**, İMKB Yayınları, 1996, s. 691.

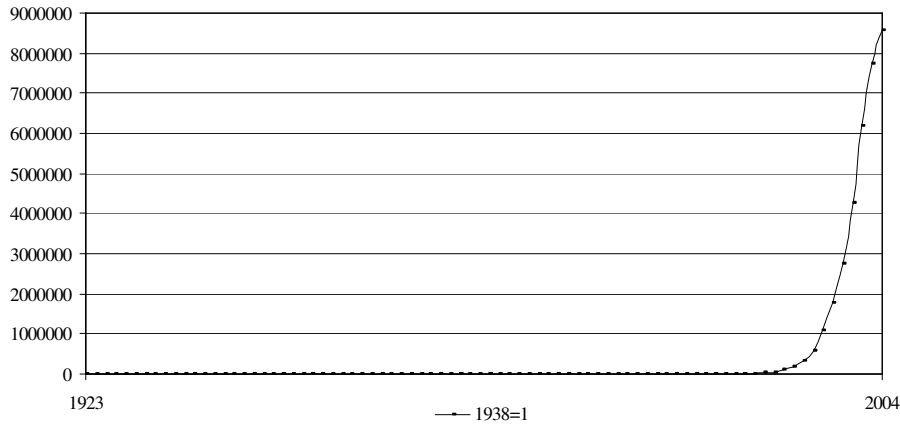
⁸ Fatma Doğruel ve A. Suat Doğruel, **Türkiye’de Enflasyonun Tarihi**, Süreyya Serdengeçti’nin Önsözü ile, Danışman: Prof. Dr. Şevket Pamuk, T.C. Merkez Bankası ve Tarih Vakfı, ISBN: 975-8813-30-7, İstanbul, 2005, s. 188.

Tablo 1.1. Çeşitli bazlara göre Tüketici Fiyat Endeksleri

Yıl	1938=1	1923=1	1980=1
1923	1,198	1,000	0,005
1930	1,310	1,094	0,006
1935	0,986	0,823	0,004
1940	1,108	0,925	0,005
1945	3,330	2,781	0,015
1950	3,392	2,832	0,015
1955	4,507	3,763	0,020
1960	8,613	7,192	0,038
1965	10,374	8,662	0,046
1970	14,311	11,950	0,063
1975	31,960	26,687	0,140
1980	227,918	190,313	1,000
1985	1.108,313	925,451	4,863
1990	9.417,982	7.864,094	41,322
1995	176.300,704	147.212,564	773,528
2000	2.759.341,417	2.304.073,193	12.106,747
2004	8.559.510,168	7.147.262,678	37.555,273

Kaynak: 1923-1938 dönemi Pamuk (2000), sonraki yıllar DİE Tüketici Fiyat Endeks

Kaynak: 1923-1938 dönemi Pamuk (2000), sonraki yıllar DİE Tüketici Fiyat Endeks değerleri'nden aktaran Fatma Doğruel ve A. Suat Doğruel, **Türkiye'de Enflasyonun Tarihi**, Süreyya Serdengeçti'nin Önsözü ile, Danışman: Prof. Dr. Şevket Pamuk, T.C. Merkez Bankası ve Tarih Vakfı, ISBN: 975-8813-30-7, İstanbul, 2005, s. 209.

Şekil 1.1. Türkiye'de Enflasyonun Seyri (1923-2004)

Kaynak: 1923-1938 dönemi Pamuk (2000), sonraki yıllar DİE Tüketici Fiyat Endeks değerleri'nden aktaran Fatma Doğruel ve A. Suat Doğruel, **Türkiye'de Enflasyonun Tarihi**, Süreyya Serdengeçti'nin Önsözü ile, Danışman: Prof. Dr. Şevket Pamuk, T.C. Merkez Bankası ve Tarih Vakfı, ISBN: 975-8813-30-7, İstanbul, 2005, s. 209.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin ilk yıllarının en önemli ekonomik kararlarından biri olan ve 7 Eylül kararları olarak tanımlanan 1946 devalüasyonunu ve 5 Ağustos 1958 devalüasyonu zamanın ulusal ve küresel ekonomi politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.⁹

1980 yılına kadar geçen 1960-1979 tarih aralığı planlı dönem olarak adlandırılır. Bu dönemde Türkiye henüz dışa açık bir ülke konumunda değildir. Ancak, dış konjonktürdeki değişimler, petrol şokları, döviz sıkıntısı ve üretim yetersizliği gibi dış alemde gerçekleşen olumsuzluklardan ülke ekonomisi de olumsuz etkilenmiştir. 1970'li yıllar enflasyonun iki haneli görüldüğü ve yükselme eğiliminde olduğu yıllardır. 1978 ve 1979 yılları, sorunların artık iyice yoğunlaştığı kriz yılları olmuştur.

Bir ödemeler dengesi krizi de yaratan birinci petrol şokunun 1970'lerin ikinci yarısında gecikmeli olarak yansımalarıyla birlikte, Türkiye'de enflasyon oranı daha önce sadece İkinci Dünya Savaşı yıllarında yaşanmış olan düzeye yükselmiştir.¹⁰

1.1.1.2.2. 1980 Sonrası Dönemde Enflasyon

Türkiye'de enflasyonun seyri, 1980 yılı başında uygulamaya sokulan 24 Ocak kararları ile ekonomide liberalleşme politikalarının uygulanması bakımından ayrı bir döneme işaret etmektedir. Enflasyon oranlarında önceki dönemlere göre belirgin bir iyileşme gerçekleşmiştir. Ancak, daha sonraki yıllarda enflasyon oranının tekrar yükselmesi, 24 Ocak Kararlarının enflasyon oranı üzerindeki etkisi geçici bir iyileşme olarak kalmıştır. 1983 yılından itibaren tekrar yükselmeye başlayan enflasyondaki bu dalgalanma hareketinin benzerleri daha sonraki yıllarda da gözlemlenebilmektedir. Aşağıdaki Tablo'da yıllık enflasyon oranı değerleri ve enflasyon değişim oranı görülebilmektedir.

⁹ Fatma Doğruel ve A. Suat Doğruel, **a.g.e.**, s. 139.

¹⁰ Pelin Alp Yiğit, **Düşen Enflasyon Ortamında Bankacılık ve Türk Bankacılık Sektörü**, Yayınlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Danışman Doç. Dr. Kıvılcım Metin Özcan, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, Ekim 2005, s. 10.

Tablo 1.2. Enflasyon (TÜFE) Oranı ve Değişim Hızı

Yıllar	Enflasyon Oranı	Enflasyon Oranında % Değişim	Yıllar	Enflasyon Oranı	Enflasyon Oranında % Değişim
1977	22,50	37,26	1991	65,90	9,28
1978	53,30	136,90	1992	70,10	6,38
1979	62,00	16,32	1993	66,10	-5,71
1980	101,40	63,55	1994	106,26	60,77
1981	34,00	-66,47	1995	89,11	-16,14
1982	28,40	-16,47	1996	80,35	-9,83
1983	31,39	10,53	1997	85,73	6,70
1984	48,40	54,19	1998	84,64	-1,27
1985	44,95	-7,13	1999	64,87	-23,36
1986	34,62	-22,98	2000	54,92	-15,34
1987	38,85	12,22	2001	54,40	-0,94
1988	73,70	89,70	2002	45,00	-17,28
1989	63,27	-14,15	2003	25,30	-43,78
1990	60,30	-4,69	2004	10,58	-58,18

Kaynak: Devlet istatistik Enstitüsü'nden aktaran Fatma Doğruel ve A. Suat Doğruel, **Türkiye'de Enflasyonun Tarihi**, Süreyya Serdengeçti'nin Önsözü ile, Danışman: Prof. Dr. Şevket Pamuk, T.C. Merkez Bankası ve Tarih Vakfı, ISBN: 975-8813-30-7, İstanbul, 2005, s. 190.

24 Ocak kararlarını izleyen sonraki yıllarda enflasyon oranlarında azalma gözlenmesine karşın yüzde olarak bu değerler 1981 yılının değerinin çok altında kalmıştır. 1998 yılından itibaren düzenli bir düşüş eğilimine giren enflasyon oranındaki yıllık azalma ile bir anlamda katılaşmış bir enflasyon yapısının 2004 yılında kırılmış olduğu kabul edilebilir.

1.1.1.2.3. 24 Ocak Kararları

Birinci petrol şokunun Türkiye'yi etkilemesiyle ekonomi tıkanma noktasına geldiği için zorunlu olarak bir dizi ekonomik istikrar programı uygulanmaya çalışılmıştır. 1978 ve 1979 yıllarındaki yarıda kalan politika uygulama denemelerini hemen izleyerek, Cumhuriyet tarihinin en kapsamlı ekonomi istikrar politikası paketi olarak 24 Ocak kararları uygulamaya konulmuştur.

24 Ocak Kararlarının temel ilkeleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

- 1. Etkin bir ekonomi yönetimi ile makro düzeyde tutarlı kararlar alınmalıdır.
- 2. Enflasyonun kontrol altına alınması öncelikli bir sorundur. Büyüme enflasyon kontrol altına alındıktan sonra düşünülecektir.
- 3. Yeni yatırımlar yerine mevcut atıl kapasitenin kullanılmasına öncelik verilecektir.
- 4. Gerçekçi bir kur politikası ile ihracatın hızla artırılması gerekir.
- 5. Gerçekçi bir faiz politikası ile tasarruflar artırılmalı ve bu mali kurumlar aracılığı ile yönlendirilmelidir.
- 6. İç finansman açığının kapatılması ve yatırımların hızlandırılması için yabancı sermaye teşvik edilecektir.¹¹
- 7. Dış ticaret serbestleştirilmiş, yabancı sermaye yatırımları teşvik edilmiş, kar transferlerine kolaylık sağlanacaktır.
- 8. Devletin ekonomideki payını küçülten önlemler alınacaktır.¹²

24 Ocak kararlarının açıklanmasını izleyen ilk Merkez Bankası raporunda net ifadelerle yer alan bu temel ilkelerin, izleyen 20 yıl boyunca farklı önceliklerle de olsa izlendiği görülmüştür. Ancak, 1. ve 6. temel ilkenin gerçekleştirilmesinde son yıllara kadar önemli bir ilerleme sağlanamadı.

Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yapılan standby anlaşması çerçevesinde uygulamaya giren bu ekonomik program iki ana eksen üzerinde tasarlanmıştı. Bunlardan birincisi sıkı finansal politikalara dayalı olarak geliştirilen kısa dönemli makroekonomik istikrar programları, ikincisi ise sonuçları daha uzun bir sürede görülecek olan yapısal uyum reformlarıdır.¹³ 1970'lerin sonlarına kadar değişik ülkelerde uygulamaya koyulan Uluslararası Para Fonu (IMF) programları daha çok yukarıda değinilen birinci ana eksen etrafında tanımlanmıştır. Ancak, özellikle sanayileşmemiş ülkelerde (gelişmekte olan ülkelerde) makro politikaların uygulanmasını ya da uygulansalar bile beklenen sonuçların alınmasını engelleyen yapısal tıkanıklıkları aşmak amacıyla, kısa dönemli makroekonomik politikaları

¹¹ F.Doğruel ve A.S.Doğruel, a.g.e., s. 197.

¹² İlhan Tekeli, Türkiye'de ve Dünyada Yaşanan Ekonomik Bunalım, s. 275

¹³ Yiğit, a.g.e., s. 10.

desteklemek üzere 1970'lerin sonuna doğru klasik Uluslararası Para Fonu (IMF) programlarına yapısal reform eksenini de eklenmiş olduğu gözlemlenmektedir. Buna bağlı olarak bu yeni yaklaşımın dünyada kapsamlı olarak uygulandığı ilk örneğin Türkiye olduğu söylenebilir.¹⁴ Nitekim buna bağlı olarak, uygulanan programları desteklemek amacıyla yönelik olarak standby anlaşması çerçevesinde Türkiye'ye kullandırılan Uluslararası Para Fonu (IMF) kredisinin hacmi o yıllara kadar görülmemiş bir düzeye çıkarılmıştır.

Fiyat artışlarının parasal genişleme ile sağlanan nominal talep fazlalığından kaynaklandığı görüşü, 24 Ocak kararlarıyla uygulamaya konulan makroekonomik istikrar programının temel varsayımlarından birini oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak, 1970'lerin ikinci yarısından itibaren tırmanışa geçen enflasyonu durdurmak için iç talebi kısma çabaları hemen zaman kaybetmeksizin ön plana çıkarılmıştır. Ancak bu arada, ekonominin daha önceki yıllarda gerçekleşen müdahalelerle iç piyasalarda nispi fiyatların bozulduğu gerekçesiyle kamu kesiminin ürettiği malların fiyatları ve petrol fiyatları yükseltilmiştir. Aynı gerekçeyle gerçekleştirilen devalüasyon sonucu ithal ara malları kullanan sanayi kollarında üretim maliyetlerinin yükselmesine yol açılmıştır. Buna paralel olarak gerçekleşen fiyat yükselmeleri sonucunda, bu yılda ortaya çıkan ikinci petrol şokunun da katkısıyla, 1980 yılında yıllık enflasyon oranı %101'i aşmıştır. Ancak, istikrar programının uygulanmasıyla birlikte enflasyon oranında ortaya çıkan bu artış, o dönemin ekonomi kurmayları tarafından önemsenmemiş ve bunun ekonominin piyasa fiyatları düzeyinde dengeye gelmesinin bir sonucu olduğu biçiminde yorumlanmıştır. İzleyen iki yılda enflasyon oranının hızla aşağıya inmesi ve 1982 yılında bu oranın 1979 yılı değerinin yarısının da altında gerçekleşmesi bu yorumu desteklemektedir.¹⁵ Yine bu dönemde sosyal bazı etkiler ortaya çıkmış, şiddet olayları da hızla tırmanışa geçmiş ve 1980 yılının siyasal sonucu olarak 12 Eylül tarihinde gerçekleşen askeri müdahale olmuştur.

24 Ocak kararlarının dayandığı Uluslararası Para Fonu (IMF) programlarının ikinci eksenini oluşturan yapısal uyum reformları üç temel alanda yoğunlaşmaktadır: Para piyasalarında serbestleşme, dış ticarete serbestleşme ve bütçe

¹⁴ F.Doğruel ve A.S.Doğruel, **a.g.e.**, s. 195.

¹⁵ F.Doğruel ve A.S.Doğruel, **a.g.e.**, s. 195.

disiplini. Para piyasaları ve dış ticarete serbestleşme yönünde ilk uygulamalar hemen devreye sokulmuştur. Böylece 1980 sonrası dönemin en çok tartışılan kararlarından biri olan 32 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tamamlanan serbestleşme süreci başlamış olmuştur. Ancak, askeri yönetim altında geçen ilk iki-üç yıl hariç, bütçe disiplininin sağlanması konusunda kalıcı bir başarı elde edilememiştir.

Türkiye'nin dışa açılma süreci, büyüyen bir ticaret açığı ile birlikte yürümüştür. Bu olgunun görünen ilk sonucu, dış borç stokundaki sürekli yükselme olmuştur. Bu dönemde turizm gelirlerinde belirgin bir artışa karşın, doğrudan yabancı yatırımların hedeflenen düzeylerin çok altında kalmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak ticaret açıklarının kısa vadeli sermaye hareketleriyle finanse edilmesi sonucu 1990'lı yılların sonuna doğru dış borç stokunun GSMH'ya oranı çok yükselmiştir.

24 Ocak kararlarına dayalı yüksek enflasyon ile mücadelenin başarısının geçici olmasında getirilen serbestleşmenin ani olarak devreye girmesinin ekonomik dengeleri olumsuz etkilemiş olduğundan söz edilmektedir.¹⁶

1.1.1.2.4. Yeni Politika Arayışları ve 1994 Krizi

Dışa açık ekonomi politikalarının uygulanmasının üzerinden on yıl geçmesine rağmen enflasyon düşüş göstermemiştir. 24 Ocak 1980 kararlarından sonra kamu bütçe açıklarının artması ve devletin borçlanma gereksiniminin devamlı artması enflasyon oranının düşüş göstermemesinin sebebi olarak açıklanabilir.

Yüksek iç faiz oranlarının görüldüğü bu dönemde, birikimlerini enflasyonla değerlendiren, varlıklarını faizlerin artışına paralel olarak kamu finansmanında kullandıran diğer bir anlatımla enflasyondan yararlanan çıkar grupları da oluşmuştur.

Türkiye'de 1994 yılında faizlerin düşürülmesi ücret, faiz ve reel devalüasyon politikası uygulanması eğilimi olmuştur. Bu politikanın uygulanmasında Arjantin örnek alınmıştır. Sebebi, Arjantin'de görülen %3000 dolayındaki iç faizlerin iki yıl içinde yok edilmesi olmuştur.

¹⁶ Yiğit, a.g.e., s. 10.

5 Nisan ekonomik kararlarının ana hatları ve ekonomik tedbirleri aşağıda özetlenmiştir.

- Kamu İktisadi Teşekküllerinin piyasaya sunduğu ve tekel konumunda olan ürünlerde vergiler arttırılmıştır.
- Kamu harcamalarından tasarrufa gidilmiş, kamu yatırımları hız kesmiş özel şirketlere daha çok yap-işlet-devret prensibi benimsenmiş, personel alımları sınırlandırılmıştır.

1994 yılında alınan bu kararlardan, yine aynı yıl hükümetin aldığı popülist kararlar çerçevesinde alınan kararlar uygulamaya geçirilememiştir. Neticesinde 5 Nisan Kararlarının uygulanabilirliği kalmamıştır.

1.1.1.2.5. 2000 ile 2001 Krizleri ve Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı

1994 krizi ile bozulan dengeler, hem makro hem mikro bazdaki gelişmeler neticesinde ekonomik programların uygulanabilirliği tehlikeye girmiştir. Makro bazda 1998 Rusya Krizi, mikro bazda ise 1999 depremi ve faiz ödemelerinin GSMH'ya oranının yüksek değeri ekonomi politikaları üzerinde olumsuz etkisi olmuştur.

Kamu finansman dengesinin bozulması ve reel faizlerin yüksek seviyesini korumasının yol açtığı borç stokunun yükselmesi, enflasyonun hızlanma eğilimine girmesi ve ekonomik daralmanın sürmesi, 2000 yılında orta vadeli kapsamlı bir programın uygulanması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu ortamda, 2000 yılı başında enflasyonu düşürmek ve ekonomide büyüme ortamını yeniden sağlamak amacıyla kapsamlı bir ekonomik program uygulamaya konulmuştur.¹⁷

2000 yılında, Merkez Bankasının uygulamış olduğu sabit kur sisteminde aylar önceden belirlenen döviz kurunu baz alan “Enflasyon Düşürme Programı” isimli yeni bir program yürürlüğe konulmuştur. 2000 yılı kasım ayında likit sıkıntısı ile faizlerin artması, dövize olan aşırı talep ve piyasalarda görülen güvensizlik sebebiyle uygulanan politikada ortaya çıkan aksamalar Uluslararası Para Fonundan sağlanan ek

¹⁷ T.C. Merkez Bankası, **Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı**, T.C. Merkez Bankası Duyuruları, Ankara, Nisan 2001, s. 9.

bir destek ile geçiştirilmiştir. Fakat bu geçiştirme durumu 2001 yılı Şubat ayına kadar sürmüştür. Şubat 2001’de enflasyon oranının hedeflerin üzerinde gerçekleşmesi ve piyasada oluşan devalüasyon beklentisi program başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Programın başarısızlığına sebep olarak sıralanabilecek piyasadaki aksaklıklar; kamu açıklarının hızla büyümesi, ekonomideki borç-faiz kısır döngüsüne bağlanan sürdürülemez iç borç dinamiği, mali sistemin etkinliğinde görülen gelişmeler ve ekonomik sisteme olan güven kaybı olarak açıklanabilir.

1.1.1.2.6. Enflasyonun Düşmesi ve Merkez Bankası’nın Bağımsızlığı

Türkiye’nin ekonomi ve finans tarihi göz önüne alındığında yaşanan her krizden sonra devalüasyon ve yüksek faiz görülmüştür. Ancak 2001 yılındaki mali krizden sonra enflasyon oranında önceki dönemleri anımsatacak kadar bir yükseliş görülmemiştir. 2001 yılında 4651 sayılı kanun ile Merkez Bankası’nın kurulduğu yıllardaki gibi tekrar bağımsızlığına kavuşması sağlanmıştır. Böylece Merkez Bankası verdiği ve vereceği kararlarda hükümetten yönlendirme almamış, kamu açıklarının finansman kaynağı olmaktan çıkarılmıştır.

Son 25 yılda yaşanan kronik yüksek enflasyon ve kamu açıkları Türkiye’nin potansiyelini tam olarak kullanmasını ve atılım yapmasının önünde önemli bir engel oluşturmuştur. Avrupa Birliği’ne tam üyelik perspektifinden bakıldığında Türkiye’nin en kısa sürede enflasyon sorununu kalıcı bir biçimde çözmesi, kamu dengesini sağlıklı bir yapıya kavuşturması ve istikrarlı bir büyüme ortamına girmesi gereklidir.¹⁸

1.1.2. Enflasyonun Türleri

Enflasyon çeşitli inceleme açılarından farklı türler olarak sınıflandırılabilir de, çalışmanın amacına uygun olarak artış hızına ve nedenlerine aşağıda sınıflandırılarak incelenmektedir.

¹⁸ T.C. Merkez Bankası, Nisan 2001, **a.g.e.**, s. 30.

1.1.2.1. Artış Hızına Göre Enflasyon

Enflasyon, artış hızına göre İlmli Enflasyon, Hızlı Artan Enflasyon, Hiper-enflasyon ve kronik enflasyon şeklinde sınıflandırılabilir.¹⁹

a. İlmli Enflasyon: Özellikle gelişmiş batı ülkelerinde görülen enflasyon türüdür. Yıllık enflasyon oranı %10'un altındadır. Bu tip enflasyonun olduğu ülkelerde halk ulusal paraya güvendiği için, gayrimenkul yerine hisse senedi, hazine bonosu, mevduat gibi finansal yatırım araçlarına yönelir ve fiyat düzeyine güvendiği için uzun vadeli parasal sözleşmeler de yapar.

b. Hızlı Artan Enflasyon: Yıllık enflasyon oranı iki veya üç rakamlı, yani; %20 ile %1000 arası olarak gerçekleşir. Bu tip enflasyonun yaşandığı ülkelerde, kontratlar çoğunlukla bir yıl ve daha kısa vadelidir ve bir fiyat endeksine (örneğin TÜFE) ya da ABD doları gibi yabancı bir para birimine endekslenir.

c. Hiperenflasyon: Aşağıdaki ekonomik özelliklerin, bunlarla sınırlı kalmamak kaydıyla, bir ekonomide bulunması halinde hiperenflasyonun varlığı kabul edilir.²⁰

- Nüfusun çoğunluğu servetini parasal olmayan varlıklar veya nispeten daha istikrarlı olan yabancı bir parada tutuyorsa; yerel parasının satınalma gücünü koruyabilmek için derhal yatırıma yönlendiriyorsa;
- Nüfusun çoğu parasal işlemleri yerel para biriminden ziyade, nispeten daha istikrarlı olan yabancı bir para birimi ile ifade ediyorsa, dolayısıyla fiyatlar bu ara birimine endeksleniyorsa,
- Vadeli satış ve alışlarda, vade süresi kısa bile olsa, fiyatlar vade süresindeki satın alma gücündeki beklenen kaybı telafi edecek şekilde belirleniyorsa,
- Faiz oranları, ücretler ve fiyatlar, bir fiyat endeksine bağlanmışsa,
- Üç yıllık kümülatif enflasyon oranı %100'e yaklaşıyor ya da geçiyorsa.

¹⁹ Kaykusuz, **a.g.e.**, s. 6.

²⁰ 29 No.lu Uluslararası Muhasebe Standardı - Hiperenflasyonist Ekonomilerde Finansal Raporlama

d. Kronik Yüksek Enflasyon: Bir zamanlar kronik yüksek enflasyonun yaşandığı Türkiye’de, halk bütün planlarını zihninde oluşturduğu psikolojik enflasyon oranı üzerine yapmakta ve böylece enflasyon oranı daha yılın başında halkın düşüncesinde belirlenmektedir. Bu enflasyon oranı kısa süreli hiperenflasyon dönemlerinin de yaşandığı hızla artan enflasyondur. Kronik enflasyonun yıkıcı etkileri hiperenflasyonun etkilerinden bile daha fazla olmaktadır. Hükümetlerin enflasyonu düşürmek için uyguladıkları iktisat politikalarında başarısız olmaları da bir bakıma halkı haklı çıkarmakta ve böylece enflasyon %50-%80 bandında gidip gelmeye devam etmektedir.

1.1.2.2. Nedenlerine Göre Enflasyon

Enflasyonu, oluşma nedenlerine göre, Talep Enflasyonu ve Maliyet Enflasyonu şeklinde sınıflandırmak mümkündür.²¹

a. Talep Enflasyonu: Mal ve hizmetlere yönelik bir talep fazlasının sonucu olarak fiyatların genel düzeyinde görülen yükselmelere talep enflasyonu denilmektedir. Başka bir deyişle toplam arzın toplam talebi karşılayamaması sonucu fiyatlar yükselir. Tam istihdam durumunda toplam talepteki bir artış birçok piyasada aşırı talep yaratır ve fiyatlar yükselir. Hemen hemen tüm iktisatçılar aşırı toplam talebin enflasyonun en büyük sebebi olduğunu kabul ederler.

b. Maliyet Enflasyonu: Maliyet enflasyonu, maliyet etkenlerinin fiyatlarında gerçekleşen yükselmelerin baskısıyla ortaya çıkan genel fiyat artışıdır. Herhangi bir nedenle üretim maliyetlerindeki artış, önce fiyatlar genel düzeyinin yükselmesine yol açar, bu da gelir sahiplerinin bu üretimden daha fazla pay istemelerine ve böylece enflasyon sürecine girilmesine neden olur. Türkiye'deki maliyet enflasyonun nedenlerini ise ücretlerdeki artış, hammadde fiyatlarındaki artış, enerji girdi fiyatlarındaki artış, kamu mallarının fiyatlarındaki artış, hükümetlerin koydukları yeni

²¹ **Enflasyon**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, 2004.

vergiler ya da mevcut vergi oranlarının artırılması ve tekелci işletmelerin yaptıkları fiyat artışları olarak sıralanabilir.²²

1.1.3. Enflasyonun Etkileri

Enflasyonun etkileri muhasebe disiplini açısından mali tablolar üzerindeki etkilerini ele almak ile yapılabilir.

1.1.3.1. Enflasyonun Genel Ekonomi Üzerindeki Etkileri

Kamu harcamalarının gelirleri karşısında daha yüksek bir hızla artması karşısında olağan yöntemlerle sağlanan kamu gelirleri yetersiz kalmakta ve bu durum kendini bütçe ya da kamu kesimi açığı şeklinde göstermektedir. Kamu kesimi açığının finansmanında yararlanılan temel araçlar para basımı, borçlanma ve vergiler olarak sıralanabilir. Ancak, reel para talebinin dışında para basılarak kamu açıklarının finanse edilmesi para arzını artırarak enflasyona neden olmaktadır.

Enflasyonun bir tür gizli vergilendirme yöntemi olduğu görüşü hakimdir. Ayrıca verginin tahakkuk ile tahsil süreci arasında uzun bir sürenin geçmesi nedeniyle vergi de reel değerini yitirir. Enflasyon, vergi sistemindeki sayısal büyüklükleri etkileyerek özellikle düşük gelir gruplarının marjinal vergi oranlarını hızla artırarak haksız kaynak transferine neden olmaktadır. Diğer taraftan, enflasyon oranı arttıkça nominal faiz oranlarının yükselmesi dolayısıyla, faiz ödemeleri ve bütçe açıkları devamlılık arz edecektir. Hükümet, enflasyon nedeniyle, endekslenmemiş iç borçlarını daha ucuza ödeyerek, özel kesimden kamu kesimine bir kere daha kaynak aktarma imkanı yaratmaktadır. Enflasyon, gelir dağılımını bozarak sosyal huzursuzluk yaratmaktadır.²³

1.1.3.2. Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri

Enflasyon maliyetleri, belirsizliği ve riski artırmaktadır. Enflasyon işletmelerin aktif yapılarının değişmesine, uygun olmayan finansman araçlarının

²² Mehmet Sayarı, **Enflasyonda Gerçek Satış Karının Saptanması**, Ankara İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi Yayın No: 146, Ankara, Mart 1981, s. 18.

²³ Mehmet Yüce, “Enflasyon Muhasebesi ve Bu Bağlamda Türk Vergi Sisteminde Yer Alan Düzenlemeler”, **Mevzuat Dergisi**, Lebib Yalkın Yayınları, Haziran 1999, 2 (6), 1.

seçilmesine, aşırı borçlanmaya, likit sıkıntısı çekilmesine, ağır faiz yükü altına girmelerine yol açmaktadır. Böylece işletmelerin mali tabloları bozulmaktadır.²⁴

Mali tablolar: Bir kurumun sermaye yapısı, varlıkları, borçları, alacakları, kar ve zararı gibi bilgileri içeren muhasebe ilkelerine uygun olarak düzenlenen tablolardır. Bunlar bilanço, gelir gider tablosu ve fon akımı gibi tablolardır.

Mali tabloların amaçları şunlardır:²⁵

- Yatırımcılar, kredi verenler ve diğer ilgililer için karar almada gerekli bilgiler içermek,
- Gelecekteki nakit akımlarını düzenlemek ve değerlendirmek için gerekli bilgileri içermek,
- Varlıklar, kaynaklar ve bunlardaki değişiklikler ile işletmenin faaliyet ve sonuçları hakkında bilgi sağlamak.

Enflasyon muhasebesi ile ifade edilmek istenen kapsam, finansal tabloların enflasyona göre düzeltilmesidir. Mali tablolarda yer alan bilgilerin karar vericiler tarafından en iyi şekilde ve suratla kullanılabilmesi için bu tabloları anlaşılabilir, ihtiyaca uygun, güvenilir, karşılaştırılabilir olması, zamanında düzenlenmesi gerekir.²⁶

Enflasyon ortamında faaliyet gösteren işletmeler, ekonomik varlık ve kaynakların gerçek anlamda tespit edemeyecekleri gibi işletme ilgili menfaat gruplarına da yanlış ve hatalı bilgi vermektedir. Enflasyonun mali tablolar üzerine verdiği olumsuz etkiler, işletmenin mali durumunu gerçek anlamda yansıtmamasını engellemektedir.²⁷ 'Alacaklar borçlar, maddi duran varlıklar, amortismanlar, karşılıklar, ihtiyatlar, ortaklara dağıtılmayan karlar, vb. kalemler' enflasyon oranında erimekte ve bilançoda maliyet

²⁴ Serpil Bostancı, "Enflasyon Muhasebesi", **Mali Çözüm**, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, İstanbul, 2002;

<http://www.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/19MALICOZUM/08serpilbostanci33.doc>, 25.03.2006.

²⁵ Ertuğrul Çetiner, **İşletmelerde Mali Analiz**, Gazi Kitabevi, Ankara-2000, s.19

²⁶ Ümit Ataman, **Genel Muhasebe, Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1999, s. 220.

²⁷ Sait Yüksel Kaygusuz, "Enflasyon Muhasebesi-Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesi", **İşGüç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Hakemli e-Dergi, 2003, Cilt:5, Sayı: 2, s. 1.

değerleriyle yer almaları nedeniyle gerçek değerlerini gösterememektedir.²⁸ Enflasyon ortamında kullanılan bilgiler gerçek durumu yansıtmadığı gibi farklı dönemler arasında mali tabloların karşılaştırılmasını da olumsuz yönde etkilemektedir. Enflasyonun mali tablolar üzerindeki olumsuz etkisi, tarihi maliyet muhasebesi ile düzenlenen mali tabloların enflasyon nedeniyle cari değerleri ifade edemeyişinden kaynaklanmaktadır.

Geleneksel Muhasebe anlayışı, özel fiyat hareketleri kadar genel fiyat düzeyindeki değişiklikleri de dikkate almaması ve dolayısıyla bu değişikliklerin de mali tablolara yansıtılmaması nedeniyle beklenenlere cevap vermekte yetersiz kalmaktadır.

Enflasyonun mali tablolar üzerindeki etkileri mali tablolarda yer alan kalemlerin parasal olup olmamasına göre bir birine ters yönde olmak üzere ortaya çıkmaktadır. Parasal kalemler, (kasa, banka, alacaklar, borçlar vs.) elde bulundurulduğu sürece, enflasyon ortamında değer kaybeden varlıkları oluştururken, parasal olmayan reel kalemler (stoklar, demirbaşlar vs.) enflasyon ortamında değerini yaklaşık olarak koruyan varlıklardır.

Enflasyon ortamında milli paranın satın alma gücü günden güne azaldığı söylenebilir. Bu sebepten dolayı, elinde parasal aktif bulunduran firmalar satın alma gücü bakımından kayıplar yaşamaktadır. Paranın satın alma gücündeki değişimler firmaların belli zamanlarda hazırladıkları mali tablolarına yansımamaktadır.

Muhasebenin öncelikli ilkelerinden olan mali tabloların gerçek değerlerini göstermesi hususu enflasyonist ekonomilerde muhasebe hesaplarında gerçekleşen satın alma kayıp ve kazançlarını tam anlamıyla ifade edememektedir.

Genel olarak enflasyonun mali tablolar üzerindeki etkileri aşağıdaki gibi özetlenebilir:²⁹

- Sabit Kıymetler ve stoklar gibi aktifler ile özsermaye, hasılat ve karlılık gerçek değerinde gösterilememektedir.

²⁸ Musa Arda ve M. Cengiz Gögebakan, “Yeniden Değerleme Oranının Finansal Analiz Üzerindeki Etkisi”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 45, 2003, s. 61.

²⁹ PriceWaterhouseCoopers, “İşletmeler Enflasyonsuz Dönemde Nasıl Davranacak? Vergide Enflasyon Düzeltmesi Nasıl Uygulanacak?”, **Vergi Portalı**, PriceWaterhouseCoopers, 2004; www.vergiportalı.com, 11.06.2006.

- Karşılaştırmalı olarak analiz yapılamamaktadır.
- Nakit yönetiminde belirsizlik bulunmaktadır.
- Mali performansı durumu ölçmeye yardımcı olacak finansal analizler yapılamamaktadır.
- Enflasyonist karlar nedeniyle olmayan kazançların vergisi tahakkuk etmekte ve yüksek kar dağıtımları ile sermayenin erimesine yol açabilmektedir.
- Enflasyon etkilerinden arındırılmış bütçe hazırlanamamaktadır.

1.1.3.2.1. Enflasyonun Bilanço Üzerindeki Etkileri

Bilanço, belli bir zamanda, bir işletmenin varlık ve borçlarının değerini gösterir. Enflasyon genel olarak bilançolar üzerinde şöyle bir etki gerçekleştirir. Milli paranın satın alma değeri düşünce, varlıkların tarihi maliyetleri varlıkların gerçek değerini göstermede uygunsuzluk gösterir.

Enflasyonun bilanço üzerindeki etkileri, bilançonun aktif ve pasif kalemlerini parasal ve parasal olmayan kalemler olarak ayırarak görülebilir. Bu ayırmadaki ölçüt, bu kalemlerin fiyat hareketlerini izleyip izlemediklerini dikkate almaktır. Enflasyonun bilanço üzerindeki etkisi bilançoda yer alan kalemlerin parasal olup olmamasına göre farklılık göstermektedir.

1. Enflasyonun Varlık Yapısı Üzerindeki Etkileri

Bilançonun varlık yapısı içinde yer alan değerler fiyat hareketlerini izleyip izleyememeleri bakımından olmak üzere parasal aktif kalemler ve parasal olmayan aktif kalemler olarak iki kısma ayrılırlar.

a) Parasal Aktifler

Parasal aktif varlıkları; kasa, banka, alacak senetleri, alacaklar, tahviller, depozito ve teminat gibi kalemler oluşturur. Parasal aktif kalemler para değerindeki değişimler karşısında kaydi (nominal) değerlerini aynen korurlarken, enflasyon dönemlerinde paranın satın alma gücündeki azalmayla beraber azalırlar. Enflasyon

dönemlerinde bu varlıkların gerekliklerinden fazla elde bulundurulmaları firma açısından olumsuzdur.

Fiyatlar genel seviyesi yükselirken, yükümlülükler muhasebede gösterilen tutarları üzerinden ödeneceğinden, işletmenin gerçek borç yükü azalmakta, dolayısıyla öz sermayesinde gerçek bir artış olmaktadır. Diğer taraftan alacaklıların aleyhine işleyen bir durum ortaya çıkmaktadır.³⁰

Bilançodaki parasal kalemler enflasyondan olumsuz etkilendiğinden dolayı satınalma güçlerinde de olumsuz etkiler ortaya çıkmaktadır. Bu kalemlerde ortaya çıkan satınalma gücü kayıplarının dikkate alınarak sonuç hesaplarına aktarılması ve gerçek karın buna göre yeniden hesaplanması gerekmektedir. Aynı işlemlere dönem başı ve dönem sonu karşılaştırmalarında da gerek vardır. Dönüş hızı yüksek olan Dönen varlıklar enflasyondan daha az etkilenir.

b) Parasal Olmayan Aktifler

Parasal olmayan kalemler (stoklar ve maddi duran varlıklar gibi), YTL değerindeki değişmelere paralel olarak (kaydi) nominal değerleri değişen fakat satınalma güçleri aynı kalan kalemlerdir. Parasal olmayan aktif varlıklar fiyat değişiklikleri karşısında göreceli satınalma güçlerini kaybetmemektedirler.

Enflasyon ortamında parasal varlıkları, parasal olmayan varlıklara göre fazla bulunan firmalar, enflasyondan dolayı satın alma gücü bakımından zarar (satınalma gücü kaybı) ederken, parasal olmayan varlıkları parasal kaynaklardan fazla olan firmalar satınalma güçlerini koruyup parasal kazanç (satın alma gücü) elde ederler.

2. Enflasyonun Kaynak Yapısı Üzerindeki Etkileri

Fiyat hareketlerinin firmanın kaynak yapısı üzerindeki etkileri incelerken, kaynak unsurlarının da parasal olup olmadıklarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

³⁰ Nalan Akdoğan, **Enflasyon Muhasebesi, Kurumsal Yaklaşımlar ve Türkiye Uygulaması**, 2. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, Şubat 2004, s. 19.

a) Parasal Pasifler

Enflasyon ortamında fiyatlar yükselirken, firmaların borçlarının muhasebe kayıtlarında gösterilen tutarlar üzerinden ödeneceği düşünüldüğünde firmanın gerçek borçları paranın satınalma gücünün azalmasına paralel olarak azalmakta dolayısıyla özsermayesinde de gerçek bir artış olmaktadır. Firmanın yabancı kaynaklarından oluşan parasal pasif kaynakları, nominal değerleri üzerinden ödeneceklerinden, paranın zaman değeri nedeniyle, enflasyon dönemlerinde gerçek değerleri azalır. Bu nedenle enflasyon dönemlerinde, katlanılan maliyete bağlı olarak, firmalar borçlanmaktan dolayı kazançlı çıkabilirler.

b) Parasal Olmayan Pasifler

Parasal olmayan pasif kalemler özkaynakları, gelecek dönemlere ait gelirler alınan avanslar ile yabancı para cinsinden olan borçları kapsamaktadır. Bu kalemlerden özkaynak hesaplarının enflasyondan etkilenişi, aktifte kullanılış biçimine ve aktifteki değerlerinin enflasyondan etkileniş durumuna göre değişir. Özkaynaklarını parasal olmayan aktif değerlere yatıran firmalar, enflasyon oranında görülecek artış neticesinde özkaynak hesabı olumlu yönde etkilenecektir.

Parasal olmayan kaynakların enflasyondan etkilenmesi, kaynakların aktiflerde nasıl kullanıldıklarına ve aktiflerin enflasyondan etkilenmelerine bağlıdır. Özkaynaklar ile parasal olmayan aktifler finanse edilmiş ise fiyatlardaki artışlar halinde varlıkların değerindeki artış özkaynaklara aynı şekilde yansiyacaktır. Özkaynakların parasal varlıklar için kullanılması halinde ise, fiyatlardaki yükselmeye bağlı olarak parasal varlıklardaki değer kaybından özkaynaklar da etkilenecektir.³¹

Yabancı para birimi ile ödenecek borçların döviz kurundaki değişimler karşısında yine aynı yabancı para birimi ile ödenecek olmasından dolayı ödenecek borçlarda da artış olmaktadır.

³¹ TMMOB, **Türkiye Muhasebe Standartları**, TMMOB Yayınları, No: 166, Ankara, 2001, s. 15.

1.1.3.2.2. Enflasyonun Gelir Tablosu Üzerindeki Etkileri

Firmanın belli bir dönemde elde ettiği satış hasılatı ve bu hasılatı elde etmek için karşılaştığı maliyet ve giderleri gelir tablosunda gösterilir. Klasik muhasebe ilkelerine göre düzenlenen gelir tablosu fiyatların istikrarlı olduğu dönemlerde bu amacına ulaşabilir. Ancak, fiyatlar genel seviyesinin değiştiği dönemlerde gelir tablosunda yer alan değerler sapma gösterirler. Bu nedenle enflasyonun gelir tablosu üzerindeki etkilerinin incelenmesi ve gerekli düzeltici önlemlerin alınması gerekir.

Gelir tablosunda satışlar, ücretler, faizler enflasyonu yansıtırken amortismanlar tarihi maliyet üzerinden ayrıldıkları için enflasyonun etkisini yansıtamamaktadırlar.³² Dolayısıyla fiyatlar genel seviyesindeki değişimler (genellikle yükselişler) karşısında, gelir tablosunda değeri değişmeden (genellikle düşmeden) önceki para birimi ile ifade edilen maliyet ve giderler, değeri değişik (genellikle düşük) para birimi ile ifade edilen satış ve gelir ile karşılaştırılmaktadır.³³ Bunun sonucunda maliyet ve giderlerin gelir tablosunda olduğundan farklı (genellikle az) gösterilmesinden dolayı firmanın karı farklı (genellikle yüksek) çıkmaktadır.

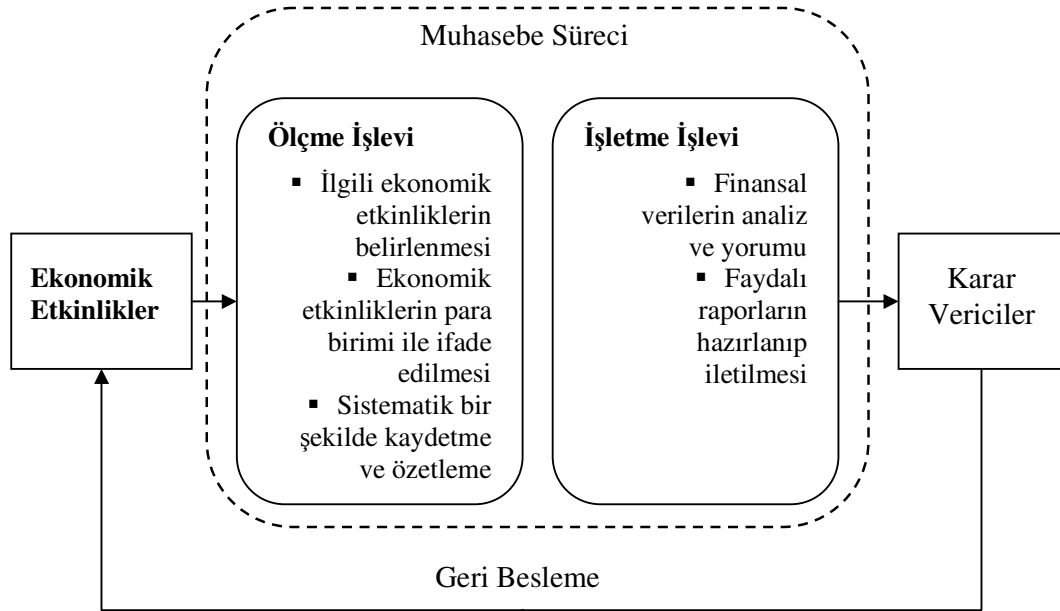
Fiyat hareketlerinin gelir tablosundaki satış, satışların maliyeti, faaliyet giderleri ve de diğer gelir ve giderler üzerinde etkileri bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi satışlar üzerindeki etkisidir. Fiyatların değiştiği dönemlerde firmanın sattığı mal ve hizmetlerin piyasa fiyatları da değişiklik göstereceğinden dolayı elde edilen satış hasılatı da değişecektir. Bu artışların reel olup olmadığı satılan mal miktarı ve paranın satın alma gücündeki değişikliklerin dikkate alınmasıyla belirlenebilir. Klasik muhasebe uygulamalarında satışlardaki bu değişimin fiktif ve reel kısımları ayrılmadığından sonuç olarak hatalı değerlendirme ve yorumlara neden olabilmektedir.

³² Aylin Çelik, Fiyatlar Seviyesindeki Değişmelerin Mali Tablolara Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi: Enflasyon Muhasebesi Yöntemlerinden Fiyatlar Genel Seviyesi Modeli Uygulaması, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İstatistik Genel Müdürlüğü, Ankara, Temmuz 2003, s. 17.

³³ Rüstem Hacirüstemoğlu, Cemal İbiş ve Gürbüz Gökçen, **500 Büyük İşletmede Enflasyon Muhasebesi**, Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul, 1999, s. 7.

1.2. ENFLASYON VE MUHASEBE

Enflasyon muhasebesi, işletme finansal tablolarının enflasyon karşısında güncelleştirilmesi, çeşitli endeksler yardımıyla düzeltilmesi mantığına dayanır. Ölçü birimi olarak paranın değerini değil paranın satın alma gücünü kullanır. Enflasyon muhasebesi, enflasyonun etkileri yüzünden bir parasal birimin sabit bir değerinin olmadığını dikkate alan bir muhasebe yöntemi olup tarihi maliyet muhasebesinin (klasik muhasebenin) karşıtı durumundadır.

Şekil 1.2. Muhasebe Süreci (Şematik)

Kaynak: Nihat Küçüksavaş, **Genel Muhasebe**, Beta, İstanbul, 2001, s. 10.

Enflasyon, faaliyet gösteren işletmeler üzerinde önemli olumsuz etkiler yaratır. Enflasyon sabit yatırımları az olan ticari işletmeler ve hizmet işletmeleri üzerindeki etkileri daha çabuk ve büyük çapta olduğu görülür. Büyük ölçüde sabit kıymet bulunduran imalat sektörleri ise enflasyona karşı daha dayanıklı olmaktadır, Ayrıca küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ) enflasyondan daha çok

etkilenirken, büyük ölçekli firmalar daha az etkilenmektedirler.³⁴ Enflasyonun işletmeler üzerindeki etkilerini belirleyen bazı temel faktörler bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:³⁵

a. Enflasyonun Türü: Enflasyonun türüne göre işletmeler üzerindeki etkisi değişik şekiller almaktadır.

b. Enflasyonun Süresi: Kısa süreli enflasyonlar yüksek dozda olmadığı takdirde tehlikeli değildir. Fakat uzun süreli, kalıcı enflasyonlar kronik bir hal alır; ülke ekonomisini ve işletmeleri olumsuz yönde etkiler.

c. Enflasyonun Şiddeti: İlmli enflasyon, oranı %8 -10 arasında değişmek koşulu ile gelişen ekonomilerde, ekonomik aktiviteyi sürdürür ve işletmeler üzerinde kamçılایıcı bir etki yapar. Buna karşılık yüksek orandaki aşırı enflasyonlar ülkenin ekonomisini tahrip eder. İşletme Türü: İşletmeleri a) Sınai, b) Ticari, c) Hizmet İşletmeleri olarak ayırırsak, bu üç tür işletmenin de enflasyondan etkilenme açısından duyarlılık dereceleri farklı olacaktır. Ticari işletmeler ile hizmet işletmeleri, yapıları gereği, enflasyondan daha çabuk etkilendikleri halde, sınai işletmeler enflasyona karşı daha dayanıklıdır.

d. İşletmelerin Mali Yapısı: Firmaların özkaynakları ile firma dışından sağlanan yabancı kaynakların birbirine oranı da firmaların enflasyondan etkilenme derecelerini farklılaştırır. Özkaynakları, yabancı kaynaklarına göre daha fazla olan firmalar, yabancı kaynakları özkaynaklarına oranla daha fazla sahip olan firmalara kıyasla enflasyondan daha az etkilenirler.

Enflasyonun meydana getirdiği belirsizlik ortamının yarattığı risk (enflasyon riski, kar riski, faiz riski), girişimcilerin büyük ve uzun vadeli yatırımlar yerine tesis süresi kısa ve kendini süratle geri ödeyen darboğaz giderici, tevsi, modernizasyon yatırımın yeğlenmesine neden olmaktadır. Enflasyonun uzun dönemde işletmeler üzerine yaptığı en olumsuz etki, işletmelerin akılcı hesaplara dayanan uzun

³⁴ Çelik, a.g.e., s. 5.

³⁵ İstanbul Mülkiyeliler Vakfı, **Enflasyon Muhasebesi, Enflasyon Ortamında İşletme Politikaları, Vergilendirme ve Enflasyon Muhasebesi**, İstanbul Mülkiyeliler Vakfı Yayını, MÜ-KA Matbaacılık, Eylül 1990, s. 32-33.

vadeli planlama yapamamaları ve buna bağılı olarak uzun dönemli verimli yatırım projelerinin gerçekleştirilmesinin zorlaşması ve yanlış kararlarının alınmasına neden olmasıdır. Bunun sonucu olarak da yatırımlar azalır ve ekonomik kalkınma hızı düşer. Enflasyon kısa dönemde işletmelerin yatırım yapma risklerinin artmasına, üretim maliyetlerinin yükselmesine, dolayısıyla satış fiyatlarının artmasına, üretimin düşmesine (talep daraldığı için), buna paralel olarak stoklarda azalmaya ve tasarrufu teşvik için mevduat faizlerinin yükselmesi ve buna paralel olarak artan kaynak maliyetine neden olur. Bundan dolayı enflasyon, kredi faizlerinin artmasına yol açarken, uzun dönemde ise işletmelerin muhasebe sistemlerini ve mali tablolarını anlamsızlaştırmaktadır.³⁶

1.2.1. Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları

Dünyada enflasyonun firmalar ve muhasebeleri üzerine etkilerini belirlemek ve azaltmak üzere birçok çalışma yapılmıştır. Çalışmalar hem kuramsal temelde hem de uygulama temelinde yoğunlaşmıştır.

Enflasyonun firmalar üzerindeki etkilerini azaltmaya yönelik kuramsal çalışmalar ile enflasyonun tarihsel gelişimi arasında bir bağlantı olduğu söylenebilir. Enflasyonun etkisinin yıkıcı boyutlara ulaştığı veya yoğun olduğu dönemlerde enflasyonun firmalar üzerindeki etkisini azaltmaya yönelik muhasebe kuramları çalışmalarında da bir artış görülmüştür. Buna bağılı olarak, enflasyon muhasebesinin ilk kuramları 20. yüzyılın başında ileri sürülmüş, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra bazı Batı Avrupa ülkelerinde uygulanmıştır. Bugünkü şekliyle, enflasyonun üç rakamlı olarak telaffuz edildiği Latin Amerika ülkelerinde ve özellikle Brezilya'da uygulama alanı bulmuştur.³⁷ Sonraki yıllarda 1973 petrol krizi ile batıda tekrar gündeme gelmiştir.³⁸

Enflasyonun firmalar üzerindeki etkisini araştıran bilim adamları önce bu etkinin ve kaynaklarının türlerini belirlemeye çalıştıkları söylenebilir. Bazı kavramsal modellerin gelişmesinden önce muhasebe bilim adamlarının üzerinde uğraştığı

³⁶ Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 1.

³⁷ Bostancı, **a.g.e.**, s. 1.

³⁸ Necdet Sağlam, **Enflasyon Muhasebesi**, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB), Enflasyon Muhasebesi Bilgilendirme Toplantısı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Adana 2004, s. 7.

kuramsal temeller bulunduğu gözlemlenmektedir. Bu kuramsal temellerin yoğunlaştığı kavramsal boyutlar aşağıda özet olarak sıralanmaktadır:³⁹

- Girdi maliyetlerinin düşük kalması (envanter yönetimi ile ilgili)
- Amortismanların düşük kalması (edinme maliyetleri ile ilgili)
- Net parasal kayıp (finansal maliyet -enflasyon ile doğrudan- ilgili)
- Göreceli fiyat değişikliğinden dolayı sermaye kaybı (stokların ve sabit varlıkların fiyatların değişeceğine dair kişisel görüş ile ilgili)

Üzerinde yoğunlaşılan bu boyutlar enflasyonun firma muhasebeleri üzerindeki etkilerini azaltmak bakımından aşağıdaki uğraşım başlıkları etrafında toplanmıştır:⁴⁰

- Edinme maliyeti (tüm maliyetlerin maliyet merkezinde yüklenmesi) vs.
- Doğrudan maliyet (yalnız değişken maliyetleri göz önüne alır)
- Amortisman modelleri

Amortisman modellerinden LIFO kullanımı enflasyon karşısında şirketlerin artan fiktif kazanç vergisinden kaçınmayarak ekonomi ve pazar koşulları ve de gelir beklentisinden dolayı stoklarını muhafaza etmeyi seçtiklerini göstermektedir.⁴¹

Satılan malın maliyeti ve stok maliyetleri enflasyon dönemlerinde sürekli düşüş gösterirler. Bu konuda dönemi temsil eden bir ortalama değer kullanımı yanlıştır.⁴²

³⁹ Edward V. McIntyre, "Interaction Effects of Inflation Accounting Models and Accounting Techniques", **The Accounting Review**, July, 1982, 57(3), s. 607.

⁴⁰ McIntyre, **a.g.e.**, s. 607.

James Tybout, "The Algebra of Inflation Accounting", **International Economic Journal**, Summer 1988, 2 (2), s. 83.

⁴¹ Harry Z. Davis, Nathan Kahn ve Etzmun Rozen, "LIFO Inventory Liquidations: An Empirical Study", **Journal of Accounting Research**, Autumn, 1984, 22 (2), s. 480.

⁴² Klaus-Peter Kistner ve Timo Salmi, "General Price Level Accounting and Inventory Valuation: A Comment", **Journal of Accounting Research**, Spring, 1980, 18 (1), s. 297.

Yatırımcıların menkul kıymet getirileri beklentileri üzerinde enflasyonun ve enflasyon beklentisinin rol oynayıp oynamadığı önemlidir. Eğer böyle bir rol var ise, o zaman menkul kıymet getirileri bu duruma göre ayarlanacaktır.⁴³

Uygulama temelinde yasal düzenlemeler enflasyonun firmalar ve muhasebeleri üzerindeki etkilerini azaltmanın veya gidermenin olanaklı olduğunu göstermektedir.⁴⁴ Ancak uygulama ve yasal düzenlemeler bağlamında modellerin hangi disiplinlerin ve otoritelerin çalışmalarının ve kararlarının bir ürünü olacağı muhasebe disiplini açısından bir tartışma zemini oluşturmaktadır. Kullanılacak muhasebe yöntemine ve ilkelerine vergi otoritelerinin düzenlemeleri ile değil muhasebecilerin ve ekonomistlerin görüşleri ile karar vermek gerekir.⁴⁵

Çünkü firmalar çok çeşitli yollar ile enflasyonun etkilerinden kaçınma çareleri geliştirebilirler ve bu yollar da sistemik hatalara yol açabilmektedir. Bu da enflasyonun olumsuz etkilerinden kaçınmak ve tedbir almak enflasyondan daha ciddi sonuçlara yol açabilecektir şeklinde olumsuz bir sonuca işaret eder.

Bu önlemlerin bazıları:⁴⁶

- Enflasyon ile borçlanma maliyeti arasında fayda-maliyet analizi yaparak borçla gayrimenkul satın almaları,
- Uzun vadeli yatırımlardan kaçınıp kısa sürede tamamlanacak yatırımlara yönelmeleri,
- Sabit kıymetlerini hızla amorti etmeye çalışmaları,
- Ürünlerinin satış fiyatlarını artırmaları,
- Borçlarını süresinden daha geç ödemeleri,
- Kâr dağıtmamaları,
- Fason iş yaptırmaları,

⁴³ Z. P. Matolcsy, "Evidence on the Joint and Marginal Information Content of Inflation-Adjusted Accounting Income Numbers", **Journal of Accounting Research**, Autumn, 1984, 22 (2), s. 555.

⁴⁴ Hızır Tarakçı, **Enflasyon Düzeltmesi**, Polaris Yayınları, İstanbul, 2004, s. 22-23.

⁴⁵ J. A. Kay, "Inflation Accounting; Guidance Manual on Current Cost Accounting; Background Papers to the Exposure Draft on Current Cost Accounting", **The Economic Journal**, Jun., 1977, 87 (346), s. 300.

⁴⁶ Çelik, **a.g.e.**, s. 18.

Sağlam, **a.g.e.**, s. 35.

- Stok devir hızını artırarak asgari stokla çalışmaları
- Vadeli satış yerine nakit satışlara yönelmeleri
- Kayıt dışı ekonomiye kaymaları

Bu önlemlerin bazılarıdır.

Ayrıca, beyan hadlerinin her yıl artırılması gibi yan etkileri olan mali mekanizmalar da mükellefleri kısmen enflasyondan korumaktadır.⁴⁷

Tüm bu önlemlere karşın firmaların yüksek enflasyonun etkisinden tam olarak korunmaları olanaklı olmayabilir. Firmaların yüksek enflasyon ekonomilerinde mali tabloları enflasyona göre düzeltmeleri gerekmektedir. Böylece firmaları enflasyonun etkisinden kısmen koruyabilecek olan normatif mekanizmalar ve uygulamaların topluca varlığından söz edilebilir. Enflasyonun mali tablolar üzerindeki etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla "kısmi düzeltme" ve "genel düzeltme" yöntemleri kullanılmaktadır.⁴⁸

1.2.1.1. Enflasyon Kısmi Düzeltme Yöntemi Uygulamaları

Kısmi düzeltme yöntemleri mali tablolardaki bir ya da birkaç grup bilanço kaleminin düzeltilmesidir. Bu yöntemlerde genel muhasebe ilkelerine bağlı kalınmakta ve sadece aksayan yönleri kısmi önlemler ile gidermek amaçlanmaktadır. Bu yöntemler enflasyonun tüm etkilerini gidermemekte ve bu anlamda tablolarda yeterli düzeltmeleri yapmaktan uzak kalmaktadır. Ancak bu yöntem kısa süreli ve düşük oranlı enflasyon ekonomilerinde uygulanabilmektedir. Bu yöntemlere örnek olarak aşağıdaki uygulamalar verilebilir:

⁴⁷ Ender Boyar, “Neden Enflasyon Muhasebesi”, **Enflasyon Muhasebesi**, Çalışmalar, Fatih Üniversitesi, İstanbul, 2002.

Mustafa Özyürek, “Enflasyon Muhasebesi Neden Talep Ediliyor”, **Finansal Forum**, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB), 30.10.2001, Ankara, 2001.

⁴⁸ Murat Koçsoy ve Orhan Ünal, **Enflasyon Muhasebesi**, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İşletme Bölümü, Çalışma Toplantıları, 2004/4, Ankara, 2004, s. 29.

Çelik, **a.g.e.**, s. 18.

Kadir Gürdal, **Enflasyon Muhasebesi**, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB), Enflasyon Muhasebesi Bilgilendirme Toplantısı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Adana 2004, s. 17.

- 1. Stoklarda 'son giren ilk çıkar' değeriyleme yönteminin uygulanması,
- 2. Maddi duran varlıklarda hızlandırılmış amortisman yönteminin kullanılması
- 3. Yenileme fonlarının oluşturulması

Kısmi düzeltme yöntemleri, mali tablolardaki bir ya da bir grup bilanço kaleminin düzeltilmesine yönelik tedbirler olarak tanımlanabilir. Kısmi düzeltme yöntemleri işletmenin aktifinde bulunan varlıklardan birinin ya da bir kaçının üzerinde enflasyonun yarattığı olumsuz etkileri gidermeye yöneliktir.⁴⁹

Ekonomide para istikrarının korunduğu, ancak nispi fiyat değişmelerinin, işletme bünyesini olumsuz etkilediği dönemlerde, klasik muhasebe ilkeleri terk edilmeyerek sadece aksayan yönlerini alınacak kısmi tedbirlerle gidermeyi amaçlayan bu yöntem; geleneksel muhasebe uygulamalarına ters düşmeyen ancak enflasyonun tüm etkilerini giderme ve mali tabloları tamamen anlamlı hale getirme iddiası bulunmayan tedbirler olup, kısa süreli ve düşük oranlı enflasyon dönemlerinde uygulanabilir.⁵⁰

Her ne kadar, bu önlemlerin bir çoğu cılız ve kısmi önlemler niteliğinde ise de, hiç olmasa, fiktif kârları kısmen vergi dışı bırakma çabasını sergilediklerinden ve günümüzde atılmış olan adımlara başlangıç oluşturduklarından dolayı olumlu bir çabanın ürünü olarak görülebilir. Ancak, bu önlemler, bilançodaki yalnız bir veya birkaç kalemi düzeltmeye tabi tutuklarından mali tabloları daha karmaşık ve anlamsız bir hale getirme riskini birlikte taşıdıklarını da göz ardı edilmemelidir.⁵¹

Enflasyon kısmi düzeltme uygulamalarının sağladığı faydalar özetle, Fiktif karları vergi dışı bırakma çabası sergilemeleri, kısa süreli düşük enflasyonlu ekonomilerde uygulanabilmeleri şeklinde özetlenebilir.

Bu faydalarına karşılık, enflasyonun mali tablolara olan tüm etkilerini giderememekte ve bu anlamda tablolarda yeterli düzeltmeleri yapmaktan uzak kalmakta

⁴⁹ Nuri Uman, "Enflasyon Muhasebesi Kanunu Tasarısı İle İlgili Son Gelişmeler", **Vergi Dünyası**, Sayı: 257, Ocak 2003, s. 4.

⁵⁰ Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 1.

⁵¹ Mehmet Yüce, "Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkisini Gidermeye Yönelik Müesseseler ve Bu Bağlamda Türk Vergi Sisteminde Yer Alan Düzenlemeler (I)", **Mükellefin Dergisi**, Ağustos 2000, Sayı 92, s. 104.

ayrıca bilançodaki yalnız bir veya birkaç kalemi düzeltmeye tabi tutuklarından mali tabloları daha karmaşık ve anlamsız bir hale getirme riskini de taşımaları gibi olumsuz yönleri bulunmaktadır.

1.2.1.2. Enflasyon Genel Düzeltmelerine Geçiş Uygulamaları

Dünyada enflasyonun firmanın muhasebesi üzerindeki etkisini azaltmak veya gidermek amacı ile yukarıda detayları işlenen kısmi yöntemleri genelleştirme çabaları bulunmuştur. Bu uğraşlar daha sonra, aşağıda detaylı şekilde işlenmekte olan genel enflasyon muhasebesi yöntemlerine yo açmışlardır.

1.2.1.2.1. Sermayenin Cari Kurlara Göre Hesaplama Uygulaması

Mali tabloların dönem sonlarında cari kur üzerinden istikrar kazanmış bir yabancı para birimine çevrilmesi, enflasyonun mali tablolar üzerindeki olumsuz etkilerini gidermede çözüm yollarından biri olarak kullanılmaktadır. Mali tabloların, böyle enflasyonun olmadığı ve uluslararası ödemelerde kabul görmüş, konvertibl bir para birimine sahip bir ülkenin para birimi ile düzenlenmesi, orta vadede enflasyona sahip ülkede kur gelişimi ile enflasyon oranının birbirine yakın olacağı varsayımına dayanmaktadır.⁵²

Sermayenin cari kurlara göre hesaplama yöntemi, ülkede döviz kurlarının serbest piyasada belirlendiği durumlarda başarılı sonuçlar vermektedir. Fakat ülkede sabit kur politikası uygulanıyor ve zaman zaman devalüasyon yapılyorsabu yöntem başarılı sonuçlar vermemektedir.

Bu yöntemde gerçek kâr, özsermayede döviz bazında sağlanan artıştan ibarettir. Bu hali ile yöntem, döviz bazındaki satın alma gücü kazanç ve zararlarını dikkate almamaktadır; ancak o ülkenin para birimi bazındaki satın alma gücü kazanç ve kayıpları dikkate alınmış olmaktadır. Kısa dönemlerde kur artışlarının enflasyona eşit

⁵² Yunus Kışalı, Sadi Işıklar ve Nejat Bozkurt, **Enflasyon Muhasebesi, Yöntemler, Standartlar, Uygulamalar**, Türkmen Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, 2003, s. 18.

olmayacağı açıktır. Buna rağmen, mali tabloların döviz bazında düzenlenmesi, Türkiye'de özellikle yabancı işletmeler tarafından uygulanmaktadır.⁵³

Yöntemin uygulanmasında sabit varlıklar, tedarik edildikleri tarihteki kurla dövize çevrilir ve müteakip yılların bilançolarında da bu döviz tutarı üzerinden gösterilir. Böylece, o ülkenin para birimi maliyet değeri ile kaydedilen sabit varlıkların, dönem sonunda ve izleyen dönem sonlarında gittikçe artan kur sebebiyle azalan döviz değeri ile gösterilme sakıncası bertaraf edilmiş olmaktadır. Amortismanlar da tedarik tarihinde tespit edilen döviz tutarı üzerinden hesaplanır.⁵⁴

1.2.1.2.2. Sermayenin Yatırıldığı Kurlara Göre Hesaplama Uygulaması

Enflasyonun mali tablolar üzerinde meydana getirdiği olumsuz etkileri gidermede kullanılan yöntemlerden biri de sermayenin yatırıldığı kurlara göre hesaplama yöntemidir.

Döviz bazındaki bilançoların sunulmasında, sermaye ve cüzlerinin yatırıldıkları tarihteki kurlarla hesaplanan döviz karşılıklarının esas alınıp, bir daha değiştirilmeksizin her yılın bilançosunda aynen gösterilmesi de mümkündür. Bu yaklaşımda, sabit varlıklar yine temin edildikleri tarihteki kurlarla gösterilmekte; ancak değer düzeltimi hesaplanmamaktadır. Bu yaklaşıma göre hazırlanan bilançolarda özsermayelerin mukayesesi doğrudan gerçek kârı veya zararı verecektir.⁵⁵

1.2.1.2.3. Genel Ekspertiz Yöntemi Uygulaması

Genel ekspertiz yöntemi para sisteminin tümüyle çöktüğü hallerde kullanılan bir yöntemdir. Para sahip olduğu tüm fonksiyonlarını yitirince, ülkede yeni bir para birimi belirlenip işletmenin aktif ve pasifine dahil bütün kalemlerin değerleri (her türlü alacak ve borçlar dahil) eksperler yardımı ile yeni para birimi cinsinden

⁵³ Kishalı, Işıklar ve Bozkurt, **a.g.e.**, s. 19.

⁵⁴ Kishalı, Işıklar ve Bozkurt, **a.g.e.**, s. 19.

⁵⁵ Kishalı, Işıklar ve Bozkurt, **a.g.e.**, s. 24.

belirlenmekte; ve işletmeler bu yeni değerleri kabul ederek muhasebe sistemini yeniden kurmaktadırlar.⁵⁶

Genel ekspertiz yönteminde amaç, para sisteminin tümüyle çökmesinden sonra yeni ve istikrarlı bir döneme girilirken, tamamıyla geçerliliğini yitirmiş muhasebe sistemini yeniden inşa etmektir. Bu nedenle genel yeniden değerlendirme çok az başvuru, gerek ekonomik gerekse hukuki yönden çok fazla sakıncaları bulunan olağanüstü dönemlere özgü bir yöntemdir. Ayrıca genel yeniden değerlendirme yönteminin uygulanmasından sonraki dönemde, enflasyon olmaması yöntemin temel koşulunu oluşturmaktadır.

1.2.1.2.4. Altın Esası Yöntemi Uygulaması

Altın esası yönteminin temelini bilançonun bütün kalemlerinin altın para veya altına bağlı yabancı bir para cinsinden ifade edilmek suretiyle yeniden düzenlenmesi oluşturmaktadır. Periyodik uygulanmasında mali tablolar geleneksel muhasebe ilkelerine göre düzenlenmekte düzeltme işlemi belirli dönemlerde yapılmaktadır. Bilançolar bu yönetime göre düzeltilip homojenliğe kavuştuktan sonra, ertesi yıl sadece paranın yeni değerine göre düzeltme yapılmaktadır.⁵⁷

Sürekli olarak uygulanmasında ise işletmede oluşan kıymet hareketleri, muhasebe kayıtlarına alınırken: açılacak bir sütunda aynı zamanda altın karşılığı da kaydedilmektedir. Cari para birimi ile yapılmış kayıtların altın para ile karşılığının bulunabilmesi için işlemin yapıldığı tarihteki altın borsa değerinin tespit edilerek buna göre, düzeltme işleminin yapılması gerekmektedir.⁵⁸

Altın esası yönteminde dönem sonlarında hem klasik muhasebe sistemine göre düzenlenmiş resmi nitelikte kağıt para bilançosu hem de altın esasına göre gerçek durumu gösteren altın para bilançosu düzenlenmektedir.

⁵⁶ Uman, 2003, **a.g.e.**, s. 34.

⁵⁷ Uman, 2003, **a.g.e.**, s. 36.

⁵⁸ Ahmet Demir, **Enflasyon Muhasebesi ve Uygulaması**, Çağdaş Müşavirlik Pazarlama ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul 2004, s. 59.

1.2.1.3. Enflasyon Genel Düzeltme Yöntemleri

Önceki başlıkta işlenen enflasyon genel düzeltmelerine geçiş yöntemleri kısmi düzenlemelerinden daha geniş çaplı olmaları ve genel düzeltme yöntemlerine geçiş bakımından daha zayıf temellere dayanmaları bakımından bu başlıkta işlenen enflasyon genel düzeltme yöntemlerinden farklıdırlar. Genel düzeltme yöntemleri daha köklü düzeltme yöntemlerini içermektedir. Enflasyon genel düzeltme yöntemleride kendi içinde üç farklı uygulama şekline sahiptir. Bu yöntemlerden ilki genel fiyat düzeyi muhasebesidir. Bu yöntemde genel muhasebe ilkeleri tamamen bırakılmayıp bunlara bazı düzeltmeler eklenmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Bu düzeltmeler de tarihi maliyetlerin başka bir para cinsine ya da fiyat endeksine göre düzeltilmesi şeklinde olmaktadır. İkinci yöntem ise, İkame Maliyeti Muhasebesidir. Bu yöntemde ise geleneksel yöntemleri tamamen terk ederek ikame maliyetlerin esas alındığı yeni yöntemleri uygulanması esastır. Buna örnek olarak da yenileme maliyeti muhasebe yöntemi verilebilir.⁵⁹ Üçüncü uygulama şekli ise Karma Muhasebe Yöntemidir. Bu yöntemde hem tarihi maliyetlerin endekslenmesi hemde ikame maliyeti yöntemleri birleştirilerek uygulanır.

Gerek Enflasyon Muhasebesi deyiminde, gerekse bunun içinde yer alan ikame Maliyeti Muhasebesi ve Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi deyimlerinde her ne kadar "muhasebe" kavramı bulunsa da, bunlar bilinen klasik anlamda "kayıt, özetleme, raporlama" gibi birer muhasebe sistemi değildir. Nitekim bazı araştırmacılar bu yöntemleri sırasıyla "Yenileme Değeri Yöntemi" ve "Ayarlanmış Tarihi Maliyet Yöntemi" olarak adlandırmaktadır. Diğer araştırmacılar ise sırası ile "İkame Maliyeti Muhasebesi" ve "Fiyat Genel Seviyesi Muhasebesi Modeli" ifadelerini kullanmıştır.⁶⁰ Aynı terminoloji karmaşası Türkiye'deki kaynaklarda da yaşanmıştır.

Kısmi yöntemler ile düzeltmelerin yapılmasında elde edilen fayda ve muhasebe tekniği değer kazanımları genel yöntemler ile düzeltmeler yapılması halinde kendiliğinden elde edilmekte ve kazanılmaktadırlar. Bunun genel ekonomi açısından da

⁵⁹ Çelik, **a.g.e.**, s. 19.

⁶⁰ Kışalı, Işıklar ve Bozkurt, **a.g.e.**, s. 25.

önemi bulunmaktadır. Örneğin ekonomide enflasyon muhasebesi uygulanması sonucunda menkul kıymet gelirlerinin artık enflasyona duyarlı olmadığı belirlenmiştir.⁶¹

Bu çerçevede olmak üzere tarihi gelişim bakımından dünyada önce ayarlamaların genel fiyat düzeyine göre mi yoksa cari fiyatlara göre mi yapılacağı üzerinde durulmuştur.⁶² Önceleri cari fiyatlara göre yapılan çalışmalar daha sonra genel fiyat düzeyine göre yapılan ayarlama çalışmalarına doğru genişlemiştir. İlk genel düzeltme yaklaşımlarını (önceki bölümde işlenmiş olan) izleyerek Avrupa’da genelde enflasyon oranının yüksek olduğu yıllarda (detayları ve nedenleri izleyen bölümlerde anlatılmakta olan) cari değer muhasebesi kullanılmıştır.⁶³ Ancak dünyanın diğer ülkelerinde aynı tercih kullanılmadığı görülmektedir. Özellikle enflasyonun yüksek olduğu Arjantin, Brezilya, Meksika, Peru ve Şili gibi Latin Amerika ülkelerinde genel fiyat düzeyi muhasebesi 1970’li yıllardan itibaren uygulanmıştır.⁶⁴

Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi genel ekonomi eğiliminden gücünü alan endeksler kullandığından Cari Maliyet Muhasebesi yöntemine göre yeterli duyarlılıkta bulunmaması ekonomistlerin, işletmecilerin ve muhasebecilerin üzerinde dikkatle durdukları bir noktadır. Bu noktadan hareket ile durumu açıklayıcı çarpıcı bir örnek verilebilir. Maliyet enflasyonuna dayalı (Cari maliyet düzeyi muhasebesi) bilgilerin menkul kıymet değerleri üzerinde bir etkilerinin bulunmadığı, fiyat enflasyonuna dayalı (Genel fiyat düzeyi muhasebesi) bilgilerin ise menkul kıymet değerleri üzerinde etkilerinin bulunduğu bulgulanmıştır.⁶⁵

Firmalar, büyüklükleri (varlıklarına dayalı) artıkça daha çok Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi taraftarı olmaktadır. Bu durumda muhasebe standartlarını Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi çerçevesinde düzenlemesinden dolayı hükümetin neden olduğu maliyetler daha çok ve sistemik risk de daha az olmaktadır. Şirketler yalnız gelirleri açısından değil fakat aynı zamanda üretim ve yatırım kararlarındaki yaratılan maliyetler açısından da hükümetin muhasebe standartlarını belirlemesinde rol

⁶¹ Bill McDonald ve Michael H. Morris, “The Relevance of SFAS 33 Inflation Accounting Disclosures in the Adjustment of Stock Prices to Inflation”, **The Accounting Review**, Jul, 1984, 59 (3), s. 432.

⁶² McIntyre, **a.g.e.**, s. 607.

Tybout, **a.g.e.**, s. 83.

⁶³ Sağlam, **a.g.e.**, s. 8.

⁶⁴ Sağlam, **a.g.e.**, s. 8.

⁶⁵ Matolcsy, **a.g.e.**, s. 555.

oynamasını istememektedirler. Böylece, büyük şirketlerin de rollerini oynaması ile muhasebe standartları hükümet-özel sektör karması tarafından düzenlenmektedir.⁶⁶

Özel duyarlılıkların yukarıda üzerinde durulan özelliklerinin serbest piyasa ekonomisinde törpülediği ve dengelendiği görüşünde olan araştırmacılar da bulunmaktadır. Serbest piyasa ekonomisi taraftarı olan azınlıktaki profesyonel muhasebeciler ve akademisyenlere göre Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi, Cari Maliyet Muhasebesi'ne göre üstünlükleri bulunmaktadır. Bu görüşe göre maliyet zaten piyasa fiyatının bir parçasıdır.⁶⁷

Dünyada ülkelerin enflasyon muhasebesine (enflasyon genel düzeltme yöntemlerine) geçiş kronolojisi aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 1.3. Ülkelerin Enflasyon Muhasebesi Uygulamaya Geçiş Tarihleri

Ülke	Yıl	Ülke	Yıl
İsveç	1945	Meksika	1976
İtalya	1954	Yeni Zelanda	1977
Japonya	1956	İsrail	1977
Uruguay	1960	Hollanda	1978
Avusturya	1968	Fransa	1978
Peru	1971	Almanya	1978
Brezilya	1972	ABD	1979
Arjantin	1973	İngiltere	1980
Almanya	1974	Kanada	1981
Güney Afrika	1975	Türkiye	2004

Kaynak: Necdet Sağlam, **Enflasyon Muhasebesi**, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB), Enflasyon Muhasebesi Bilgilendirme Toplantısı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Adana 2004, s. 7.

Yukarıdaki tablodan Türkiye'nin genel enflasyon muhasebesi uygulamasına 2004 yılında geçtiği görülmektedir.

⁶⁶ Ross L. Watts ve Jerold L. Zimmerman, "Towards a Positive Theory of the Determination of Accounting Standards", **The Accounting Review**, Jan., 1978, 53 (1), s. 112.

⁶⁷ W. A. Paton, "Observations on Inflation from an Accounting Stance", **Journal of Accounting Research**, Spring, 1968, 6 (1), s. 72.

1.2.1.3.1. Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi

Enflasyon Muhasebesinin birinci yöntemi olan Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesinde mali tablolar, paranın bilanço gününde geçerli satın alma gücü ile ifade edilmektedir.⁶⁸ Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi yöntemi satınalma gücüne dayalı olarak geliştirilmiştir.⁶⁹ Diğer bir deyişle bu yöntemde kar kavramına sermayenin satın alma gücü olarak korunması yaklaşımı çerçevesinde ulaşılmaktadır.⁷⁰ Bu yöntemde enflasyonun varlığı kabul edilir ve paranın satın alma gücünün değiştiği gerçeğinden hareket edilerek, indeksler yoluyla farklı para birimiyle ifade edilmiş değerler aynı birim ile ifade edilmeye çalışılır. Bunun dışında geleneksel muhasebenin tüm ilkeleri aynen korunur. Böylece enflasyonun muhasebe verilerine yansımaları sağlanmış olur.⁷¹

Genel Fiyat Düzeyi Muhasebe Yöntemi'nde her dönemin sonunda finansal tabloların paranın satın alma gücü cinsinden ifade edilecek şekilde düzeltilmesi gerekir. Genel Fiyat Düzeyi Muhasebe Yöntemi, genel fiyat değişmelerinin finansal tablolar üzerinde oluşturduğu etkileri gidermek amacıyla, finansal tabloların genel fiyat endeksleri ile düzeltilmesini öngörür. Bu yöntem tarihi maliyetler muhasebesinin değerlendirme esaslarını ve diğer genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini terk etmeyip, ölçü birimi olarak para yerine genel fiyat düzeyini gösteren sabit satın alma gücünü kullanır.⁷² Tarihi maliyetler muhasebesi sistemi içerisinde tutulan kayıtlardan hazırlanan finansal tabloların bütün kalemleri genel fiyat endeksleri veya bu endekslerden hazırlanan katsayılar kullanılarak paranın satın alma gücü cinsinden ifade edilirler.⁷³

Genel fiyat düzeyi muhasebesinde, tarihi maliyetle değerlendirme ilkesinden hareketle işletmenin enflasyona karşı satın alma gücünün korunması prensibini benimsediğinden, işletmeler, geleneksel tarihi maliyet sistemlerini muhafaza etmekte ve hesaplarını tarihi maliyet temeline göre hazırlamaktadırlar. Tarihi maliyetlerden cari değerlere bazı endeksler yardımıyla geçiş sağlanmaktadır. Bu yöntem, paranın genel

⁶⁸ Ahmet Yüksel, **Enflasyon Muhasebesi**, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 29.
TMS Sayı2, m.2/a.

⁶⁹ Kistner ve Salmi, **a.g.e.**, s. 297.

⁷⁰ Mehmet Civan, Ekrem Kara ve Ferah Yıldız, **Enflasyon Muhasebesi**, 2. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, Kasım 2004, s. 8.

⁷¹ Bostancı, **a.g.e.**, s. 1.

⁷² Civan, Kara ve Yıldız, **a.g.e.**, s. 8.

⁷³ Civan, Kara ve Yıldız, **a.g.e.**, s. 8.

satın alma gücündeki değişmelerin etkilerini ölçmeye yönelik olduğu için, işletmenin faaliyette bulunduğu belirli bir sektörü dikkate almaksızın genel fiyat endeksinin tarihi maliyet tablolarını düzeltmek için kullanılmaktadır.⁷⁴

Genel fiyat düzeyi muhasebesinde "paranın satın alma gücü değişmemektedir" ilkesi dışında geleneksel muhasebenin tüm ilkeleri aynen korunmaktadır.⁷⁵ Genel fiyat düzeyi muhasebesinde, geleneksel muhasebenin düzenlemiş olduğu mali tablolara ve sağladığı verilere dayanmaktadır.⁷⁶ Bu nedenle bu sistemin uygulanabilmesi için aşağıdaki bilgi ve belgelere ihtiyaç duyulmaktadır:

- Geleneksel muhasebe tarafından düzenlenmiş en az son iki dönemin mali tabloları
- Genel fiyat endeksine ve bu endeks yardımı ile elde edilen düzeltme katsayıları
- Duran varlıklar, amortismanlar, sermaye yedekleri, stok hareketleri ve gelir tablosunda yer alan kalemler gibi parasal olmayan değerler ile ilgili ayrıntılı bilgiler.

Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesinde enflasyon oranını ya da paranın satın alma gücündeki değişmeleri ölçen indeksin seçilmesi son derece önemlidir. Genellikle tüketici fiyat indeksi veya toptan eşya fiyat indeksi yahut milli gelir deflatörü kullanılmaktadır. Ancak üzerinde birleşilmiş bir indeks yoktur.⁷⁷

Genel fiyat düzeyi muhasebesi yöntemi, enflasyonun varlığı kabul edilerek, paranın satın alma gücünün değiştiği gerçeğinden hareketle, genel fiyat indeksi (TEFE, TÜFE veya Milli Gelir Fiyat Deflatörü) dikkate alınarak, mali tablolarda farklı satın alma gücü ile yer alan değerlerin belli bir tarihteki satın alma gücü ile ifade edilmesi esasına dayanmaktadır.⁷⁸ Başka bir deyişle, finansal raporların bugünkü para değerine göre ayarlanması ve hesapların bugünkü para birimine göre belirtilmesini esas alan bir

⁷⁴ Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 1.

⁷⁵ Mustafa Uysal, Yeşim Taner, Elif Buluç, **Enflasyon Düzeltmesi ve Muhasebesi**, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2005, s. 62.

⁷⁶ Bostancı, **a.g.e.**, s. 1.

⁷⁷ Bostancı, **a.g.e.**, s. 1.

⁷⁸ Uman, 2003, **a.g.e.**, s. 38.

yöntemdir. Böylece, genel fiyat düzeyi muhasebesi, finansal tabloların homojenliğinin sağlanması, sermayenin satın alma gücü cinsinden korunması ve enflasyon dolayısıyla elde edilen enflasyon kazancının (parasal değerleri elde bulundurmaktan dolayı ortaya çıkan kayıp ve kazançların) finansal tablolarda yer almasını mümkün kıldığı gibi, geçmiş dönemlerdeki finansal tabloları sabit para birimiyle ifade edilmek suretiyle muhasebe bilgilerinin zaman süreci içinde karşılaştırılabilmesi imkanını vermektedir.⁷⁹

Genel fiyat düzeyi muhasebesi uygulanırken, işletmenin bilançosunda yer alan değerleri parasal ve parasal olmayan değer olmak üzere ayırma zorunluluğu vardır.⁸⁰ Parasal değerler kendiliğinden mali tablolarda cari para değeri ile isimlendirildiği için, parasal olmayan değerlerin cari para birimi ile ifade edilebilmesi için düzeltme katsayısı ile düzeltilmeleri gerekmektedir.⁸¹

Bu yöntemde nispi fiyatlar indeksle düzeltilmiş maliyet değerinden daha yüksekse dikkate alınmazlar. Fiyatlar genel seviyesi muhasebesinin amacı homojenliğini yitirmiş mali tabloları aynı para birimiyle ifade etmek, hasılat ve maliyetleri cari para değeriyle ifade ederek gerçek işletme sonuçlarını bulmak ve nakdi değerleri elde bulundurmaktan dolayı işletmenin uğradığı elde bulundurma kazancı ya da kaybını ortaya koymaktır. Genel fiyat düzeyi muhasebesinde aşağıdaki adımlar izlenir:⁸²

- Uygulamaya dönem başı ve sonu bilançoları ile gelir tablosunun ele alınmasıyla başlanır,
- Bilanço kalemleri parasal ve parasal olmayan kalemler olarak ayrılır,
- Parasal değerler olduğu gibi bırakılıp parasal olmayan değerlerin değişimleri saptanır,
- Dönem başı bilançosu düzeltme katsayısı ile değerlendirilir,
- Dönem sonundaki parasal kazanç ve kayıp bulunur,

⁷⁹ Kışhalı, Işıklar ve Bozkurt, **a.g.e.**, s. 67.

Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 1.

⁸⁰ Yüksel Koç Yalkın, Kadir Gürdal, **Enflasyon Muhasebesi ve Türkiye Uygulamaları**, Turhan Kitabevi, Ankara 2004, s. 36.

Bostancı, **a.g.e.**, s. 1.

⁸¹ İsmail Işık, **Enflasyon Düzeltmesi, Yaklaşım** Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 13.

Bostancı, **a.g.e.**, s. 1.

⁸² Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 1.

- Gelir tablosuna geçilir ve bu tablo düzeltme katsayısı ile değerlendirilir,
- Parasal kazanç ve kayıp ile değerlendirilmiş dönem kârı, dönem sonu öz sermayenin değerlemesinde kullanılır,
- Satılan malın maliyeti ve amortisman giderleri gibi varlıkların ortalama cari maliyetleri esas alınarak hesaplanır.

1.2.1.3.2. İkame Maliyeti Muhasebesi

İkame Maliyeti (Cari Maliyet, Özel Maliyet, Özel Fiyat Düzeyi) Muhasebesi adı verilen ikinci yöntemde, mali tablolardaki kalemler cari değerleri ile ifade edilmektedir. Cari Maliyet Muhasebesi yöntemi aynısı ile değiştirme maliyetine dayalı olarak geliştirilmiştir.⁸³ Özel fiyat değişimlerini finansal tablolara yansıtan muhasebe olarak tanımlanan cari değer muhasebesi yönteminde, finansal tablolarda yer alan varlıklar ve kaynakları yerine koymak için gerekli olan cari maliyet ile gösterildiğinden dolayı genel fiyat düzeyi muhasebesinden farklıdır. Belirli bir varlığın cari yerine koyma maliyeti genel fiyat düzeyinden farklı olarak artabilmekte veya azalabilmektedir. Bu nedenle ikâme maliyeti muhasebesi, genel fiyat düzeyindeki değişimlerin aksine belirli bir fiyattaki değişimlerin etkisini göstermektedir.⁸⁴

Enflasyon bütün mal ve hizmetlerin fiyatlarını aynı oranda etkilememektedir. Enflasyonun sadece mutlak fiyat seviyesi değil, aynı zamanda nispi fiyatlar üzerinde de etkili olduğu yadsınmaz bir gerçektir. Her ne kadar enflasyon bir ortalama olarak ifade edilmekte ise de, her çeşit mal ve hizmetlerin değeri ortalamaya eşit olarak değişmemekte, başka bir değişle enflasyonda genel fiyatlar seviyesi yükselmekle beraber, bu yükseliş tüm mal ve hizmetler için aynı anda ve aynı oranda olmamaktadır. Bir zaman dilimi içinde bazı malların fiyatları daha fazla, bazı malların fiyatları daha az yükselirken, bazı malların fiyatlarındaki yükselme ise gecikerek ortaya çıkmaktadır. Bu yöntemin temelini de genel fiyat düzeyindeki artışların bütün mal ve hizmetleri aynı oranda etkilemediği gerçeği oluşturmaktadır. Bu sebeple, finansal tabloların genel fiyat düzeyi endeksleri ile düzeltilmesi enflasyonun etkilerini genel

⁸³ Kistner ve Salmi, **a.g.e.**, s. 297.

⁸⁴ Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 1.

olarak ifade edebilir. Ancak işletmeler, genelde belli mal ve hizmetlerin üretim ve ticareti ile uğraştıklarından ve finansal tablolarının birleşimi de bu çerçevede olduğundan özel mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki değişimlere karşı daha duyarlıdır.⁸⁵ İşletmeler üzerinde nispi (oransal) fiyat hareketlerinin etkisi bazı hallerde fiyatlar genel düzeyindeki değişimlerden daha fazla olması ve fiyatlar genel düzeyi muhasebesinin bu tip fiyat hareketlerini tam olarak dikkate almaması nedeniyle, bazı yazarlar değerlendirme esası olarak, yerine koyma maliyeti ya da cari değerin (Current Value) esas alması gerektiğini ileri sürmektedirler.⁸⁶

Oransal olarak farklı fiyat hareketlerinin işletmeler üzerinde önemli etkilerinin olması ve genel fiyat düzeyi muhasebesinin de bu tip fiyat hareketlerini sınırlı şekilde dikkate alması nedeniyle, cari maliyet muhasebesinin uygulanması gerektiği biçiminde görüşler vardır.⁸⁷ Cari maliyetin net cari ikame maliyeti, net gerçekleşebilir değer veya net bugünkü değeri ifade ettiği yönünde çeşitli görüşler ileri sürülmektedir.⁸⁸

Net cari ikame maliyeti esas alındığı zaman firmanın üretim gücünün korunduğu çeşitli araştırmacılar tarafından savunulmakta, firmanın ancak varlıklarını ikame edecek düzeyin ötesinde gelir sağladığı takdirde, kârlı kabul edilmesi gerektiği ileri sürülmektedir.⁸⁹

Cari değer muhasebesinde üretim gücünün korunması, varlıkların değerlemesi esas alınmakta ve ikâme maliyetinin saptanması önemli rol oynamaktadır. Cari değer esasına dayalı değerlemede, stoklar ve maddi sabit varlıkların gelecekte sunabilecekleri hizmet ya da hizmet edebilme kapasitesini karşılayabilecek bir başka varlık alındığında katlanılacak cari maliyet esas alınmaktadır. Burada söz konusu cari maliyet, varlığın yerine yenisinin alındığı dönemdeki ikâme maliyeti olmayıp, içinde bulunulan dönemin cari piyasa fiyatıdır. Dolayısıyla, kâr kavramı da, işletmenin

⁸⁵ Civan, Kara ve Yıldız, **a.g.e.**, s. 9.

⁸⁶ Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 1.

⁸⁷ Yalkın ve Gürdal, **a.g.e.**, s. 38.

Bostancı, **a.g.e.**, s. 1.

⁸⁸ Yüksel, **a.g.e.**, s. 84.

⁸⁹ Civan, Kara ve Yıldız, **a.g.e.**, s. 9.

varlıklarını ikâme edecek seviyenin ötesinde gelir sağladığı takdirde geçerli olmaktadır.⁹⁰

Bu yöntemde parasal olmayan değerleri elde bulundurmaktan dolayı, gerçekleşmemiş elde bulundurma kazancı da mali tablolarda gösterilmektedir.⁹¹ Ancak, bugünkü maliyet (cari maliyet) yöntemi paranın değer kaybetmesine karşı duyarsız kalmaktadır.⁹²

Cari değer muhasebesinde, cari girdi fiyatları ile cari çıktı fiyatlarını göz önüne alınarak gelir ve giderlerin daha gerçekçi bir biçimde eşleştirilmesini sağlamaktadır. Gelirler, cari fiyatlarla yapılan satışlardan doğmakta, bu gelirlere karşılık gelen giderler de kullanılan mal ve hizmetlerin cari fiyatları ile ölçülmektedir. Cari maliyetlerin cari gelirlerle eşleştirilmesi sürekli tekrarlanıcı mahiyetteki işletme faaliyetleri için gelişmiş bir ölçü temin etmektedir. Varlıkları elde tutmanın kazancı veya zararı, faaliyetlerden doğan kâr veya zarardan ayrı olarak değerlendirilmektedir. Elde varlık bulundurmanın kazancı veya zararı, bu varlıkların fiyatlarının değişmiş olduğu belirli dönemler için ayrı ayrı olarak belirlenebilmektedir. Böylece, bu esasa göre hazırlanan finansal tablolar, işletme yöneticilerine fiyat saptama, sermaye yatırımları, büyüme ve saire konularda daha doğru kararlar almalarına yardımcı olmaktadır.⁹³

Bu yöntemin önde gelen sakıncası net cari ikame maliyetinin objektif olarak saptanmamasıdır. Enflasyonun her kalem üzerindeki etkisinin değişik olduğu varsayılmaktadır. Cari değer belirlenmesinde, resmi kuruluşlarca ilan edilen özel fiyat endeksleri, işletmenin kendi geçmiş deneyimlerinden yararlanarak geliştirdiği endeksler, satıcılarda elde edilen satış kataloglarındaki bilgiler, değerlendirme uzmanlarının yaptıkları takdirler v.b. gibi ölçü birimleri kullanılmaktadır. Oysa, bu şekilde tespit edilen ölçekler sübjektif bir nitelik taşımaktadır. Gerçekten, cari yerine koyma maliyetinin hesabı başlı başına bir problemdir. Bu da cari değer muhasebesinin etkisini kırmaktadır. Ayrıca, bu yöntemde işletmeler tarafından cari maliyet tekdüzen olarak

⁹⁰ Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 1.

⁹¹ Yüksel, **a.g.e.**, s. 86.

⁹² Paton, **a.g.e.**, s. 72.

⁹³ Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 1.

belirlenmediğinden, finansal tabloların mukayese edilebilirliği olanağı ortadan kalkmaktadır.⁹⁴

Ayrıca bu yöntemin diğer bir sakıncası satın alma gücündeki değişmelere göre düzeltme yapılmadığından firmaların nakdi değerlere sahip olmaktan dolayı elde ettiği bulundurma kayıp ya da kazancının bilinmemesidir.⁹⁵

1.2.1.3.3. Karma (Entegre) Muhasebe Yöntemi

Enflasyonist dönemlerde paranın değeri sürekli değiştiği için fiyatlar genel seviyesi muhasebesi yetersiz ölçümlemeye neden olup, ölçme sorunu yaratmaktadır. İkâme maliyeti muhasebesi ise, sadece, nispi fiyat değişiklikleri ele aldığıda genel fiyat düzeyinde meydana gelen değişiklikleri yansıtmamaktadır. Bu nedenle günümüzde görüş birliğine varılan bir metoda ulaşamamıştır. Ayrıca, enflasyon muhasebesi modelinin seçiminde enflasyonun tipi ve hızı, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı rol oynamaktadır.⁹⁶ Bu yöntemlerden ikisini birden uygulamak mümkündür. Böyle bir uygulamaya Entegre Muhasebe Yöntemi (Bütünleşik Enflasyon Muhasebesi Yöntemi veya Karma Yöntem) adı verilmektedir.

Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi Yöntemi, enflasyon karşısında işletme sermayesini satın alma gücü itibarıyla korumayı hedeflerken, İkame Maliyeti Muhasebesi Yöntemi sermayeyi üretim gücü (reel) olarak korumayı hedeflemektedir. Bunların karmasının kullanılması bir şirketin varlık nedenleri açısından daha uygundur. Hem enflasyonun neden olduğu satınalma gücünü yerine koyması hem de maliyetleri dengelemesi bakımından bu böyledir.⁹⁷ Entegre (Karma) Muhasebe Yöntemi ise, diğer yöntemlerin birbirlerine göre olan üstünlüklerini birleştiren bir yöntem olarak geliştirilmiştir. Toplu bir ifade ile bu yöntem genel ve oransal fiyat hareketlerinin tüm etkilerinin muhasebeye yansıtılması için, genel fiyat düzeyi muhasebesi ile cari maliyet muhasebesinin birlikte kullanılmasıdır.⁹⁸ Karma yöntem, genel ve özel fiyat seviyesindeki değişmelerin etkilerini dikkate alarak kârın saptanmasını ve böylece

⁹⁴ Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 1.

⁹⁵ Bostancı, **a.g.e.**, s. 1.

⁹⁶ Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 1.

⁹⁷ Surendra P. Agrawal, "Accounting for the Impact of Inflation on a Business Enterprise", **The Accounting Review**, Oct., 1977, 52 (4), s. 789.

⁹⁸ Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 17.

enflasyonun tüm etkilerini finansal tablolara yansıtılması hedeflediğinden, diğer iki modele karşı teorik üstünlüğüne sahiptir.⁹⁹ En iyi enflasyon muhasebesi yöntemi olduğu ileri sürülmekte olmasına rağmen uygulanması çok zordur.¹⁰⁰ En iyi enflasyon muhasebesi yöntemi olduğu fikrinin aksini savunan araştırmacılar da bulunmaktadır.¹⁰¹

İşletmelerin esas amacı, hem genel hem de özel fiyat düzeyindeki değişmelerin etkilerini, başka bir ifadeyle, enflasyonun tüm etkilerini finansal tablolara yansıtmak olduğuna göre, yukarıda bahsedilen her iki yöntemin üstün yönlerini bünyesinde toplayan bu yöntem; finansal tabloların enflasyonun etkilerinden daha sağlıklı bir şekilde arındırılması açısından daha uygun ve yararlı bir yöntemdir. Yani karma yöntem, diğer iki yöntemi bütünleştiren bir yöntemdir.¹⁰²

Karma yöntemin diğer iki yöntemle göre bazı üstünlükleri vardır. Ancak bu yöntem, bazı yazarlar tarafından önerilmiş ve savunulmuş olmasına rağmen, yöntemin uygulamasının zor olması ve kuramsal temellerinde görülen bazı eksikliklerin olması nedeniyle destek görmemiştir.¹⁰³

Muhasebe literatüründe bütünlüğü gerçekleştirmek üzere ileri sürülen görüşler, her iki muhasebe modelinin üstünlüğünü birleştirmek yönündedir. Bu amaçla hem fiyatlar genel seviyesinde hem de özel fiyatlar seviyesindeki değişimleri birlikte ele alan bu modelde, ikame maliyeti muhasebesi finansal tablolarının dönem sonunda fiyatlar genel seviyesi muhasebesi indeksleri ile düzeltilmesi önerilmektedir.¹⁰⁴

Karma muhasebe yönteminde, özel fiyat seviyesindeki değişimlere göre saptanmış söz konusu ikâme maliyeti muhasebesi kârını fiyatlar genel seviyesindeki değişimlere göre yeniden düzeltmektedir. Böylece, yapılan bu işlem sonucunda fiktif kâr bertaraf edilerek gerçek ikâme maliyeti muhasebesi kârına erişilmektedir.¹⁰⁵

⁹⁹ Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 1.

¹⁰⁰ Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 1.

Uman, 2003, **a.g.e.**, s. 40.

¹⁰¹ Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 1.

¹⁰² Civan, Kara ve Yıldız, **a.g.e.**, s. 9.

¹⁰³ Civan, Kara ve Yıldız, **a.g.e.**, s. 9.

¹⁰⁴ Bostancı, **a.g.e.**, s. 1.

¹⁰⁵ Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 1.

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE ENFLASYON MUHASEBESİ

Bu bölümde Türkiye’de enflasyon muhasebesi düzenlemesi kaynak mevzuatı, enflasyon muhasebesi uygulamaları, enflasyon düzeltmesine ilişkin genel ilkeler ve enflasyon muhasebesi uygulamasının mali oranlar üzerindeki etkisi konuları ele alınmaktadır.

2.1. TÜRKİYE’DE ENFLASYON MUHASEBESİ DÜZENLEMESİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

Türkiye’de enflasyon muhasebesi uygulamalarına kaynak oluşturan Uluslararası Muhasebe Standardı, Sermaye Piyasası Kurulu Seri XI 20 numaralı Tebliğ, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun Mali Tabloların Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Düzenlenmesine İlişkin Muhasebe Standardı ve de VUK - 5024 No’lu Kanun (Maliye Bakanlığı 1 Ocak 2004) gibi önemli mevzuat aşağıda işlenmektedir.

2.1.1. Uluslararası Muhasebe Standartları

IAS 29, Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu'nun (IASB) yayınlamış olduğu standartlardan biridir. IAS 29 standardı başlığının Türkçedeki tam açılımı ‘Hiperenflasyonlu Ekonomilerde Mali Raporlama’dır. Bu standart hiperenflasyon dönemlerinde mali tabloların düzenlenme esaslarını anlatır.

Uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren firmaların, kendi ülkelerinin dışındaki ülkelerde yaptığı çalışmalarda ya da yatırımlarda mali tabloların bu standarda göre düzenlemeleri öngörülmektedir. Bu öngörmenin altında yatan temel neden ülkelerin içlerinde bulundukları ekonomik durumlar ve paralarının satınalma değeri başka bir ifade ile konvertibilitesi birbirinden farklıdır. Firmaların böyle bir durumda başka ülkelere yatırım yapıp ticaret bağlantıları kurabilmeleri için hazırlamış oldukları mali tablolarının uluslararası düzeyde, ortak anlayış ve kavrayış düzeyinde hazırlanması gerekmektedir. Bu standart bir firmanın raporlarını hazırladığı para biriminin bulunduğu ülkede hiperenflasyonun oluştuğunu belirtir raporlama döneminin başından itibaren uygulanır.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Hayri Ahmet Durmuş, **Uluslararası Muhasebe Standartları (I-31)**, Muhasebe Uzmanları Derneği Yayını No:7, İstanbul 1992, s. 234.

Uluslararası Muhasebe Standardı genel fiyat düzeyi muhasebesini benimsemiş olup, 01.01.1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Standard aslında hiperenflasyonun olduğu sayılan belirli bir oran saptamaz. Bu standarda göre bir ekonominin hiperenflasyonlu ekonomi olarak kabul edilmesindeki koşullar (bunlarla sınırlı kalmamak üzere) aşağıda sıralanmaktadır:¹⁰⁷

- a- Nüfusun çoğunluğu servetlerini parasal olmayan varlıklar veya değerini oldukça koruyan yabancı dövizler olarak tutuyorsa; yerel paralarla tutulan değerler satın alma gücünün korunması için reel değerlere yatırılıyor olması
- b- Nüfusun çoğunluğu alacak ve borç tutarlarını yerel para yerine nispeten daha istikrarlı yabancı para ile belirtiyor olması
- c- Kredili alım ve satımların, süresi kısa olsa bile, satın alma gücündeki kayıpları karşılamak için önlem alınıyor olması
- d- Faiz hadleri, ücret ve fiyatlar, fiyat endeksine bağlanmış olması
- e- Üç yıllık kümülatif enflasyon oranı % 100'e yaklaşıyor veya geçiyor olması

Genel fiyat düzeyi muhasebesi dokuz aşamada uygulanır:¹⁰⁸ **Birinci Aşama:** Geleneksel muhasebeye göre hazırlanmış en az son iki yılın mali tabloları sağlanarak kullanılacak düzeltme endeksinin belirlenmesi ve düzeltme katsayılarının hesaplanması. **İkinci Aşama:** Parasal ve parasal olmayan varlıkların ve borçların saptanması. **Üçüncü Aşama:** Cari yılın bütün parasal olmayan değerlerinin analiz edilmesi ve bunların aktive giriş tarihlerinin saptanması. **Dördüncü Aşama:** Cari yılın gelir tablosundaki bütün gelir, gider, kazanç ve kayıplar, dağıtılan karlar ile dağıtılmamış kârdaki değişmeler analiz edilerek, bu değerlerin ne zaman ortaya çıktığının ve sonuçlara dahil edildiğinin saptanması. **Beşinci Aşama:** Parasal olmayan bütün değerler cari para birimi ile yeniden ifade edilmelidir. **Altıncı Aşama:** Dönem başı bilançosundaki parasal değerler cari para birimiyle ifade edilmelidir. **Yedinci Aşama:** Parasal olmayan değerler cari para birimiyle ifade edildikten sonra, cari ya da düzeltilmiş maliyet değerinden düşük olanı ile değerlendirme kuralı uygulanmalıdır.

¹⁰⁷ Uman, 2002, **a.g.e.**, s. 49.

¹⁰⁸ Uman, 2002, **a.g.e.**, s. 51-64.

Sekizinci Aşama: Parasal değerleri elde bulundurma kayıp veya kazancı hesaplanmalıdır. **Dokuzuncu Aşama:** Bir önceki yılın mali tabloları cari yılın satın alma gücü değerleriyle ifade edilmelidir.

2.1.2. Türkiye Muhasebe Standartları

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa 18.12.1999 tarih ve 4487 sayılı Kanunla eklenen Ek-1'inci madde uyarınca kurulan ve idari ve mali özerkliği bulunan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu 07.03.2002 tarihinde ilk toplantısını yaparak faaliyete geçmiş olup, buna ilişkin kararı 14.04.2002 tarih ve 24726 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun yüksek enflasyonlu ekonomilerde finansal raporlamaya ilişkin Türkiye Muhasebe Standardının kapsamı TMS 29 metninde yer almaktadır.¹⁰⁹

TMS'ye göre bir ülkede yüksek enflasyonun varlığı bir üst limit belirlenerek saptanmamaktadır. Finansal tabloların TMS maddelerine göre düzenlenebilmesine karar verilmesi bir takdir meselesidir. Şöyle ki aşağıda bahsi geçen durumların gerçekleşmesine göre Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'nun Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama Standardı uygulanabilir.

- Nüfusun çoğunluğu servetini parasal olmayan varlıklarda ya da nispeten istikrarlı bir yabancı para biriminde tutmayı tercih eder. Elde tutulan yerel para, satın alma gücünü korumak üzere hemen yatırıma dönüştürme vb suretiyle değerlendirilir;
- Nüfusun çoğunluğu parasal tutarları yerel para biriminden değil, nispeten istikrarlı bir döviz cinsinden dikkate alır. Fiyatlar da bu döviz cinsinden belirlenebilir;
- Kredili satış ve satın almalarındaki fiyatlar; süre kısa bile olsa, kredi süresi boyunca satın alma gücünde beklenen zararları karşılayacak şekilde belirlenir;
- Faiz oranları, ücretler ve fiyatlar bir 'fiyat endeksi'ne bağlıdır;

¹⁰⁹ <http://www.tmsk.org.tr> – 12.05.2007

- Son üç yılın kümülatif enflasyon oranı %100'e yaklaşmakta ya da aşmaktadır.

2.1.3. Sermaye Piyasası Kurulu Tebliği

Sermaye Piyasası Kurulu'nun Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Seri XI No: 20 Tebliği yine Sermaye Piyasası Kurulu tarafından hazırlanarak 28.11.2001 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bu tebliğ 31.12.2001 hesap dönemi için yıllık, bu tarihten sonra sona eren hesap dönemleri için ise ara ve yıllık mali tablolara uygulanmak üzere, yayımı tarihinde yürürlüğe girmiştir. Tebliğe tabi kurumlar 31.12.2000 tarihli bilançolarını da düzeltmişlerdir. Bu tebliğe göre Sermaye Piyasası Kanununa tabi ortaklıklar, aracı kurumlar ve yatırım ortaklıkları ile bunların bağlı ortaklıkları ve iştirakleri yüksek enflasyon dönemlerinde mali tablolarını yine bu tebliğde belirtilen usul ve esaslara uygun olarak hazırlamışlardır.

Bu tebliğe göre düzeltme işlemlerine tabi olanlar enflasyona göre düzeltme defteri tutmaları zorunludur. Bu düzenlemede de Genel fiyat düzeyi muhasebesi kullanılması kabul edilmiştir. Tebliğin 6. maddesi aşağıdaki hükümleri kapsamaktadır:

"Yıllık bilanço tarihindeki fiyat endeksi rakamının ilgili hesap dönemi dahil önceki üçüncü hesap döneminin başındaki fiyat endeksi rakamının iki katını aşması ve ilgili dönemin bilanço tarihindeki fiyat endeksi rakamının, hesap döneminin başına göre % 10 veya daha fazla bir oranda artması halinde, içinde bulunulan yıllık hesap döneminden itibaren yüksek enflasyon dönemi başlar".

2.1.4. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun Mali Tabloların Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Düzenlenmesine İlişkin Muhasebe Standardı

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun mali tabloların yüksek enflasyon dönemlerinde düzenlenmesine ilişkin muhasebe standardı belirli firmaların uygulamalarını kapsamaktadır ve 01.7.2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu standart bankalar ile konsolide mali tabloların düzenlenmesi, bağlı ortaklıkların, birlikte kontrol edilen ortaklıkların ve iştiraklerin muhasebeleştirilmesi standardı kapsamında tam konsolidasyon, oransal konsolidasyon veya özsermaye yöntemine göre ana ortaklık banka nezdinde konsolide edilen ortaklıkları kapsamaktadır. Bankalar bu tebliğ

gereğince "Enflasyona göre düzeltme defteri" tutarlar. Bankaların ilgili mevzuat gereğince tutmakla yükümlü oldukları yasal defter ve belgelerine yeni kayıtlar yapılmaz ve bu kayıtlar değiştirilemez. Fiyat endeksi Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından hesaplanan yurt içi toptan eşya fiyatları genel endeksini (TÜFE) ifade eder.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin 14 Sayılı Tebliği olan Mali Tabloların Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Düzenlenmesine İlişkin Muhasebe Standardı'nın 5.maddesinde yüksek enflasyon dönemi ve enflasyon muhasebesi uygulanması gereken koşullar aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

- a) Nüfusun çoğunluğunun, değer kaybından korunmak amacıyla parasal servetlerini parasal olmayan veya değeri Türk Lirasına göre daha istikrarlı olan yabancı para varlıklarda tutmaları,
- b) Nüfusun çoğunluğunun alacak ve borçlarını Türk Lirası yerine değeri nispeten daha istikrarlı yabancı para ile belirlemeleri,
- c) Kısa vadeli işlemlerde dahi, satın alma gücündeki kayıpları karşılamak için fiyatların vade farkı konularak belirlenmesi,
- d) Faiz oranlarının, ücretlerin ve fiyatların, genel fiyat endekslerine bağlanması,
- e) Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre son üç yıllık kümülatif enflasyon oranının yüzde yüz veya üzerinde ve cari yıl enflasyon oranının yüzde on veya üzerinde gerçekleşmesi¹¹⁰.

2.1.5. Vergi Usul Kanunu - 5024 No'lu Kanun

Vergi Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanununda değişiklik yapılması hakkındaki Kanun tasarısı 17.12.2003 tarihinde kabul edilmiş ve 5024 Sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. Böylelikle yüksek enflasyon dönemlerinde

¹¹⁰ 22.06.2002 tarih ve 24793(Mükerrer) sayılı **Resmi Gazete**

finansal tabloların fiyat değişmelerine göre düzeltilmesi konusu yasal mevzuatımıza girmiştir. Türk Vergi Sistemi'nde mali tablolar üzerinde aşığda açıklanacak olan yasal düzenlemeler yapılana kadar, tam olarak enflasyon düzeltilmesi uygulaması yapılmamıştır. Sadece kısmi enflasyon düzeltilmesi yöntemi uygulanmıştır.

5024 Sayılı Kanun'un 5. maddesiyle 213 Sayılı Vergi Usul Kanununa eklenen geçici 25'nci madde gereğince kazançlarını bilanço usulünde tespit eden gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri 31.12.2003 tarihli bilançolarını mutlak suretle düzelterek. Mükellefler için 31.12.2003 tarihi enflasyon düzeltilmesinin mali miladı olacaktır. İlk düzeltme diğr düzeltmelerin başlangıcı sayılacaktır. 01.01.2004 tarihinden itibaren ise 213 Sayılı Vergi Usul Kanunun mükerrer 298/A maddesi hükmüne istinaden enflasyon düzeltilmesi yapılacaktır.¹¹¹

Enflasyon düzeltilmesi, parasal olmayan kalemlerin enflasyon düzeltilmesinde dikkate alınacak tutarlarının düzeltme katsayısı ile çarpılmak suretiyle, mali tablonun ait olduğı tarihteki satın alma gücü cinsinden hesaplanmasını ifade eder.¹¹² Yani; Bir finansal raporlama setinde yer alan değişik tarihler veya dönemler itibariyle hazırlanmış her türlü finansal tabloda yer alan her türlü parasal bilginin, en son düzenlenen bilanço anındaki paranın, satın alma gücüne göre, diğr bir ifade ile, paranın en güncel satın alma gücüne göre raporlanması ve böylece karşılaştırmanın sağlanması ve muhasebesi yapılan işletmenin performansının daha sağlıklı ölçülmesidir.

Enflasyon düzeltilmesinin olabilmesi için; içerisinde bulunulan dönem dahil son üç dönemde fiyat endekslerindeki artış toplamının %100'ün üzerinde olması, içerisinde bulunulan hesap döneminde de %10'dan fazla olması gereklidir. Bakanlar Kurulu %100 oranını %35'e kadar indirmeye, %10 oranını ise %25'e kadar çıkartmaya yetkilidir. Bakanlar Kurulu %100 oranını %35'e kadar indirmeye, %10 oranını ise %25'e kadar çıkartmaya yetkilidir. Geçici vergi dönemlerinde ise üçer aylık dönemlerin son ayı dahil önceki 36 ay içerisinde bulunulan hesap dönemi yerine ise 12 ay alınmaktadır.

¹¹¹ Ali Tuğlu, "Sabit Kıymet Satışlarında Enflasyon Düzeltilmesi", **Maliye Postası**, 15 Mayıs 2005, Sayı: 57, s. 154.

¹¹² PriceWaterhouseCoopers, **a.g.e.**, s. 1.

2.2. TÜRKİYE’DE ENFLASYON MUHASEBESİ UYGULAMASI

Türkiye ekonomisinin son otuz beş yılını enflasyon olgusu ile açıklamak olanaklıdır. Bu anlamda vergi mevzuatımız açısından ülkemiz gerçeği incelendiğinde enflasyonun olumsuz etkilerini gidermeye yönelik çabaları aşağıda özetlenene şekilde üç ayrı dönem olarak incelenebilir:¹¹³

Birinci Dönem: Enflasyonun hızlandığı ilk yıllarda vergi sistemimizde olayın mahiyetine göre herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Enflasyonun düşeceği beklenmiştir. Bu dönem “çabasızlık dönemi” olarak adlandırılabilir.

İkinci Dönem: Enflasyonun düşmeyeceği ve uzun soluklu olduğu anlaşıncı bu sefer genel bir sistem oluşturulması yerine “kısmi önlem” mahiyetinde müesseseler kurulmuştur. Bunlar ise eş zamanlı oluşturulmamış, birbirini takip eden zamanlarda kurulmuşlardır. Bu müesseseler, artık (iştirak hisselerinin ve gayrimenkullerin satışından doğan kazançlara ilişkin istisna hariç) yürürlükten kalkmalarına rağmen, enflasyon muhasebesi öncesi dönemin genel görünümünü ve bugüne etkilerini kavramak için ilerleyen bölümde işlenmektedirler.

Üçüncü Dönem: 01.01.2004 tarihinden itibaren başlayan dönem “enflasyon düzeltilmesi” dönemi olarak tanımlanabilir. Bu dönemde uygulanacak esaslar 5024 sayılı kanunla vergi mevzuatımızda yapılan değişikliklerle kurulmuştur.

2.2.1. Türkiye’de Kısmi Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları

Türk vergi mevzuatı başlangıcında enflasyon olgusu dikkate alınmadan hazırlanmıştır. 1950’lerin başında özünde Alman vergi hukukçusu Neumark tarafından hazırlanmış olan Alman Vergi Mevzuatından yararlanılarak hazırlanan temel Türk vergi yasaları kendilerine modellik eden Alman yasaları gibi istikrarlı para sistemi ilişkilerine göre biçimlendirilmişlerdi.¹¹⁴ Fakat bu varsayım ekonomik yaşamda hiç gerçekleşmemiş, ekonomide yüksek enflasyonlu günler yaşanmıştır. Başlangıçta benimsenen modern vergilendirme ilkelerinin zaman içinde bir bir terk edilmesinin

¹¹³ Tarakçı, a.g.e., s. 22-23.

¹¹⁴ Çelik, a.g.e., s. 19.

yarattığı olumsuz etkilere ek olarak, sürüp giden enflasyon da sistemin bozulmasına katkıda bulunmuş, çok adaletsiz uygulamalara yol açılmıştır. Yasa koyucu başlangıçta durumu görmezlikten gelmekle yetinmiş, bu hareketsizlik içinde devlet gelirleri hızla aşınmaya uğradıktan sonradır ki belki de Hazineci bir yaklaşımla vergi sistemi, deyim yerinde ise, enflasyondan etkilenmez bir yapıya kavuşturmak için bazı kısmi faaliyetlere geçilmiştir. Ancak yapılan değişiklikler daha çok vergi sisteminin bütünlüğünü dikkate almaksızın kısmi önlemler niteliğinde olduğundan vergi sistemini esastan çarpıtmıştır.¹¹⁵

Enflasyonun neden olduğu çarpıklıkları kısmen gidermek veya doğurduğu sorunları hafifletmek üzere Türk vergi sisteminde aşağıda detayları işlenen bir dizi endeksleme ve vergi erteleme müesseseleri kurulmuştur.¹¹⁶

2.2.1.1. Yeniden Değerleme

Yeniden Değerleme müessesesi ilk olarak 19.02.1963 tarihinde kabul edilen 205 sayılı kanunla, Vergi Usul Kanunu'na geçici 11. madde olarak eklenmiştir. Yeniden değerlendirme müessesesinin konuluş nedeni, 205 sayılı kanunun gerekçesinde 2. Dünya Savaşının çeşitli yönlerden ekonomik yaşantımıza yaptığı tesirlerle, para ve fiyat politikasında belirmeye başlayan istikrarsızlık olarak öne sürülmüştür.¹¹⁷

Yeniden değerlendirme, enflasyon nedeniyle işletmelerin aktifine kayıtlı amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin değerlerinde meydana gelen düşüşün belirli kurallar çerçevesinde yeniden değerleyip, bugünkü değerine yaklaştırma işlemidir.¹¹⁸

5024 sayılı VUK. GVK ve KVK.'nda değişiklik yapılması hakkındaki kanunun 2.maddesi ile VUK'nun 298.maddesi değiştirilerek maddenin başlığı enflasyon düzeltilmesi ve yeniden değerlendirme oranı olmuştur.

¹¹⁵ Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 1.

¹¹⁶ Çelik, **a.g.e.**, s. 19.

¹¹⁷ Tarakçı, **a.g.e.**, s. 32.

¹¹⁸ Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 1.

2.2.1.2. Maliyet Bedeli Artırımı

Maliyet Bedeli Artırımı 01.01.1994 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 3946 sayılı kanunla Gelir Vergisi Kanunu'nun 38. maddesinin sonuna aşağıdaki fıkra eklenmiştir:¹¹⁹

Gayri menkullerin ve menkul kıymetlerin alım-satımı ile uğraşanlar hariç olmak üzere, bilanço esasına göre defter tutan mükelleflerin iktisap tarihinden itibaren en az iki tam yıl süre ile aktiflerinde yer alan gayri menkul ve iştirak hisselerinin en az iki tam yıl süre ile aktiflerinde yer alan gayri menkul ve iştirak hisselerinin elden çıkarılmasında maliyet bedeli, bunların iktisap edildiği ve elden çıkarıldığı yıllar hariç olmak üzere her takvim yılı için VUK hükümlerine göre belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılarak ticari kazancın tespitinde dikkate alınır.

Bu hüküm ile bilanço esasına göre defter tutan mükellefler, gayri menkul, iştirak hisseleri ve amortismanına tabi iktisadi kıymetleri iki tam yıl süre ile aktifte bulundurma koşuluyla bunları elden çıkarırken maliyet bedeli artırımından faydalanabileceklerdir.

Maliyet bedeli artırımını uygulaması ile gayrimenkul ve iştirak hissesi satışlarının, enflasyondan arındırılarak vergilendirilmesi dolayısıyla fiktif kazançların vergilenmemesi amaçlanmıştır.

Maliyet Bedeli Artırımı¹²⁰ ile enflasyondan sağlanan gerçek olmayan kârların vergi dışı bırakılması ve işletmelerin öz kaynaklarını artırarak mali yapılarını sağlamlaştırmaları sağlanmaktadır.

2.2.1.3. Son Giren İlk Çıkar (LIFO) Stok Değerleme Yöntemi

VUK'nun 274.maddesinde 4008 sayılı kanunla yapılan değişiklikle mükelleflere, 01.01.1996 tarihinden itibaren stoklarının değerlemesinde Son Giren İlk Çıkar (LIFO) yöntemini kullanabilmelerine imkan tanınmıştır.

Stok değerlendirme yöntemlerinden son giren ilk çıkar yöntemi ambara son giren malın ilk çıktığı varsayımına dayanır. Bu varsayımdan hareketle, dönem sonunda

¹¹⁹ Ümit Ataman, **Tek Düzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1997, s. 237.

¹²⁰ GVK Madde 38 ve 39.

ambarda ilk alınan malların kaldığı düşünülür. Dönem sonunda mevcut mallar, ilk parti alışların maliyetiyle değerlendirilmiş olacağından, stokların değeri düşük, satılan malların maliyeti yüksek çıkacaktır. Alış fiyatlarının yükselmesi halinde, maliyetlerde yükseleceğinden, fiktif karları ve bunların doğuracağı aşın vergiler ve kar dağıtımları önlenmiş olacaktır.

Fiyatlar genel düzeyinin artış yönünde olduğu dönemlerde bu yöntemi uygulayan mükelleflerin, dönem sonundaki stoklarının değeri düşük, satılan malın maliyeti yüksek olacağından kar düşük gözükecektir. Dolayısıyla Fiyatlar Genel Düzeyinin artış yönünde olduğu dönemlerde bu yöntem vergi avantajı sağlaması nedeniyle, enflasyona karşı işletmeleri korumaktadır. Mükelleflerin LIFO yöntemini seçmelerindeki esas sebepte sağlamış olduğu vergi avantajıdır.

Ancak bu yöntemin sakıncaları bulunmaktadır. Bu şekilde yapılan değerlemede bilançoda yer alan stok kalemi cari değerle belirtilmemekte ve bu da firmanın işletme sermayesi hakkında yanlış bilgi vermektedir. Ayrıca yüksek enflasyon dönemlerinde stok devir hızı çok yüksek olmadığı sürece cari değerlerle maliyetler arasındaki fark giderilememektedir. Bu sebeple LIFO yöntemi yalnız başına çözüm olamamaktadır. Litertürde bu konuda daha uygun bir yöntem olarak Ayarlanmış LIFO yöntemi belirtilmiştir. Ayarlanmış LIFO yönteminde bilançoda yer alan stokların en eski değerlerle gösterilmesi önlenerek, bilanço gününe yakın tarihteki maliyet değeri ile değerlendirilmesi sağlanmaktadır.¹²¹

LIFO yönteminin birden fazla hesap döneminde kendisinden beklenen faydayı sağlayabilmesi için stok düzeyinin azalış göstermemesi gerekir. Bununla beraber, stok eritme politikası izleyen işletmelerde bu yönteminin etkinliği azalmaktadır. Ancak günümüzde stokların satışlara olan oranının bir düşme eğilimi içinde bulunduğu düşünülürse, bu yöntemin etkinliği giderek azalmakta, stoksuz çalışan işletmelerde de hemen hemen hiçbir etkisi kalmamaktadır. Bu yönüyle LIFO, stok

¹²¹ Yüksel, **a.g.e.**, s. 10.

yönetimini çok iyi uygulayan işletmeleri cezalandırmaktadır ve modern işletmecilik ilkeleriyle çelişir niteliktedir.¹²²

5024 sayılı VUK. GVK. ve KVK.'nda değişiklik yapılması hakkındaki kanunun 1.maddesi ile son giren ilk çıkar stok değerleme yöntemi uygulaması yürürlükten kaldırılmıştır.

2.2.1.4. Amortisman Yöntemleri

Amortismanın konusunu teşkil eden şeyler VUK'un 313. ve 314. maddelerinde genel olarak şöyle tanımlanmaktadır:

"İşletmede bir yıldan fazla kullanılan ve yıpranmaya, aşınmaya veya kıymetten düşmeye maruz bulunan gayrimenkullerle 269. md. gereğince gayrimenkul gibi değerlendirilen iktisadi kıymetlerin, alet, edevat, mefruşat, demirbaş ve sinema filmlerinin birinci kısımdaki esaslara göre tespit edilen değerinin, bu kanım hükümlerine göre yok edilmesi amortisman mevzuunu teşkil eder."

Vergi Usul Kanunu'na göre amortisman ayırma yöntemleri şunlardır:

- 1. Normal Amortisman
- 2. Hızlandırılmış Amortisman
- 3. Madenlerde Amortisman
- 4. Fevkalade Amortisman

1. Normal Amortisman Yöntemi

Normal Amortisman Yöntemi aynı zamanda Düz Amortisman olarak da literatürde yerini almıştır. Normal amortisman, amortismana tabi iktisadi kıymetlerin iktisadi ömürleri boyunca her yıl eşit oran ve tutarda itfa edilmesini ifade eder. VUK'un 315. maddesinde genel olarak amortisman nispetinin %20'yi geçmemek üzere serbestçe tespit edilebileceği belirtilmiştir.

¹²² Yüce, 1999, **a.g.e.**, s. 1.

2. Fevkalade Amortisman Yöntemi

Amortisman konusu kıymetlerin değerinde meydana gelen olağandışı kayıplar, belli nedenlere dayanmak şartıyla, fevkalade ekonomik ve teknik amortisman yolu ile zarar yazılır. Fevkalade Amortisman nedenleri, VUK'un 317. maddesinde, amortisman tabi kıymetler aşağıdaki gibi üç grup halinde sayılmıştır:

- Yangın, deprem, su basması gibi afetler neticesinde değerini tamamen veya kısmen kaybetmesi,
- Yeni icatlar dolayısıyla teknik verim ve kıymetleri düşerek tamamen veya kısmen kullanılmaz hale gelmesi,
- Cebri çalışmaya tabi tutuldukları için normalden fazla aşınma ve yıpranmaya maruz kalması.

3. Madenlerde Amortisman Yöntemi

VUK'un 316. mad. göre, işletme sebebiyle içindeki cevherin azalmasından dolayı maddi değerini kaybeden madenlerin ve taş ocaklarının imtiyaz ve maliyet bedelleri, ilgililerin müracaatları üzerine bunların büyüklük ve mahiyetleri göz önünde tutulmak ve her maden veya taş ocağı için ayrı ayrı olmak üzere Maliye ve Sanayi Bakanlıklarınca belli edilecek nispetler üzerinden yok edilir.

4. Hızlandırılmış Amortisman Yöntemi

Bu yönteme bazen hızlandırılmış amortisman da denilmektedir. Bu usul Türk Vergi Sistemi'ne 19.02.1963 tarih ve 205 sayılı yasa ile girmiştir. VUK'a eklenen mükerrer 315. maddede Azalan Bakiyeler Usulü ile amortisman esasları belirlenmiş ve normal amortisman yanında, yardımcı bir yöntem olarak uygulamaya girmiştir.

VUK'un mükerrer 315. mad. gereğince,, bilanço esasına göre defter tutan mükelleflerden dileyenler, amortisman tabi iktisadi değerlerini, azalan bakiyeler üzerinden amortisman usulü ile yok edebileceklerdir.

Bu usulün esasları şöyle düzenlenmiştir:¹²³

- Her yıl üzerinden amortisman hesaplanacak olan değer, evvelce ayrılmış olan amortismanlar toplamının indirilmesi suretiyle tespit olunacaktır.
- Bu usulde uygulanacak olan amortisman oranı, %40'ı geçmemek üzere normal amortisman oranının iki katı olacaktır.
- Bu usulde amortisman süresi normal amortisman onanlarına göre hesaplanacaktır. Süreninin son yılına devreden bakiye değer, o yıl tamamen yok edilecektir.

Mükellefin amortisman oranını belirleme yetkisi (VUK Md.319) yürürlükten kaldırılmıştır. 333sıra numaralı Vergi Usul Kanunu genel tebliğine göre, 01.01.2004 tarihinden itibaren sabit kıymetlere uygulanacak amortisman oranları faydalı ömür listeleri dikkate alınarak uygulanacaktır.

2.2.1.5. Duran Varlık (Sabit Kıymet) Yenileme Fonu

Bilanço esasına göre defter tutan mükelleflerin, bilançolarının aktif tarafında maliyet bedeli ile yer alan amortisman tabi iktisadi kıymetlerin, özellikle elden çıkarılması esnasında oluşan fiktif kârların vergilendirilmesinin önlenmesi amacıyla, amortisman tabi iktisadi kıymetlerin satışından elde edilen karlar ile su baskını, sel, deprem ve yangın gibi doğal afetler nedeniyle tamamen veya kısmen hasara uğramaları halinde, sigortadan alınan tazminatların pasifte azami üç yıl süre bekletilmesini ifade eden bir vergi erteleme yöntemi.

Vergi Usul Kanunu'nda yer alan bu düzenleme ile yenileme fonuna alınan kar, üç yıl beyan edilmemek suretiyle, mükelleflere bir kaynak kullanma imkanı sağlamaktadır. Yenileme fonuna ayrılan kaynak kullanılarak satın alınacak iktisadi kıymetin yenilenen iktisadi kıymet ile aynı neviden olması gerekir. Örneğin satılan iktisadi kıymet kamyonet ise, yeni bir kamyonet veya kamyon alınmasında sakınca bulunmamaktadır. Ancak kamyonet yerine binek otomobil alınmışsa yenileme değil,

¹²³ Selahattin Tuncer, "Türk Vergi Ve Usul Kanunları içinde Enflasyon Muhasebesiyle ilgili Uygulama Örnekleri-II", **Yaklaşım Dergisi**, Mayıs 2002, Sayı 113, s. 12.

yeni bir iktisadi, kıymetin satın alınması söz konusudur. Her ne sebeple olursa olsun bu süre içinde kullanılmamış olan karlar üçüncü yılın vergi matrahına eklenir.

5024 sayılı VUK. GVK. ve KVK.'nda değişiklik yapılması hakkındaki kanunun 9. maddesi ile yenileme fonu uygulaması 01.01.2004 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılmıştır.

2.2.1.6. Alacak ve Borç Senetleri Reeskontu

Bilanço esasına göre defter tutan mükelleflerin bilançolarındaki mevcutları, alacakları ve borçları, hesap dönemleri sonunda (özel hesap dönemleri hariç, 31.Aralık tarihinde), envanter çıkarılması sırasında değerlemeye tabi tutulur. Bu değerlendirme ile vadesi gelmemiş senede bağlı alacak ve borçların, bilanço günündeki değerine indirgenmesine reeskont adı verilir.

Alacak ve borç senetlerinin reeskonta tabi tutulmasındaki amaç, bilanço gününde senetlerin nominal değerleri, ile değerlendirme günü ve senedin vade tarihine kadar olan faizi hesaplayıp vergi matrahının gelecek dönem gelir ve giderlerinden arındırmaktır.

VUK.'na göre reeskonta tabi alacaklar ve borçlar mukayyet değeriyle değerlendirilir. (VUK. Md.:281,285) Reeskont işlemi sonunda alacak senetleri reeskontu alacaklı, borç senetleri reeskontu borçlu kayıt yapılarak muhasebeleştirilir. Takip eden dönemde aynı tutarlar ters kayıt yapılarak kapatılır.

Reeskont işlemi VUK. açısından ihtiyari olduğu halde SPK'ya tabi şirketlerde vadeleri bilanço tarihinden sonra sona eren borç ve alacak senetleri reeskonta tabi tutulmak zorundadır.¹²⁴ Alacak ve borç seneleri reeskontu halen uygulanmaktadır.

2.2.1.7. Yatırım İndiriminde Endeksleme

GVK'nun ek 4.maddesinde 4108 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle 01.01.1995 tarihinden sonra alınan yatırım teşvik belgelerine ilişkin yatırım

¹²⁴ Sermaye Piyasası Kurulu, "Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ", Seri XI No:20, mad.23.

harcamalarına uygulanmak üzere getirilen bu endeksleme uygulamasında yatırımcıların ilgili yıl kazancının olmaması veya yeterli kazancın bulunmaması nedeniyle indirilemeyen yatırım indirimi tutarları, VUK hükümlerine göre bu yıllar için belirlenen yemden değerlendirme oranında artırılarak uygulanması sağlanmıştır.¹²⁵

Uygulamanın amacı işletmelerin kazançlarından indiremedikleri yatırım harcaması tutarlarını daha sonraki yıllarda enflasyon nedeniyle uğramış oldukları kayıpları telafi ederek indirmelerini sağlamaktır.¹²⁶ Bu şekilde sermayenin etkin kullanımı sağlanmaktadır.

5024 sayılı VUK, GVK. ve KVK.'nda değişiklik yapılması hakkındaki kanunun 6. maddesi ile yatırım indiriminde endeksleme uygulaması yeniden düzenlenmiştir. Yeni düzenleme ile harcamanın yapıldığı yılda kazancın yetersiz olması nedeniyle faydalanılamayan yatırım indirimi tutarı izleyen dönemlerde yeniden değerlendirme oranı yerine, bu dönemlerin TEFE artışı oranı getirilmiştir.

Ancak tüm bu kısmi düzeltme yöntemleri, enflasyonun etkilerinin tam olarak mali tablolara yansıtılmasını sağlayamamakta, vergilendirme sırasında gerçek vergi matrahlarının hesaplanmasında yeterli olamamaktadır.

GVK' nın ek 4. maddesine göre yapılan yatırım harcamalarının ilgili yıl kazancından indirilemeyen kısmı, izleyen yıllarda Vergi Usul Kanunu 'nün hükümlerine göre bu yıllar için belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılarak dikkate alınmaktadır. Söz konusu imkan, teşvik belgeli yatırımlar için tanınmış olup, teşvik belgesiz yatırımlarda indirilemeyen yatırım endekslemesi olanağı bulunmamaktadır.

Yatırım indiriminde endeksleme uygulaması, mükelleflerin indirim konusu yapamadıkları tutarlarda enflasyon nedeniyle oluşan kayıpları gidermek amacını taşımaktadır. Daha önceden uygulanamayan indirim tutan yeniden değerlendirme oranında artırılarak kazancın yeterli olduğu yılda indirim konusu yapılmaktadır.

¹²⁵ Hacıüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, **a.g.e.**, s. 63.

¹²⁶ Hacıüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, **a.g.e.**, s. 63.

Yatırım İndiriminde Yeniden Değerleme¹²⁷ uygulaması Türkiye'de uygulanan yatırım teşviklerinden en önemlisidir. Uygulamanın amacı işletmelerin kazançlarından düşemedikleri yatırım harcaması tutarlarını sonraki yıllarda enflasyon nedeniyle uğramış oldukları zararları telafi ederek indirmelerini sağlamaktır. Bu teşvik sisteminde yapılan yatırım tutarı işletmenin faaliyete geçmesinden sonra elde edeceği kârdan düşülmektedir. Ancak firma kâra geçene kadar olan süre içerisinde yatırım tutarı enflasyon karşısında değer kaybetmektedir. Bunu önlemek için yatırım indirimlerinde enflasyona endeksleme getirilmiştir.

2.2.1.8. Finansman Fonu

Kurumlar Vergisi Kanunu'na 2362 sayılı yasa ile eklenen mükerrer 8. maddesi ile giren finansman fonu, enflasyon dönemlerinde sermaye şirketleri ve kooperatiflerin yatırımlarına daha kolay kaynak sağlamak için, yatırım indiriminden yararlanan yatırımların finansmanında kullanmak üzere, safi kurum kazancından ayırabilecekleri bir kaynaktır.¹²⁸ Finansman fonu ayırmanın amacı, devlet alacağının ertelenmesi yoluyla, belirli yatırımların finansmanına katkıda bulunmaktır. Yani bazı şartların yerine getirilmesi koşuluyla ödenecek kurumlar vergisinin işletme lehine tecil edilmesidir.

Finansman Fonu belli koşullara bağlı olarak ödenmesi gereken Kurumlar Vergisi'nin bir yıl süre ile ertelenmesini sağlayan bir vergi kolaylığıdır. Finansman Fonu, bir muafiyet veya istisna değildir. Kurumlar Vergisi'nin belli bir süre ertelenmesine yönelik bir uygulamadır.¹²⁹

Finansman Fonu KVK' nın mükerrer 8. maddesinde şöyle düzenlenmiştir:

"Sermaye şirketleri ile kooperatifler, yatırım indiriminden faydalanması kabul edilmiş bulunan yatırımlarının finansmanında kullanılmak ve yatırım indirimi belgesinde bu yatırım için öngörülen süre ile sınırlı kalmak kaydıyla aşağıdaki şartlara sahip işletmeler Finansman Fonu ayırarak safi kurum kazancından indirilebilirler:

1. Ayrılacak Finansman Fonu, Kurumlar Vergisi matrahının %25'ini ve yapılacak yatırım tutarını geçemez.

¹²⁷ 4108 sayılı kanunun 17. maddesi ile GVK'nun ek 4 maddesinin birinci fıkrası.

¹²⁸ Ahmet Ata, "Finansman Fonu", **Vergi Dünyası Dergisi**, Eylül 1983, Sayı 25, s. 15.

¹²⁹ M. Vefa Toroslu, **Vergi Dünyası**, Nisan 1997, Sayı 188, s. 1.

2. Finansman Fonu T.C. Merkez Bankası'nda açılacak her an paraya çevrilebilir devler tahvili hesabına yatırılması mecburidir.

3. T.C. Merkez Bankası'nda açılacak hesaptan çekişler Devlet Planlama Teşkilatı'nca düzenlenecek çekiş belgelerine dayanılarak yapılır ve yıl içinde fiilen yapılan yatırım tutarını aşamaz.

4. Bir önceki yıl safi kurum kazancından Finansman Fonu olarak ayrılan meblağ hesap dönemi sonunda safi kurum kazancına eklenir.”

Enflasyon dönemlerinde işletmelerin teşvik belgesine dayalı yatırımlarına kaynak sağlamak amacıyla ödeyecekleri Kurumlar Vergisi'nin, Gelir Vergisi stopajının ve fon paylarının bir kısmının bir yıl süreyle faizsiz ertelenmesi uygulamasıdır. Finansman Fonundan Anonim Şirketler, Limited Şirketler, Hisseli Komandit Şirketler, Kooperatifler ve İş Ortaklıklarından Yatırım Teşvik Belgesi alanlar yararlanabilirler. Finansman Fonu, Yatırım Teşvik Belgesinde gösterilen süre ve yatırım tutarı ile sınırlıdır.¹³⁰

2.2.1.9. Gayri Menkul ve İştirak Satışlarından Doğan Karın Sermayeye İlavesinde Vergi İstisnası

Mükelleflerin kayıtlı gayri menkul ve iştiraklerinin bilançoda uzun yıllar maliyet bedeliyle yer alması, bunların elden çıkarılmasında enflasyon karlarının oluşmasına neden olmaktadır.

KVK'unda 1995 yılında yapılan değişiklikle kanuna eklenen geçici 23. maddenin (a) bendine göre 01.01.1994-31.12.1998 tarihleri arasında uygulanmak üzere, tam mükellefiyete tabi kurumların iştirak hisselerinin veya gayri menkullerinin satışından doğan kazancın, satışın yapıldığı yılda kürem sermayesine ilave edilen kısmı, kurumlar vergisinden müstesnadır. Vadeli satış halinde ise, satışın yapıldığı hesap dönemini takip eden ikinci hesap döneminin sonuna kadar tahsil edilen kazançların tutan, ilgili yıl kurum kazancından indirilir. Bu tarihten sonra yapılacak tahsilat için bu hüküm uygulanmaz. İlk yapılan tahsilatın iştirak hissesi veya gayri menkulün maliyet bedeline ilişkin olduğu kabul edilir.¹³¹

¹³⁰ Hacıüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, **a.g.e.**, s. 46.

¹³¹ Mustafa Kaşif ve Hasan Efendioğlu, "Gayrimenkul ve İştirak Hisseleri Satış Kazançları İstisnası", **Vergi Dünyası**, Temmuz 1996, s. 10..

Gayri Menkul ve İştirak Hisseleri Satışlarından Doğan Kârın Sermayeye Eklenmesindeki Vergi Bağışıklığı uygulamasında¹³² gayrimenkul ve iştirak hisseleri satışlarından oluşan gelir ve kârlar sermayeye ilave edildikleri takdirde söz konusu yılda kurumlar vergisinden muaf tutulmaktadır. Bu uygulama ile öz sermayenin erimesi önlenmekte ve öz kaynak güçlendirilmektedir.

İştirak Hissesi: 4444 sayılı Kanun'la Kurumlar Vergisi Kanunu'nda ihdas edilen Geçici 28. maddenin (a) bendinde yer alan "iştirak hisseleri" deyimini, menkul değerler portföyüne dahil hisse senetleri ile ortaklık payları olarak anlamak gerekir.

10 Şubat 1995 tarihli ve 22918 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 49 Seri No.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği'nde iştirak hisselerinin neler olduğu konusunda açıklamalar yapılmıştır. Buna göre iştirak hisseleri:

- Anonim şirketlerin hisse senetleri (Sermaye Piyasası Kanunu'na göre kurulan yatırım ortaklıkları hisse senetleri dahil),
- Limited şirketlere ait iştirak payları,
- Eshamlı komandit şirketlerin komanditer ortaklarına ait ortaklık payları,
- İş ortaklıkları ve adi ortaklıklara ait ortaklık paylarıdır.

SPK'ya göre kurulan yatırım fonları katılma belgeleri ise iştirak hissesi olarak değerlendirilmeyecektir.

Tam mükellef kurumların yanı sıra, dar mükellef kurumların iştirak hisselerinin elden çıkarılmasında maliyet artırılması uygulaması (maliyet revizesi) yapılabileceği (57 seri no.lu KVK Genel Tebliğinin VIII. Bölümü) için, geçici 28.madde uygulaması da yapılabilir.

¹³² 4108 sayılı yasanın 32. Maddesi ile Kurumlar Vergisi Kanununa Eklenen geçici madde 23/a.

2.2.1.10. Araştırma Geliştirme Fonu

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ve Tek Düzen Hesap Planına göre Ar-Ge faaliyeti; işletmede yeni ürün ve teknoloji oluşturulması, mevcutların geliştirilmesi ve benzeri amaçlarla yapılan faaliyetlerdir.¹³³

Ar-Ge faaliyetleri ile ilgili en önemli destek Kurumlar Vergisi Kanununun 14. maddesinde yer alan vergi ertelemevidir. Bu madde hükmüne göre mükelleflerin yıl içinde yaptıkları araştırma ve geliştirme harcamaları tutanın geçmemek üzere ilgili dönemde ödemeleri gereken kurumlar vergisinin % 20'sinin süresinde tahsilinden vazgeçilerek, bu orana isabet eden vergi üç yıl süre ile faizsiz olarak ertelenmektedir.

Dünyamız hızla gelişmektedir, bu gelişmenin öncülüğünü de teknoloji yapmaktadır. Teknolojik gelişmelerden ekonomi anlayışı da kendine düşen payı almıştır. Teknolojik gelişmeleri kapsamı içine alan çalışmalar genel olarak Araştırma Geliştirme (AR-GE) olarak adlandırılmaktadır. Ülkemiz ekonomisi de gelişmekte olan bir ekonomi olduğu için AR-GE çalışmalarına çok önem vermektedir. Devletimiz de bu bağlamda teknoloji alanında AR-GE çalışmaları yapan mükelleflere içinde bulunduğumuz enflasyon şartlarından fazla etkilenmemeleri için vergisel anlamda KVK ve GVK' da bazı düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemeler aşağıdaki gibidir:

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 14. maddesinin 6 nolu bendine değişik:22.7.1998 - 43697 55 md.ve Gelir Vergisi Kanunu'nun 89. md. ile eklenen hüküm ile kurumların işletme içi Araştırma- Geliştirme (AR-GE) Fonu aşağıda açıklanmıştır:

“Mükelleflerin yıl içinde yaptıkları kendi Araştırma ve Geliştirme harcamaları tutarını geçmemek üzere ilgili dönemde ödemeleri gereken yıllık kurumlar vergisinin % 20'sinin kanuni süresinde tahsilinden vazgeçilerek, bu orana isabet eden vergi, üç yıl süre ile faizsiz olarak ertelenebilir. Ertelenen bu vergi üç yıl içinde kurumlar vergisinin ödeme taksitleri ile birlikte eşit taksitler halinde ödenir”.¹³⁴

¹³³ Recep Bıyık, "Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) Harcaması Yapan Mükelleflere Sağlanan Vergisel Teşvikler, Bu Harcamaların Gider Veya Maliyet Kaydı", **Vergi Dünyası**, Temmuz 1999, s. 56.

¹³⁴ Vergi Usul Kanunu MD:14 Değişik:22 1.1998 - 4369/55 MD

Ancak, söz edilen AR-GE faaliyetlerinin yeni teknoloji arayışına yönelik faaliyetler olması istenmektedir. Aksi durumda bu istisna ya da vergi ertelemesinden yararlanmak olası değildir.¹³⁵

AR-GE yardımından, sanayi sicil belgesi olan sanayi kuruluşları ve yazılım geliştirme faaliyetiyle uğraşan kuruluşlar yararlanabilir. Herhangi bir sektör sınırlaması söz konusu değildir. Ancak şirketlerin başvuruları kabul edilmektedir.¹³⁶

2.2.1.11. Yabancı Kaynak Gider Kısıtlaması

Vergi mevzuatımızda enflasyona karşı oluşturulan bir diğer müessesede Yabancı Kaynak Gider Kısıtlaması idi. Bu müessese de 5024 sayılı yasayla yürürlükten kaldırılmıştır. 5024 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılan G.V.K.'nun 41/8 ve K.V.K.'nın 15/13'üncü maddesinde düzenlenmiş olan Yabancı Kaynak Gider Kısıtlaması ile sağlanmaya çalışılan öncelikle belirtmek gerekir.

Enflasyon muhasebesinin olmaması, firmaların "fiktif karlar" üzerinden vergi ödemelerine sebebiyet verir. Bu da dolaysız vergileri servet vergisine dönüştürür. İşletmeler öz sermayeleri üzerinden vergi öderler. Durum bu olunca, firmalar öz sermayelerini artırmak istemezler. Oysa, firmaların öz sermayeye bağlı büyümeleri istikrarlı bir ekonomi için gerekliliktir. Dolayısıyla, enflasyonun işletmeler üzerindeki bu olumsuz etkiyi giderecek mevzuat düzenlemeleri hayati önemdedir. Ülkemizde yaşanan enflasyon sürecinde oluşturulan mevzuat ise bu sonucu vermekten uzak kalmıştır.¹³⁷

2.2.1.12. Diğer Kısmi Düzeltmeler

5024 Sayılı kanun ile yürürlükten kaldırılmış olan bazı detay kısmi enflasyon düzeltme uygulamaları aşağıda sıralanmıştır:

- Zirai İşletmelerde Gider Artırımı Uygulaması (GVK Md.57, Son Fıkra)
- Kur Farkı Gelirleri İstisnası (VUK Md.280 Son Fıkrası)

¹³⁵ Hacıüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, **a.g.e.**, s. 61.

¹³⁶ Erdoğan, Sağlam, **Araştırma-Geliştirme (AR-GE) Yardımı**, Mükellefin Dergisi, Aralık 2001, Sayı 108, s. 49.

¹³⁷ Tarakçı, **a.g.e.**, s. 56-58.

- Yıllara Yaygın inşaat ve Onarım işlerinde Kazanç Tespitinde Yapılan Değişiklik
- Altın alım satım ve imalı ile iştigal eden mükelleflerde maliyet bedeli (GVK madde 38 dördüncü fıkrası),
- Gelir vergisi mükellefleri için irat sayılmayan haller (GVK madde 76),
- Safi değer artışının tespitinde dikkate alınması gereken maliyet (GVK geçici madde 56/F),

2.2.2. Türkiye’de Genel Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları

Kısmi düzeltmeler olarak tek tek kullanıldıklarında enflasyona karşı tam olarak etkili olmayan KVK, VUK ve GVK'da yer alan yöntemler işletmeleri enflasyonun etkilerinden tam olarak koruyamamakta olduğu görülmektedir. Fakat 5024 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi ile KVK, GVK ve VUK'nın ilgili maddelerinde bulunan mevcut düzenlemelerde, işletmeleri enflasyona karşı koruyacak ve düzen içinde olan bir sistem getirilmiştir.¹³⁸

Bu yeni sistemle birlikte, daha önce uygulanmakta olan ve asıl amacı işletmeleri enflasyondan korumak olmayan bu yöntemlerden bir kısmı yürürlükten kalkmış, bir kısmı da eklenen yeni maddelerle önemli derecede değişiklikler yapılarak yemden düzenlenmiştir. Bu yeni düzenleme ile birlikte yürürlükte kalan bu kanunlarla işletmeleri enflasyondan korumak amaçlanmıştır. Ancak, bu değişiklikler, (amortisman rejimine getirilen değişiklikler hariç) işletmelerin, 5024 sayılı kanun'la, 213 sayılı VUK'un mükerrer 298. maddesinde yapılan değişiklikle getirilen Enflasyon Muhasebesine geçen işletmeler için geçerlidir. Getirilen ihtiyarilikten yararlanma veya daha sonra getirilebilecek kapsam dışı bırakılan işletmeler, 5024 sayılı kanunla getirilen değişikliklerden önceki uygulamayı sürdürebileceklerdir. Bu nedenle, bu değişiklik düzenlemeleri, yeni uygulama ile birlikte paralel olarak uygulamada kalabileceklerdir.

139

¹³⁸ Pekdemir ve Selvi, **a.g.e.**, s. 10.

¹³⁹ Pekdemir ve Selvi, **a.g.e.**, s. 11.

Bu konuda 5024 sayılı kanunla getirilen yasal düzenleme ile ilgili kanun metni aşağıdaki gibidir:¹⁴⁰

‘Dileyen mükellefler, 2004 yılının (kendilerine özel hesap dönemi tayin edilenlerde 2004 yılında biten hesap döneminden sonra başlayan) ilk geçici vergi döneminde beyan edecekleri geçici vergi matrahının tespitinde; enflasyon düzeltmesine ilişkin hükümler yerine VUK’ un bu kanunla değiştirilmeden önceki değerlendirme hükümleri ile GVK ve KVK’ nın bu kanunla kaldırılan hükümlerini ve VUK’un 280. maddesinin bu kanunla kaldırılan son fıkrasını dikkate alırlar. Bu taktirde enflasyon düzeltmesinin dikkate alınmadığı hususu beyannameye belirtilir. Beyanname verme süresi içinde bu hususu bildirmeyen veya beyanname vermeyen mükelleflerin enflasyon düzeltmesine ilişkin hükümleri dikkate almadıkları kabul edilir.’

Bu genel açıklamadan sonra 5024 sayılı kanunla vergi mevzuatımızda öngörülen değişiklikler aşağıdaki gibi iki grupta toplanabilir:

1. Enflasyon muhasebesinin uygulanması ile yürürlükten kalkacak hükümler
2. Enflasyon muhasebesinin uygulanması ile değiştirilen hükümler

Bu değişiklikler daha önce uygulanmakta olan, kısmi olarak enflasyonu önleyici niteliğe sahip yöntemleri ikiye ayırmıştır. Bunlardan bir kısmının uygulanmasını yürürlükten kaldırırken bir kısmının ise üzerinde önemli derecede değişiklikler yapmıştır.

2.2.2.1. Enflasyon Muhasebesinin Uygulanması ile Yürürlükten Kaldırılan Hükümler

5024 sayılı enflasyon düzeltmesi kanununun yürürlüğe girmesi ile asıl amaçları işletmeleri enflasyon korumak olmayan ama dolaylı olarak yada daha sonra gelişen sebeplerden dolayı işletmeleri enflasyondan koruyan kısmi tedbirlerden bir kısmı yürürlükten kalkmıştır.

Maliyet Artış Fonu, Gider Kısıtlaması, Zirai İşletmelerde Gider Artırımı Uygulaması, Stokların LIFO Yöntemine Göre Değerlenmesi, Yeniden Değerleme,

¹⁴⁰ Pekdemir ve Selvi, **a.g.e.**, s. 12.

Amortisman Oranının Serbestçe Belirlenebilmesi, Kur Farkı Gelirlerindeki İstisna kanunlarının yürürlükten kalkması ile işletmeler enflasyona karşı korumasız kalmış değillerdir. Aksine, getirilen yeni kanunla işletmeler daha düzenli ve gerçek amacı işletmeleri enflasyonun olumsuz etkilerinden korumak olan yeni bir kanuna kavuşmuştur.

2.2.2.2. Enflasyon Muhasebesinin Uygulanması ile Değiştirilen Hükümler

5024 Enflasyon Muhasebesi Düzeltmesi kanunuyla bilanço esasına göre defter tutan Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerini enflasyona karşı bir nebze de olsa kısmi koruma sağlayan hükümlerin bir kısmı kaldırılmış, bir kısmı ise yeniden düzenlenmiştir. Yatırım indirimi (GVK Ek 4.md, fıkra 2), Amortisman Uygulaması ve Yıllara Yaygın inşaat ve Onarım işlerinde Kazanç Tespitinde Yapılan Değişiklik ile düzenlemelere dair kısmi enflasyon düzenlemesi hükümleri bu meyanda sayılabilir.

2.2.2.3. Türkiye’de Enflasyon Muhasebesi Uygulaması

Türkiye’deki müfredat ve müktesebatta olmak üzere 29 Sayılı Türkiye Muhasebe Standardında ise bu yöntemler için sırası ile "Cari Maliyet Muhasebesi" ve "Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi" ifadeleri kullanılmıştır.¹⁴¹

Uluslararası Muhasebe Standardı 29, Türkiye Muhasebe Standardı 29, Sermaye Piyasası Kurulunun Seri XI, No:20 ve 5024 Sayılı yasa ile 213 Sayılı Vergi Usul Kanununun Mükerrer 298.maddesinde yapılan değişiklik sonucu uygulanması zorunlu enflasyon muhasebesi yöntemi Genel Fiyat Düzeyi muhasebesi olarak uygulanmaktadır.¹⁴²

¹⁴¹ Kışalı, Işıklar ve Bozkurt, **a.g.e.**, s. 25.

Yüksel, **a.g.e.**, s. 29.

¹⁴² Ali Haydar Yıldırım,Murat Başaran,"Enflasyon Düzeltmesinin Neresindeyiz?",**Vergi Sorunları Dergisi**, Kasım 2005,Sayı 195,s.232

2.3. V.U.K. 5024 SAYILI KANUNA GÖRE ENFLASYON DÜZELTMESİNE İLİŞKİN GENEL İLKELER

Yürürlükteki 5024 sayılı kanun hükümleri gereğince enflasyon düzeltmesine ilişkin genel ilkeler aşağıda özetle ele alınmaktadır.

2.3.1. Düzeltme İşlemi İçin Temel Hazırlıklar

Enflasyon muhasebesinde yapılan düzeltme işlemlerinde iki temel parametre vardır. Bunların ilki düzeltmede esas alınacak tarih, diğeri düzeltmeye esas olan tutardır. Düzeltme işleminde esas alınacak tarih düzeltme işlemlerinde kullanılacak düzeltme katsayısını tespit etmesinden dolayı önemlidir. Düzeltmeye esas olacak tarihler V.U.K. Mükerrer 298. maddesinin 3. bendinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre düzeltme işleminde dikkate alınacak tarihler;

- a) Alış bedeli ile değerlendirilen menkul kıymetlerle malî duran varlıklar için; satın alma tarihi,
- b) İlk madde ve malzeme, ticari mallar, yarı mamul ve mamul stokların maliyetine dahil edilen unsurlar, yıllara sarfî inşaat ve onarım işlerinde maliyeti oluşturan unsurlar, gelecek aylara ve yıllara ait giderler, maddî duran varlıklar ve bu varlıkları oluşturan unsurlar, maddî olmayan duran varlıklar ve bu varlıkları oluşturan unsurlar, özel tükenmeye tâbi varlıklar ve bu varlıkları oluşturan unsurlar, yıllara sarfî inşaat ve onarım hakedişleri, haklar ve şerefiyeler için; defterlere kayıt tarihi,
- c) Parasal olmayan alınan depozito ve teminatlar ile avanslar, nakit olarak ödenmiş sermaye, hisse senetleri ihraç primleri, hisse senedi iptal kârları için; tahsil tarihi,
- d) Parasal olmayan verilen depozito ve teminatlar ile avanslar için; ödeme tarihi,
- e) Aynî sermaye olarak konulan kıymetler için; mülkiyetin intikal ettiği tarih,

f) Kâr yedekleri, geçmiş yıl kârları ve net dönem kârının sermayeye ilave edilmesi dolayısıyla artırılan sermaye için; tescil tarihi,

g) Nakdî sermaye karşılığı alınan hisse senetleri için; ödeme tarihi, aynı sermaye karşılığı alınan hisse senetleri için; sermaye olarak konulan kıymetlerin mülkiyetinin intikal ettiği tarih, temettü karşılığı alınan hisse senetleri için; iştirak edilen şirket sermayesinin tescil tarihi,

h) Parasal olmayan karşılıklar için; ilgili olduğu kıymetin düzeltmeye esas tarihi,

düzeltilmeye esas alınır.

Düzeltilmeye esas olacak tutarlar V.U.K. Mükerrer 298.Maddesinin 4. bendinde düzenlenmiştir. Düzeltme işleminde bu Kanunda yer alan değerlendirme hükümlerine göre tespit edilen tutarlar esas alınır. Ancak stokların, satılan malın ve maddî duran varlıkların maliyet bedeline ve malî duran varlıkların alış bedeline intikal ettirilen reel olmayan finansman maliyetleri düşüldükten sonra bulunan tutarlar düzeltmeye tâbi tutulur.

Fiyat Endeksi: Devlet İstatistik Enstitüsü'nce ülke geneli için hesaplanan ve ilan edilen Toptan Eşya Fiyat Endeksi'dir.

Düzeltme Katsayısı: Mali tabloların ait olduğu aya ilişkin fiyat endeksinin, düzeltmeye esas alınan tarihi içeren aya ait fiyat endeksine bölünmesi ile elde edilen katsayıdır.

Ortalama Düzeltme Katsayısı: Malî tabloların ait olduğu aya ilişkin fiyat endeksinin, bu endeks ile bir önceki dönemin sonundaki fiyat endeksi toplamının ikiye bölünmesi sonucu bulunan endekse bölünmesiyle elde edilen katsayıdır.

Taşıma katsayısı: Malî tabloların ait olduğu aya ilişkin fiyat endeksinin, bir önceki dönemin sonundaki (yıl içinde işe başlayanlarda, işe başlanılan aya ilişkin) fiyat endeksine bölünmesiyle elde edilen katsayıdır.¹⁴³

Düzeltilmede esas alınacak tarih, düzeltme işleminde esas alınacak tutar ve düzeltme katsayıları saptandıktan sonra, enflasyon düzeltmesinin yapılmasına geçilebilir.

2.3.2. Reel Olmayan Finansman Maliyetinin Tespiti ve Ayıklanması

Her türlü borçlanmada, borç tutarlarına borcun kullanıldığı döneme ait Toptan Eşya Fiyat Endeksi artış oranının uygulanmasıyla hesaplanan tutardır. Reel olmayan finansman maliyetinin hesaplanmasında, enflasyon düzeltmesin tabi tutulacak varlığın sahip olunmasıyla ilgili borç tutarına, borcun kullanıldığı döneme ait Toptan Eşya Fiyat Endeksi artış oranı uygulanır. Diğer alternatif yöntemde ise, ilgili dönem Toptan Eşya Fiyat Endeksi artış oranı, dönem ortalama ticari kredi faiz oranına bölünür. Elde edilen değer toplam finansman maliyetine uygulanarak bulunabilir.

2.3.3. Düzeltme İşlemine Tabi Tutulacak Mali Tablolar

Düzeltme işlemine tabi tutulacak mali tablo, bilançodur. Vergi Usul Kanunu 174.maddesine göre mükellefler için hesap dönemi takvim yılıdır. Fakat firmanın müracatına istinaden ile Maliye Bakanlığı özel hesap dönemi belirleyebilir.

2.3.4. Düzeltme İşlemi

Düzeltme işlemine yukarıda işlenen hazırlıklardan sonra değerlemeye tabi tutulacak bilançodaki kalemlerin parasal ve parasal olmayan kalemler şeklinde tespit edilmesiyle başlanabilir. Düzeltme işlemi; parasal olmayan varlık ya da yükümlülüğün tarihi maliyetinin (düzeltmeye esas alınacak tutarın) düzeltme katsayısıyla çarpılması işlemidir. Parasal kayıp ve kazançlar hesaplanmadığı için yapılacak iş genişletilmiş bir yeniden değerlemedir. Aşağıda parasal ve parasal olmayan aktif kalemler ile parasal ve parasal olmayan pasif kalemler bulunmaktadır.

¹⁴³ V.U.K. 5024 Sayılı Kanunun Mükerrer 298.Maddesi

Parasal Aktifler

- Hazır Değerler
- Menkul Kıymetler
- Kısa Vadeli Ticari Alacaklar
- Diğer Kısa Vadeli Alacaklar
- Diğer Dönen Varlıklar (*)
- Uzun Vadeli Ticari Alacaklar
- Diğer Uzun Vadeli Alacaklar
- Diğer Duran Varlıklar (*)

Parasal Pasifler

- Finansal Borçlar
- Ticari Borçlar
- Diğer Kısa Vadeli Borçlar
- Alınan Sipariş Avansları (*)
- Borç ve Gider Karşılıkları
- Uzun Vadeli Finansal Borçlar
- Uzun Vadeli Ticari Borçlar
- Diğer Uzun Vadeli Borçlar
- Uzun Vadeli Borç ve Gider Karşılıkları

Parasal Olmayan Aktifler

- Stoklar
- Diğer Dönen Varlıklar (**)
- Diğer Duran Varlıklar(**)
- Finansal Duran Varlıklar
- Maddi Duran Varlıklar
- Maddi Olmayan Duran Varlıklar

Parasal Olmayan Pasifler

- Alınan Sipariş Avansları (**)
- Ertelenmiş Gelir
- Özsermaye
 - Sermaye
 - Emisyon Primi

- Yedekler

- Geçmiş Yıllar Karları/Zararları

(*) Parasal özellikler taşıyanlar (fiyatını sabitlemiyor ise)

(**) Parasal özellikler taşımayanlar (fiyatını sabitliyor ise)¹⁴⁴

Parasal olmayan kıymetler ilgili yıla ait fiyat endeksiyle çarpılarak düzeltilirken, parasal kıymetler ise düzeltmeye tabi tutulmaksızın bilançoda yer alır. Düzeltme sonrası bulunan tutarlar izleyen dönemin başlangıç değerleri olur.

2.3.5. Bilançodaki Hesapların Düzeltilmesi

Stokların Düzeltilmesi: Stokların düzeltilmesinde basit yöntemin haricinde toplulaştırılmış yöntemler kullanılabilmektedir. 31.12.2003 tarihli bilançolarda yer alan stokların düzeltilmesi için basit ortalama ve stok devir hızı yöntemleri kullanılabilecektir.¹⁴⁵ 01.01.2004 tarihinden sonraki geçici vergi dönemleri sonu itibariyle düzenlenecek bilançoların düzeltilmesine ilişkin esasları belirleyen 338 sıra numaralı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde stok devir hızı yöntemi yerine hareketli ağırlıklı ortalama yöntemi getirilmiştir. Eldeki stokların doğru bir biçimde düzeltilmesi için stokların hangi tarihte işletmenin aktifine girdiğinin bilinmesi gerekir.

Özellikle ilk uygulama döneminde stokların hangi tarihte işletmeye girdiğini saptamak bazı hallerde güç olabilir. Bu durumda, stok kalemi yada stok grubu için devir hızları hesaplanarak, yaklaşık aktife giriş tarihi belirlenebilir.¹⁴⁶

Birikmiş Amortismanların Düzeltilmesi: Birikmiş amortismanlar parasal olmayan kıymet mahiyetindedir. Bu sebepten, birikmiş amortismanların da, duran varlıklarla aynı nispette değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁴⁷ Birikmiş amortismanların düzeltilmesinde iki yöntem uygulanabilir. Birinci yöntemde, birikmiş amortismanların düzeltilmesi için, söz konusu varlıklara ait amortismanların yıllar itibariyle ve ayrıntılı olarak bilinmesi gerekir. İkinci yöntem daha basittir. Bu yöntemde varlıklara ait amortismanların yıllar itibariyle ve ayrıntılı olarak bilinmesi gerekli

¹⁴⁴ Murat Koçsoy, Orhan Ünal, **Enflasyon Muhasebesi**, www.politics.ankara.edu.tr/ct/enfmuh.pps, 13.05.2007

değildir. Düzeltilmiş duran varlık değeri, söz konusu varlığın kullanılmış ömrün amortisman süresine oranı ile çarpılarak düzeltilmiş amortisman tutarı bulunur.

Yapılmakta Olan Yatırımlar: 31.12.2003 tarihli bilançoda yer alan işletmede inşa olunan yatırımlar yada yapılmakta olan yatırımlara ilişkin tutarların düzeltilmesi; söz konusu yatırımlara ait geçmiş her ay sonu itibariyle kesinleşmiş harcama tutarlarının, o ayın düzeltmeye esas tarih olarak dikkate alınması yoluyla bulunacak düzeltme katsayısı ile çarpılması ve bulunan bu tutarların toplanması suretiyle yapılacaktır.

31.12.2003 itibariyle aktifleştirmesi tamamlanmış herhangi bir yatırım ya da yapılmakta olan yatırım kalemleri düzeltmeye tabi tutulurken bu yatırımın maddi duran varlık hesabına aktarılan her türlü madde ve malzeme ile işçilik ve genel giderler ve bunlara ilişkin avans harcamaları yapıldığı tarihler itibariyle düzeltilecektir.

Aktifleştirmesi tamamlanmış ya da yapılmakta olan yatırımlar hesabında yer alan her bir harcama kalemi düzeltilirken bunlardan; yabancı kaynak kullanılarak elde edilen ve bu nedenle faiz, kur farkı ya da vade farkı gibi unsurlar içeren kısımlar, varsa bünyelerindeki finansman maliyetleri içindeki ROFM'leri hesaplanıp tenzil edildikten sonra düzeltilecektir.

31.12.2003 itibariyle aktifleştirmesi tamamlanmış bir yatırım ya da halen aktifleştirilmemiş yapılmakta olan bir yatırıma ait harcama dönemleri itibariyle bu harcamalar bünyesindeki ROFM lerin hesaplanması bunların tevsik edilebildiği ya da edilemediği kabulüne göre bir yatırım ya da yapılmakta olan yatırımın tamamı için aynı kabule göre yapılmalıdır.

Örneğin; yatırımın başlangıç döneminde bir kısım yatırım malı için tedarikçilere (ya da imalatçılara) verilen avanslar için kredi kullanılmış ve daha sonra diğer bazı malzemeler ile taşeronluk hizmetleri alınmış ve bunlar kısmen kredi ve kısmen öz kaynaklarla karşılanıp yatırım tamamlanmıştır. Gerek avanslar gerekse malzeme ve taşeron ödemelerinde kullanılan kredilere ilişkin faizler yatırımın

¹⁴⁵ 328 sıra numaralı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde

¹⁴⁶ Uman ve Hacıüstemoğlu, **a.g.e.**, s.117

¹⁴⁷ V.U.K, **5024 Sayılı Kanun**, 25.Madde, D Bendi

maliyetine verilmiştir. Bu durumda hem avans dolayısıyla ve hem de malzeme ve tedarikçi harcamalarına ilişkin ROFM ler ayrı ayrı hesaplanıp yatırımın maliyetinden tenzil edilmeli ve tümü için ROFM nin tevsik edilebildiği ya da edilemediği kabulüne göre hesaplama yapmak gerekmektedir.¹⁴⁸

Duran Varlıkların Düzeltilmesi: Maddi ve maddi olmayan duran varlıklar, parasal olmayan varlıklar olduğundan işletmenin aktifine ne zaman ve hangi değerle girdiği bilinmelidir. Duran varlıkların düzeltilmesinden önce, bu varlıkların yeniden değerlemeye tabi tutulup tutulmadıkları, yıl içerisinde satılmış olup olmadıkları, hurdaya ayrılıp ayrılmadıkları ve bu işlemlerin hangi tarihlerde yapıldığının bilinmesi gerekmektedir. Eğer söz konusu duran varlıklar yeniden değerlemeye tabi tutulmuşsa, yapılan yeniden değerlendirme iptal edilerek, aktife ilk giriş değerine dönüştürülmesi gerekir.

Mali Duran Varlıkların Düzeltilmesi: Mali duran varlıklarda düzeltmeye esas olacak tarih, satın alma tarihidir. Ancak kar yedekleri, geçmiş yıl karları veya dönem net karının sermayeye ilave edilmesiyle bedelsiz dağıtılan hisse senetlerinin mali duran varlıklar arasında yer alması halinde bunların düzeltilme tarihi sermaye artışının tescil edildiği tarihtir. Mali duran varlıklar sermaye arttırımında aynı ödeme yapılarak elde edilmiş ise, mülkiyetinin intikal ettirildiği tarih düzeltmede esas alınacaktır.

Özel Tükenmeye Tabi Varlıkların Düzeltilmesi: Özel tükenmeye tabi varlıklar parasal olmayan kalemler içerdiğinden aktife hangi tarihte ve hangi bedelle girdiğinin bilinmesi gerekmektedir. Özel tükenmeye tabi varlıkların düzeltilmesi, duran varlıkların düzeltilmesinde olduğu gibidir.

Peşin Ödenen Giderlerin Düzeltilmesi: Peşin ödenen giderler (kira, sigorta, vergi) parasal olmayan kıymet olduğundan aktife giriş tarihinin ayrıntılı olarak bilinmesi ve ödemenin yapıldığı tarihteki katsayı ile düzeltilmesi gerekir.

Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri İle Hakediş Bedellerinin Düzeltilmesi: Yıllara yaygın inşaat ve onarım maliyetleri ile hakediş bedelleri deftere kayıt edildiği tarihler itibarıyla ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir.

¹⁴⁸ http://www.alomaliye.com/ibrahim_kocabay_maddi_duran.htm, 26.05.2007

Özsermaye Hesaplarının Düzeltilmesi: Özsermaye hesapları düzeltilmeden önce tek tek ele alınarak incelenmesi gereken hesaplardır. Bilançoda yer alan sermaye tutarı, içerisinde nakit ödenen sermaye varsa, tahsil tarihi itibarıyla, aynı sermaye olarak konulan kıymetler, mülkiyetin intikal ettiği tarih itibarıyla, kar yedekleri, geçmiş yıl karları ve net dönem karının sermayeye ilavesinde de tescil tarihi itibarıyla düzeltme yapılması gerekmektedir. Emisyon primi (hisse senedi ihraç primleri) ve hisse senedi iptal karları tahsil tarihinde, yedekler (yasal, statü, olağanüstü)de ayrıldıkları tarihte enflasyon düzeltmesine tabi tutulacak özsermaye hesaplarıdır. Bu sebepten sermaye hareketlerinin kaynağının iyi belirlenmesi gerekmektedir. Sermaye içerisinde yer alan değer artış fonu, maliyet artış fonu veya iştirak ve bağlı ortaklıklar değer artış fonu kaynaklı tutarlar düzeltilmeyeceklerdir. Çünkü bu hesaplar enflasyondan korunmaya yönelik düzenlemeler sonucu bulunan tutarlardır ve enflasyon düzeltmesine konu edilmeleri mükerrerlik yaratacaktır. Bu hesaplar enflasyon düzeltme hesabına aktararak sıfırlanacaktır.¹⁴⁹

Bu açıklamalara ek olarak; geçmiş yıl kar/zararı ile dönem kar/zararı düzeltilmeyecek ve diğer düzeltmeye tabi olmayan özkaynak kalemleri ile birlikte enflasyon düzeltme hesabına aktarılacaklardır. Düzeltme işlemi sonunda, enflasyon düzeltme hesabının bakiyesi geçmiş yıl kar/zararı olarak bilançoda gösterilecektir.

Diğer Dönen Varlıklar: Parasal özellik taşımayan diğer dönen varlıklar, deftere kayıt tarihine göre yeniden değerlendirilerek kaydedilir.

Alınan Sipariş Avansları: Alınan avanslar borç niteliğinde olmakla birlikte, bedeli para olarak değil mal olarak ödeneceğinden parasal olmayan değerlerdir. Siparişin alınıp deftere kayıt edildiği tarihe göre yeniden değerlendirilmek suretiyle kaydedilir.

¹⁴⁹ Eskişehir Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası, **Vergi Kanunlarına Göre Enflasyon Düzeltmesi**, Eskişehir-2005, s.38

2.3.6. Gelir Tablosu Hesaplarının Düzeltilmesi

Gelir Tablosunun bütün kalemleri parasal olmayan değerler olduğundan söz konusu tabloda her değer ortaya çıktığı tarihe ait düzeltme katsayısı ile düzeltilmesi gerekir.¹⁵⁰

Ana hatları ile belirtmek gerekirse, ilk önce gelir tablosunun gelir kalemleri değerlendirilir. Gelir kalemlerinin ardından gelir tablosunda yer alan gider kalemleri değerlendirilir. Son olarak birikmiş amortismanlar düzeltilmiş değerleriyle gelir tablosu elde edilir.

Maliye Bakanlığı Vergi Usul Kanununda değişiklik yapan 5024 sayılı kanunun amacı enflasyonun tüm mali tablolar üzerindeki etkisini gidermeye yönelik olarak yayınlanmıştır. Ancak 5024 sayılı kanuna eklenen geçici 25.madde ile mali tablolardan sadece bilançonun düzeltilmesini öngörmüştür.

2.4. ENFLASYON MUHASEBESİ UYGULAMASININ MALİ ORANLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Bilanço ve gelir tablosunda yer alan kalemler arası ilişkileri analiz yöntemlerinden birisi de oran analizidir. Temelde dört temel gruptan oluşan bu oranların genel özellikleri ve enflasyonun bu oranlar üzerindeki etkisi için kısaca şunlar söylenebilir.

2.4.1. Likidite Rasyolarına Etkisi

Likidite oranları temel olarak bir işletmenin kısa vadeli borçlarını ne ölçüde karşılayabilecek durumda olduğunu ölçmek ve işletme sermayesinin yeterli olup olmadığını belirleyebilmek için kullanılan oranlardır. Bu amaçla cari oran, likidite oranı (asit test oranı) ve nakit oranı olmak üzere temel üç rasyo kullanılmaktadır.

¹⁵⁰ UYSAL Mustafa, Yeşim TANER ve Elif BULUÇ, **Enflasyon Düzeltmesi ve Muhasebesi**, TÜRMOB Yayınları 230, Ankara 2004, s.40

2.4.1.1. Cari Oran

Finansal performans analizlerinde en yaygın kullanılan oranlardan biri olan cari oran dönen varlıkların kısa vadeli borçlara bölünmesiyle elde edilir. Bir başka deyişle cari oran stoklar, nakit ve çeşitli alacaklardan oluşan cari varlıkların, kredi geri ödemeleri, diğer borçlar, ödenecek vergiler, anapara geri ödemeleri ve kira borçlarından oluşan kısa vadeli borçlara oranıdır. İşletmenin kısa vadeli borçlarını ödeyebilme kapasitesini, ya da paraya çevrilebilir varlıkların cari (içinde bulunulan dönemde vadesi dolacak) borçları ne ölçüde karşılayabileceğini gösterir.

Cari oranın formülasyonu aşağıdaki gibidir:

$$\text{Cari Oran} = \frac{\text{Dönen Varlıklar}}{\text{Kısa Vadeli Borçlar}}^{151} \quad (2.1)$$

Enflasyon düzeltmesi uygulandığında cari oranı hesapladığımız formülün pay kısmının parasal olmayan varlıkları içermesi, payda kısmının ise daha çok parasal varlıklardan oluşması neticesinde cari oranda enflasyon düzeltmesi öncesine göre bir artışın görülmesi beklenebilir.

2.4.1.2. Likidite Oranı (Asit test oranı)

Cari oranı tamamlayan, onu daha anlamlı hale getiren bir oran olup, cari varlıklardan stokların çıkarılmasıyla elde edilen değerın kısa vadeli borçlara bölünmesiyle bulunur. Likidite oranı cari oranı daha rafine hale getirir. Bunun nedeni, paraya çevrilmesi genellikle öteki cari varlık kalemlerinden daha zor olan stokları devre dışı bırakmasıdır.

¹⁵¹ Nalan Akdoğan ve Nejat Tenker, **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**, Gazi Kitabevi – 1998. S.603

Likidite oranının (Asit test oranının) formülasyonu aşağıdaki gibidir:

$$\text{Likidite Oranı (Asit Test Oranı)} = \frac{\text{Dönen Varlıklar} - \text{Stoklar}}{\text{Kısa Vadeli Borçlar}} \quad 152 \quad (2.2)$$

Likidite oranı enflasyon düzeltmesinden aynı cari oran gibi etkilenir. Ancak dönen varlıkların stoklar ile eksiltilesinden dolayı kalan dönen varlıkların daha parasal kalemlerden oluşacağı beklentisi ile enflasyon düzeltmesinde artmayacağına işaret ettiğinden rasyonun düzeltme sonrasında değeri öncesine göre daha düşük olabilir.

2.4.1.3. Nakit Oranı

Nakit oranı işletmenin cari oranı ve asit – test oranına göre daha kısa süreli dönen varlıkların ele alındığı orandır. Firmanın esasa faaliyetlerinden sağlanan fon girişlerinin aksamaması veya durması halinde dolayısıyla alacakların tahsil edilememesi durumunda, işletmenin kısa vadeli yabancı kaynaklarının ödeyebilme gücünü ortaya koyar.

$$\text{Nakit Oranı} = \frac{\text{Dönen Varlıklar} - (\text{Stoklar} + \text{Alacaklar})}{\text{Kısa Vadeli Borçlar}} \quad 153 \quad (2.3)$$

Nakit oranı, enflasyon düzeltmesinde likitede oranlarındaki gibi değişiklik gösterir. Nakit oranının sonuçları cari orandan daha çok asit-test oranına benzer. Bunun sebebi dönen varlıklardan stokların ve alacaklar kaleminin çıkartılmasıdır.

2.4.2. Finansal Rasyolara Etkisi

Finansal (Kaldıraç) rasyolar, işletme varlığının hangi ölçüde borca dayandığını ölçmektedir. Kaldıraç rasyosu olarak diğer bütün veriler eşit iken, yüksek bir kaldıraç rasyosu, daha riskli bir işletmeyi ifade eder.

¹⁵² Anadolu Üniversitesi Açıköğretim İşletme Fakültesi, **Mali Raporlar Analizi**, Web-Ofset Tesisleri 1998. s.312

¹⁵³ Anadolu Üniversitesi Açıköğretim İşletme Fakültesi, **a.g.e.**, s.313

2.4.2.1. Borçların Aktiflere Oranı

Toplam borçlar, toplam aktiflere bölünerek bu oran elde edilmektedir. Bu oran firma aktiflerinin ne ölçüde borçla finanse edildiğini gösterir. Bu oran yükseldiğinde firmanın finansal riski de artacaktır. Oran düştüğünde ise firmanın finansal riskleri azalacaktır. Oran, işletmenin manevra kabiliyetini, varlıkların tümünün satılması halinde işletmenin sahip olduğu finansal yükümlülüklerinin ne kadarını karşılayabileceğini gösterir. Diğer bir deyişle bu oran, toplam aktiflerin ne kadarlık kısmının yabancı kaynaklardan fonlandığını göstermekte olan borç-aktifler oranı aynı zamanda şirketlerin toplam kaynaklarının dağılımı hakkında da bilgi vermektedir.¹⁵⁴

Borçların Aktiflere Oranı'nın formülasyonu aşağıdaki gibidir:

$$\text{Borçların Aktiflere Oranı} = \frac{\text{Toplam Borçlar}}{\text{Toplam Aktifler}} \quad (2.4)$$

Enflasyon muhasebesi ile borçların ve varlıkların gerçek değerlerinde bir artış veya azalış görülmemektedir. Görülen artış yada azalışlar verilerin satın alma gücüne göre tekrar düzenlenmesinden kaynaklanan değişikliklerdir. Yani firma enflasyon düzeltmesi öncesinde de enflasyon düzeltmesi sonrasında da aynı firmadır. Ancak finansal oranların değerlerindeki değişimler firmanın başta kredibilitesi olmak üzere çeşitli konularda firmaya ilgi gösteren kişi ve kurumların fikrini değiştirebilir.

Borçların aktiflere oranındaki formülasyona göre paydada bulunan aktif varlık toplamının, pay hanesinde bulunan yabancı kaynaklara göre daha fazla parasal olmayan kalem içerdiği düşünüldüğünde, borçların aktiflere oranının enflasyon düzeltmesi öncesine göre daha düşük çıkacağı beklenebilir.

Enflasyon düzeltmesi ile toplam borçlar daha çok parasal kalemlerden oluştuğundan fazlaca bir artış görülmeyeceği, buna karşılık toplam aktiflerde yer alan parasal kalemler dolayısıyla enflasyon muhasebesi sonucunda paydada artış söz konusu

¹⁵⁴ Türkiye Halk Bankası A.Ş. Resmi İnternet Sitesi,
<http://www.halkbank.com.tr/channels/30.asp?id=674>, 13.05.2007

¹⁵⁵ Adem Çabuk ve İbrahim Lazol, **Mali Tablolara Analizi**, Vipaş Eğitim A.Ş., İstanbul 1998, s.295

olduğundan rasyonun değeri değişir. Buna göre düzeltme sonrasında rasyoda küçülme görülebilir.

2.4.2.2. Kısa Vadeli Yükümlülükler Oranı

Bu oran kısa vadeli borçların toplam kaynaklara oranlanması ile elde edilir. Kısa Vadeli Yükümlülükler Oranı firma kaynaklarının ne oranda kısa vadeli borçlar (yani uzun vadeli borçlar ve özkaynaklar dışında kalan kaynaklar) ile karşılandığını göstermektedir. Oran, kısa vadeli yükümlülüklerin maliyetlerine dayalı olarak değerlendirilebilir. Ancak genelde, oranın düşük olması iyiye işarettir. Oranın düşüklüğü, işletmenin ödeme güçlüğü içine düşme riskini azaltması açısından arzu edilir bir durumdur.

Kısa Vadeli Yükümlülükler Oranı'nın formülasyonu aşağıdaki gibidir:

$$\text{Kısa Vadeli Yükümlülükler Oranı} = \frac{\text{Kısa Vadeli Borçlar}}{\text{Toplam Pasifler}}^{156} \quad (2.5)$$

Kısa vadeli borçlara göre toplam pasiflerde daha fazla parasal olmayan kalem olduğu göz önünde bulundurulduğunda enflasyon düzeltmesi sonrasında, enflasyon düzeltmesi öncesine göre kısa vadeli yükümlülükler oradanında daha düşük bir değer çıkacağı beklenebilir.

2.4.2.3. Finansal Risk Oranı

Oran, toplam borçların özkaynaklara oranlanması ile bulunur. Bu oranın çok yüksek çıkması işletmeye borç verenlerin varlıklar üzerinde söz sahibi olduğunu gösterir. Finansman giderlerinde de artışların olduğu görülür. İşletme kredi bulmakta ve borçlarını ödemekte zorlanır. Bu da olumsuz bir durum olarak yorumlanır.

¹⁵⁶ Öztin Akgüç, **Mali Tablolar Analizi**, Arayış Yayıncılık Ltd. Şti., İstanbul 2002, s.397

Finansal Risk Oranı'nın formülasyonu aşağıdaki gibidir:

$$\text{Finansal Risk Oranı} = \frac{\text{Toplam Borçlar}}{\text{Özkaynaklar}}^{157} \quad (2.6)$$

Özkaynaklar hesabı toplam borçlara göre daha fazla parasal olmayan hesap kalemi içereceği beklendiğinden, enflasyon düzeltmesi sonucunda bilançolarında geçmiş yıl zararı bulunan işletmeler hariç olmak üzere finansal risk oranının daha düşük çıkacağı söylenebilir.

Geçmiş yıl zararı V.U.K. 5024 sayılı yasada belirtildiği üzere enflasyon düzeltmesi sonucu ortaya çıkabilecek sermaye düzeltmesi olumlu farkına mahsup edilebilir. Finansal risk oranı için sonuçları geçmiş yıl zararı ve sermaye düzeltmesi olumlu farkına bağlı olmak üzere değişen iki farklı durum görülebilir.

Mevcut düzenlemeler dikkate alındığında, sermaye düzeltmesi olumlu farkının, düzeltme sonucu oluşan geçmiş yıl zararlarına mahsup edilmesi mümkündür.¹⁵⁸ Sermaye düzeltmesi olumlu farkının geçmiş yıl zararından büyük olması durumunda, geçmiş yıl zararı sermaye düzeltmesi olumlu farkına mahsup edildiğinde geçmiş yıl zararının sıfırlandığı, buna karşılık enflasyon düzeltmesi olumlu farkının işletme bilançosunda varolmasından dolayı enflasyon düzeltmesi öncesine göre finansal risk oranının azalacağı görülebilir.

Tersi durumda ise, sermaye düzeltmesi olumlu farkının geçmiş yıl zararından küçük olması, geçmiş yıl zararı sermaye düzeltmesi olumlu farkına mahsup edildiğinde, sermaye düzeltmesi olumlu farkı sıfırlandığı buna karşılık geçmiş yıl zararının hala var olması sebebiyle enflasyon düzeltmesi sonrasında, finansal risk oranının artacağı beklenebilir.

2.4.2.4. Özkaynaklar Rasyosu

Özkaynakların toplam aktiflere oranlanması ile bulunan bu rasyo aktiflerin hangi oranda özkaynaklardan karşılandığına işaret eder. Rasyo, firma varlıklarının

¹⁵⁷ Çetiner, a.g.e., s.141

¹⁵⁸ TURMOB Resmi İnternet Sitesi, www.turmob.org.tr/turmob/basin/12-10-2006.htm, 13.05.2007

ağırlıklı olarak özkaynaklardan mı, yoksa yabancı kaynaklardan mı finanse edildiği durumuna işaret eder. Bu oran, özellikle uzun vadeli kredi kullandıran kreditorler için işletmenin mali gücünü gösterir. Oranın yüksek olması tercih edilir. Oranın genelde %30'un (teşvik edilen firmalarda %20'nin) üzerinde olması istenir.

Özkaynaklar Rasyosu'nun formülasyonu aşağıdaki gibidir:

$$\text{Özkaynak Rasyosu} = \frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Toplam Aktifler}}^{159} \quad (2.7)$$

Enflasyon düzeltmesi sonucunda özkaynakların ve toplam aktiflerin değerleri artırılmış olacağından rasyo değerindeki değişiklik alt kalemlerin değerlendirilmesine bağlı olacaktır.

2.4.3. Karlılık Rasyolarına Etkisi

Karlılık ya da rantabilite rasyoları, bir işletmenin kar durumunu açıklayan bir rasyolar grubudur.

2.4.3.1. Varlık Getiri Oranı

Net işletme kârının toplam varlıklara bölünmesi formülüyle hesaplanan varlık getiri oranı (Kâr/Aktif Toplamı Oranı), birim varlık başına işletmenin ne kadar kâr ettiğini gösterir. Aynı sektörde faaliyet gösteren farklı büyüklükteki işletmelerin kârlılık yönünden karşılaştırılmasına imkân verir. Ayrıca bu ölçüt kullanılarak farklı iştegal sahalarındaki işletmelerin performans yönünden birbiriyle karşılaştırılması da mümkündür.

Varlık Getiri Oranı'nın formülasyonu aşağıdaki gibidir:

$$\text{Varlık Getiri Oranı} = \frac{\text{Dönem Net Karı}}{\text{Toplam Aktifler}}^{160} \quad (2.8)$$

¹⁵⁹ Akgüç, a.g.e., s.295

Enflasyon düzeltmesi sonucunda dönem net karı hesabının parasal bir hesap olduğu ve diğer taraftan toplam aktiflerin de parasal olmayan kalemleri içerdiğinden enflasyon düzeltmesi sonucunda enflasyon düzeltmesi öncesine göre Varlık Getiri Oranı'nda bir düşüş görülebilir.

2.4.3.2. Özkaynaklar Getiri Oranı

Kârın özkaynaklara bölünmesi suretiyle hesaplanan ve birim özkaynak başına elde edilen net getiriye ifade eden bu oran “özkaynak getiri oranı” (Kâr/Özkaynaklar Oranı) olarak da nitelendirilebilir. Mal sahibinin yatırımından elde ettiği brüt hasıladan ücretler ve faiz giderleri düşüldükten sonra kalan kısmın işe yatırılan sermayeye bölünmesiyle elde edilir. İşletme sahibinin işe yatırmış olduğu paranın ne kadar verimli kullanılabildiğini gösteren kâr/özkaynaklar oranı, hisse senetleri (borsa), bono ve vadeli mevduat gibi öteki yatırım alternatiflerinin getirileriyle karşılaştırılmak suretiyle, söz konusu paranın fırsat maliyeti hesaplanabilir, böylece alternatif yatırım alanları içinde başka bir alana değil de, bu işe yatırım yapmanın ne kadar isabetli olduğu veya olmadığı anlaşılabilir.

Özkaynaklar Getiri Oranı'nın formülasyonu aşağıdaki gibidir:

$$\text{Özkaynaklar Getiri Oranı} = \frac{\text{Dönem Net Karı}}{\text{Özkaynaklar}}^{161} \quad (2.9)$$

Dönem net karının parasal bir değer, özkaynaklar hesabının ise parasal olmayan kalemlerden oluştuğu göz önünde bulundurulur ise, enflasyon muhasebesinin satın alma gücündeki kayıpları katsayılar ile ortadan kaldırma amacıyla yapacağı düzeltmesi sonucunda payda değerlerinde artış, Özkaynaklar Getiri Oranı'nda düşüş beklenebilir.

¹⁶⁰ Mevlüt Özer, Vergi Kanunları ve Tek Düzen Muhasebe Sistemi Kapsamında Mali Tablolar ve Finansal Analiz, Cilt 2, Özkan Matbaacılık, Ankara 1997, s.822

¹⁶¹ Sabri Bektöre, Ferruh Çömlekçi ve Halim Sözbilir, **Mali Tablolar Analizi**, Birlik Ofset Yayın, Eskişehir 1995, s.259

2.4.4. Faaliyet Rasyolarına Etkisi

Faaliyet (Etkinlik) rasyoları, bir işletmenin aktiflerini ne kadar etkin bir şekilde kullandığını göstermektedir. Bunlardan bazıları devir hızı ile ilgili iken bazıları potansiyel etkilik ölçütü olarak kullanılabilir.

2.4.4.1. Stokların Devir Hızı

Stokların satışlara oranlanması ile bulunan stok devir hızı, satışları sürdürebilmek için elde tutulmak durumunda olunan stokların oransal düzeyini belirleme amacına yöneliktir. Oranın çeşitli türleri bulunmaktadır. Satışlar yerine satılan malın maliyeti ve dönem sonu stok seviyesi yerine dönem ortalama stok seviyesi alınarak hesaplananları vardır. Oranın düşük olması az stok tutarak çok satış yapılabildiğine (stokların hızlı devredildiğine) işaret ettiği için istenen bir durumdur.

Stokların Devir Hızı'nın formülasyonu aşağıdaki gibidir:

$$\text{Stokların Devir Hızı} = \frac{\text{Dönem Sonu Stoklar}}{\text{Net Satışlar}}^{162} \quad (2.10)$$

Faaliyet rasyolarından Stokların Devir Hızı rasyosu enflasyon düzeltmesi sonucunda stoklar hesabının parasal olmayan bir kalem olması sebebiyle düzeltmeye tabi tutulmakta fakat net satışlar hesabı gelir tablosu hesabı olarak düzeltmeye tabi tutulmamaktadır. Bu durumda pay da meydana gelebilecek artıştan dolayı, Stokların Devir Hızı Oranında da artış söz konusu olabilir.

2.4.4.2. Karın Hasılaya Oranı

Dönem net karının dönem net satışlarına oranlanması ile elde edilen bir rasyodur. Rasyoya dönem net karı açısından bakıldığında bir karlılık rasyosu, dönem net satışları açısından bakıldığında bir faaliyet rasyosu olarak değerlendirilebilir. Değerlendirilen bakış akışına bakılmaksızın çok önemli bir mali rasyodur. Rasyonun, satış seviyesi ile elde edilen kar arasındaki ilişkiyi göstermek gibi bir gücü

¹⁶² Akgüç, a.g.e., s.407

bulunmaktadır. Dış kaynaklama, tedarik zinciri gibi uygulamalar ile bir ürünün üzerindeki işlem yapan şirket sayısındaki artışlara neden olan yeni ekonomi uygulamaları nedeni ile satışlardaki kar miktarlarında bir düşüş yaşanmaktadır. Aynı düşüş talep enflasyonunun azalması halinde de gözlemlenebilmektedir.

Karın Hasılaya Oranı'nın formülasyonu aşağıdaki gibidir:

$$\text{Karın Hasılaya Oranı} = \frac{\text{Dönem Net Karı}}{\text{Net Satışlar}}^{163} \quad (2.11)$$

Dönem net karı değeri enflasyon düzeltmesi sonucunda azalış görülürken net satışların değerinin gelir tablosu hesabı olup düzeltilmemesi yani sabit kalması sebebiyle pay hanesinde görülebilecek düşüş karın hasılaya oranı enflasyon düzeltmesi sonucunda düşmüş olabilmektedir.

2.4.4.3. Aktif Devir Hızı Oranı

Aktiflerden hangi düzeyde bir satış düzeyi üretilebildiğini gösteren oran net satışların toplam aktiflere oranlanması ile bulunmaktadır. Bu rasyo, bir işletmede sermaye yoğun teknoloji kullanımının bir göstergesi ya da varlık kullanımının bir ölçüsü olarak yorumlanır. Bu oran büyük ölçüde, işletmenin aktif yapısı içinde duran varlıkların göreceli önemini yansıtır. Ayrıca işletmede aktif devir hızının yavaşlaması, söz konusu işletmede atıl kaynaklar bulunduğu konusunda ipuçları da verir. Oran yükseldikçe daha az varlıkla daha çok satış geliri elde edilebildiğine işaret edilmiş olmaktadır.

Karın Hasılaya Oranı'nın formülasyonu aşağıdaki gibidir:

$$\text{Aktif Devir Hızı Oranı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Toplam Aktifler}}^{164} \quad (2.12)$$

2004 yılında ülkemizde uygulanan 5024 sayılı kanun sadece bilanço hesaplarının değerlemeye tabi tutulmasını zorunlu kılıyordu. Bu sebepten bir gelir

¹⁶³ Bektöre, **a.g.e.**, s.262

¹⁶⁴ Özer, **a.g.e.**, s.822

tablosu hesabı olan net satışlar, enflasyon düzeltmesi uygulaması ile sabit kalırken parasal olmayan kalemler bulunduran toplam aktifler hesabı değerlendirilmekte ve payda da bir artış görülebilmektedir. Dolayısıyla pay sabitken payda da meydana gelebilecek bir artış ile aktif devir hızı oranında küçük bir düşüş beklenebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM-
ESKİŞEHİR İLİ UYGULAMASI

Enflasyonun firmaların muhasebeleri üzerindeki etkilerinin görüldüğü mali tablolardan hareket ile hesaplanan enflasyonun mali tablolar üzerindeki etkisinin, Eskişehir ilinde ampirik olarak uygulaması bu bölümde yürütülmektedir.¹⁶⁵

3.1. YÖNTEM

Araştırmanın yöntemi, mali tabloların toplanması, incelenmesi ve yorumlanması şeklinde, tarama tipinde ve tanımlayıcı bir temel üzerinde neden-sonuç yorumlaması türünde ampirik bir çalışma olacaktır.

3.2. VERİLER VE TOPLANMASI

Eskişehir ilindeki yerleşik işletmelerin defterlerini tutan Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerden 48 adet işletme için düzeltme öncesi ve sonrası veriler toplanacak ve verilerin çalışmanın amacına uygunluğu kontrol edilecektir.

3.3. ENFLASYON DÜZELTMESİNİN RASYOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN HESAPLANMASI VE YORUMLANMASI

İşletmelerin 2004 yılı bilançolarının düzeltme öncesi ve düzeltme sonrası olmak üzere;

- Likidite oranları
- Faaliyet oranları
- Finansal oranları
- Karlılık oranları

tespit edilmiştir.

¹⁶⁵ Tezin uygulama aşamasında Figen Zaif ve Aydın Karapınar'ın Yaklaşım Dergisinin 2005 yılı 149.sayısında Yayınlanan Enflasyon Muhasebesinin Finansal Tablolar Analizine Etkisi isimli makalesinden büyük ölçüde faydalanılmıştır.

Bu bölüm araştırmanın uygulamasının olduğu alandır. Bu yüzden önemlidir. Çünkü araştırmanın sonucuna etki edecek olan yorumlar, bu hesaplamalar sonrasında yapılmaktadır.

Araştırmaya konu olan firmalar sektör ayırımına gidilmeksizin tek bir grup olarak ele alınmıştır.

3.3.1. Likidite Oran Analizleri

Likidite analizinde iki temel likidite oranı kullanılmıştır. Cari Oran ile Asit Test oranının tarihi ve düzeltilmiş değerleri aşağıdaki gibidir.

GENEL	Likidite Oranları					
	Cari Oran (T)	Cari Oran (D)	Asit- Test (T)	Asit-Test (D)	Nakit Oran (T)	Nakit Oran (D)
Veri Sayısı	48	48	48	48	48	48
Aritmetik Ortalama	2,580	2,676	1,202	1,227	1,200	1,226
Ortanca	1,069	1,274	0,488	0,504	0,488	0,504
Tepe	13,349	13,610	6,419	6,912	6,421	6,915
Std. Sapma	3,543	3,562	1,981	1,978	1,982	1,979
Minimum	0,031	0,031	-0,268	-0,294	-0,268	-0,294
Maksimum	13,349	13,610	10,329	10,329	10,320	10,397

Likidite oranlarının aritmetik ortalamaları incelendiğinde cari oran, asit test oranı ve nakit oranının düzeltme sonrası değerlerinde, düzeltme öncesi bilanço değerlerine göre benzer değerde artış görülmüştür.

Cari oranda, asit-test oranında ve nakit oranda; aritmetik ortalama, ortanca ve tepe değerlerdeki düzeltilmiş değerlerde tarihi değerlere göre pozitif yönde değişim

olduğu görülebilmektedir. Asit test oranının ve nakit oranının düzeltilmiş değerlerinin tarihi değerlerine göre artışının, cari oranın düzeltilmiş değerlerinin artışından daha düşük olmasının sebebi, cari oranın parasal olmayan bir kalem olan stoklar kalemini de içermesidir. Yinede cari oranın asit-test oranının ve nakit oranının tarihi değerlere oranla düzeltilmiş değerlerindeki artışlar işletmelerin kredibilitesine etkisi olabilecek, yatırımcılar gözünde görünümünü farklılaştıracak ve kararlarını etkileyebilecek düzeydedir diyemeyiz.

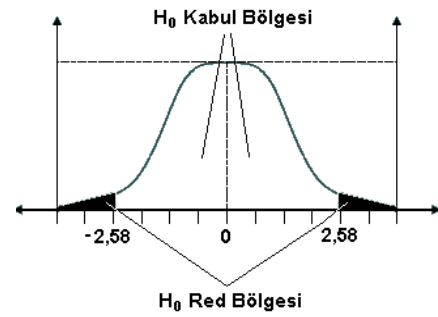
Mevcut gözlemlere ek olarak, aritmetik ortalamanın tepe değerlerinin altında çıkmış olması, verileri incelenen firmaların likidite sıkıntısı çekmediğini göstermektedir. Hatta işletmelerin gerektiğinden fazla ve atıl şekilde hazır değer kalemi olarak nakit ve benzeri bulundurmakta olmalarından kaynaklanıyor olabilir.

Aritmetik ortalama, ortanca, tepe, standart sapma, minimum ve maksimum değerlerin analizine ilave olarak istatistiksel açıdan aritmetik ortalamalar arasındaki farkın, örnekleme bölünmesi suretiyle yapacağımız T anlamlılık testi, iki hipoteze dayanır. Bunlar;

$$H_0: \mu_1 = \mu_2$$

$$H_1: \mu_1 \neq \mu_2 \text{ 'dir.}$$

	Likidite Oranları		
$\alpha = 0,01$	Cari Oran	Asit Test Oranı	Nakit Oranı
T_{hesap}	0,133	0,062	0,091
T_{tablo}	2,58	2,58	2,58
Sonuç	H_0 Kabul	H_0 Kabul	H_0 Kabul

Likidite oranlarının düzeltme öncesi ve düzeltme sonrası aritmetik ortalamasına T testi uygulanmıştır. T testi ile hesaplanan değerler (0.1325, 0.062, 0.091) ve T testi tablosu karşılaştırıldığında, bulunan değerler 2,58'den küçük olduğu için H_0 Kabul aralığında kaldığı görülmektedir.

3.3.2. Finansal Oran Analizleri

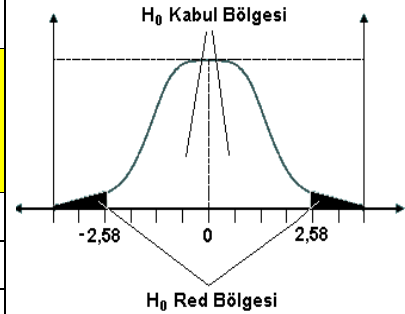
Finansal oran analizinde dört temel oran kullanılmıştır. Borçların Aktiflere Oranı, Kısa Vadeli Yükümlülükler Oranı, Finansal Risk Oranı, Özkaynakların Aktiflere Oranının tarihi ve düzeltilmiş değerleri aşağıdaki gibidir.

	Finansal Oran Analizi							
	Borcun Aktife Oranı (T)	Borcun Aktife Oranı (D)	Kısa Vadeli Yük. (T)	Kısa Vadeli Yük. (D)	Finansal Risk Oranı (T)	Finansal Risk Oranı (D)	ÖzKayn. Aktif Oranı (T)	ÖzKayn. Aktif Oranı (D)
Veri Sayısı	48	48	48	48	48	48	48	48
Aritmetik Ortalama	0,713	0,651	0,691	0,616	8,250	2,699	0,286	0,349
Ortanca	0,725	0,602	0,729	0,554	0,892	0,614	0,275	0,398
Tepe	0,068	0,294	2,118	2,590	0,160	0,416	0,714	0,932
Std. Sapma	0,533	0,544	0,546	0,560	28,120	10,101	0,376	0,543
Minimum	0,068	0,068	0,035	0,033	-7,986	-7,355	-1,118	-1,590
Maksimum	2,118	2,590	2,118	2,590	142,021	67,617	0,932	0,932

Finansal oranların, enflasyon muhasebesi uygulanmadan önceki ve enflasyon muhasebesine göre yeniden düzeltilmiş değerleri karşılaştırıldığında büyük diyebileceğimiz farklar görülebilmektedir. Borçların Aktiflere Oranı incelendiğinde düzeltilmiş değerler, tarihi değerlere göre düşüş göstermiştir. Bu düşüşün sebebi pay hanesinde yer alan kısa ve uzun vadeli yabancı kaynakların, payda hanesinde yer alan toplam aktiflere oranla daha az parasal olmayan kalem bulundurmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.. Borçların Aktiflere Oranı ve Kısa Vadeli Yükümlülükler Oranının enflasyon düzeltilmesi öncesi ve sonrasındaki gerek değişimin yönü gerekse değişimin şiddetinin benzerliği dikkat çekmektedir. Finansal Risk Oranındaki değişimin şiddeti ise diğer iki orana göre daha fazladır. Finansal Risk Oranının diğer oranlara göre daha yüksek oranda ve negatif yönde değişiminin sebebi olarak, kuruluş yılı eski olan firmaların ödenmiş sermayelerinin ödendikleri tarihe göre değerlendirilmesi dolayısıyla özsermayenin tarihi değerlerle kıyaslanamayacak kadar

artışından kaynaklanmaktadır. Aritmetik ortalama değerlerinin tepe değerlerinden yüksek çıktığı durumlar için incelenen birkaç işletmenin kaynak yapısının özkaynaklar ağırlıklı, üretim işletmelerinin varlığından kaynaklanmaktadır diyebiliriz.

$\alpha = 0,01$	Finansal Oranlar			
	Borçların Aktife Oranı	Kısa Vadeli Yük. Oranı	Finansal Risk Oranı	Öz Sermaye Oranı
T_{hesap}	0,563	0,669	1,287	0,662
T_{tablo}	2,58	2,58	2,58	2,58
Sonuç	H_0 Kabul	H_0 Kabul	H_0 Kabul	H_0 Kabul

Finansal oranların düzeltme öncesi aritmetik ortalaması ile düzeltme sonrası aritmetik ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını görebilmek için %1 anlam düzeyinde yaptığımız T testi ile; hesaplanan değerler (0.5636, 0.669, 1.287, 0.6618) ve T testi tablosu karşılaştırıldığında, bulunan değerler 2,58'den küçük olduğu için H_0 Kabul aralığında kaldığı görülmektedir.

Aritmetik ortalama, tepe, ortanca ve standart sapmanın özsermaye oranı hariç diğer finansal oranları aynı yönde etkilediği, özsermaye oranını ise ters yönde etkilediği görülmektedir. Ancak T testinde tüm oranlar H_0 Kabul aralığında kalmaktadır.

H_0 hipotezinin kabul edilmesi, likidite oranlarında olduğu gibi, ana kütle aritmetik ortalamaları arasında herhangi bir farkın olmadığı anlamını taşır.

3.3.3. Karlılık Oranı Analizleri

Karlılık oranı analizinde iki temel oran kullanılmıştır. Varlık Getiri Oranı, Özsermaye Getiri Oranının tarihi ve düzeltilmiş değerleri aşağıdaki gibidir.

	Karlılık Oran Analizi			
	Varlık Getiri Oranı (T)	Varlık Getiri Oranı (D)	ÖzSermayenin Getiri Oranı (T)	ÖzSermayenin Getiri Oranı (D)
Veri Sayısı	48	48	48	48
Aritmetik Ortalama	0,092	0,046	0,251	0,041
Ortanca	0,036	0,006	0,253	0,044
Tepe	0,461	0,000	0,646	0,000
Std. Sapma	0,205	0,208	0,376	0,658
Minimum	-0,381	-0,392	-1,064	-3,876
Maksimum	0,575	0,550	1,153	0,972

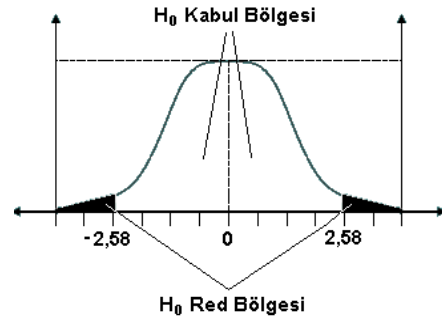
Karlılık oranları incelendiğinde, dönem net karının aktiflere bölünmesi suretiyle bulunan varlık getiri oranının ve dönem net karının özkaynakların toplamına bölünmesiyle bulunan özsermaye getiri oranının, enflasyon muhasebesinin uygulandığı düzeltilmiş durumunun, enflasyon muhasebesi uygulanmamış durumuna göre oldukça düşük çıktığı yukarıdaki tabloda rahatlıkla görülebilmektedir.

Dönem net karının, aktif varlık toplamına bölünmesi şeklinde bulunan varlık getiri oranında görülen düşüşün sebebi pay hanesinde bulunan ve enflasyon muhasebesi ile değerlendirilmeyen dönem net karına karşılık, payda hanesinde bulunan ve parasal olmayan varlıkların ağırlıklı olarak bulunduğu aktif varlıkların değerlendirilmesi şeklinde özetleyebiliriz. Diğer bir anlatımla pay sabit iken paydanın pozitif yönde artış göstermesi varlık getiri oranında düşüş meydana getirmiştir.

Diğer temel karlılık yapı analiz oranı olan özsermayenin getiri oranının aritmetik ortalama değerindeki %83'lük düşüş ise enflasyonun, mali tabloları anlamsız hale getirdiğini ve bilgi kullanıcılarının mali tablolardan istedikleri faydayı göremediklerini açıkça göstermektedir. Analizimizde bu ciddi değişikliğin enflasyon düzeltilmesi öncesi bir anlam ifade etmeyen mali tablo değerlerinin cari satın alma gücüne taşınmasından kaynaklanmakta olduğunu söyleyebiliriz.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, tepe değeri aritmetik ortalamadan yüksek çıkmıştır. Bunun sebebi olarak incelenen veri grubundaki işletmelerin bazılarının karlılık oranlarının çok düşük olması diğer bir söylemle bu firmaların verimsiz çalışmalarından kaynaklanmaktadır diyebiliriz.

$\alpha = 0,01$	Karlılık Oranları	
	Varlık Getiri Oranı	ÖzSermaye Getiri Oranı
T_{hesap}	1,08	1,93
T_{tablo}	2,58	2,58
Sonuç	H_0 Kabul	H_0 Kabul

Karlılık oranlarının enflasyon muhasebesi uygulaması öncesinde bulunan aritmetik ortalaması ile enflasyon muhasebesi uygulaması sonrasında bulunan aritmetik ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını görebilmek için %99 güvenirlilik düzeyinde yaptığımız T testinde; T testi ile hesaplanan değer (1.08, 1.9266) ve T testi tablosu karşılaştırıldığında, bulunan değerler 2,58'den küçük olduğu için H_0 Kabul aralığında kaldığı görülmektedir.

Böylelikle söz konusu enflasyon muhasebesi uygulaması öncesi ve enflasyon muhasebesi uygulaması sonrasında istatistiksel açıdan farklılık görülememektedir.

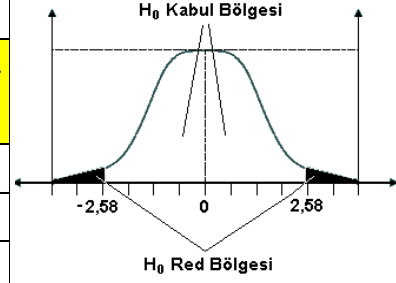
3.3.4. Faaliyet Oranı Analizleri

Faaliyet oranı analizinde üç temel oran kullanılmıştır. Stok Devir Hızı, Karın Toplam Hasılat Oranı ve Aktif Devir Oranının tarihi ve düzeltilmiş değerleri aşağıdaki gibidir.

	Faaliyet Oran Analizi					
	Stok Devir Hızı Oranı (T)	Stok Devir Hızı Oranı (D)	Karın Hasılaya Oranı (T)	Karın Hasılaya Oranı (D)	Aktif Devir Hızı (T)	Aktif Devir Hızı (D)
Veri Sayısı	48	48	48	48	48	48
Aritmetik Ortalama	0,494	0,537	0,076	-0,143	3,254	3,072
Ortanca	0,123	0,135	0,026	0,005	2,303	2,337
Tepe	0,000	0,000	0,077	0,000	4,091	0,000
Std. Sapma	1,027	1,180	0,197	0,901	3,301	3,139
Minimum	0,000	0,000	-0,131	-6,141	0,033	0,054
Maksimum	5,373	6,571	1,050	0,257	11,580	12,198

Faaliyet oranları incelendiğinde, enflasyon düzeltmesi öncesi ve enflasyon düzeltmesi sonrası büyük olmayan değişiklikler görülmektedir. Stok devir hızının enflasyon düzeltmesi sonrasında, enflasyon düzeltmesi öncesine göre daha yüksek çıkmasının sebebi ise parasal olmayan kalemlerden olan stoklar hesabının değerlendirilmesi ve değerlendirilen stokların stok devir hızı oranı formülasyonunun pay hanesinde bulunmasıdır. Bununla birlikte aktif devir hızı ve karın toplam hasılaya oranında aritmetik ortalama ve tepe değerlerdeki düzeltme öncesi ve sonrası değerlerin düzeltme öncesi değerlere göre daha düşük çıktığı görülebilmektedir. Bu durumun sebebi olarak ülkemizde 2004 yılında uyguladığımız enflasyon düzeltmesinin mali tablolardan sadece bilançoları kapsamı, gelir tablosuna uygulanmaması olarak gösterilebilir. Faaliyet oranlarının hesaplanmasında gelir tablosu hesapları ağırlıklı olarak kullanıldığı ve gelir tablosunda enflasyon düzeltmesi kapsamında olmamasından dolayı değişikliğin olmaması doğal karşılanacaktır. Bu sebepten düzeltme öncesi ve düzeltme sonrasında meydana gelen önemsenmeyecek bu değişikliklerin enflasyon düzeltmesi uygulamasından kaynaklandığını söyleyemeyiz.

	Faaliyet Oranları		
	Stok Devir Hızı Oranı	Karın Hasılaya Oranı	Aktif Devir Hızı Oranı
T_{hesap}	0,242	0,433	0,234
T_{tablo}	2,58	2,58	2,58
Sonuç	H_0 Kabul	H_0 Kabul	H_0 Kabul

Faaliyet oranları olan stok devir hızı, karın hasılaya oranı ve aktif devir hızı oranının düzeltme öncesi aritmetik ortalamaları ile düzeltme sonrası aritmetik ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını görebilmek için, yapmış olduğumuz T testi ile hesaplanan değerler (0.2418, 0.433, 0.2338) ve T testi tablosu karşılaştırıldığında, bulunan değerlerin T testi tablo değeri 2,58 'den küçük olduğu için düzeltme öncesi oranlar ile düzeltme sonrası oranlar arasında fark vardır ifadesini savunan H_1 hipotezini red ediyoruz.

SONUÇ

Ekonomi tarihinde önemli bir rol oynayan ve daha oynamaya devam edecek gibi görünen enflasyon olgusunun firmaların mali yapıları ve dolayısı ile mali oranları üzerinde etkileri bulunmaktadır. Kaynakları açısından hem ulusal ekonomilerden hem de küresel ekonomi gelişmelerinden etkilenen enflasyonun firmaların mali yapılarına nasıl etki ettiği ve bu etkinin ortadan kaldırılması için geliştirilen muhasebe yöntemleri incelenmiştir. Böyle bir etkinin varlığının bilinmekte olduğu göz önüne alınarak bu etkiyi yönetme çabaları ekonomi ve işletme yönetiminde ağırlıklı öneme sahip olmaya devam edecektir.

Enflasyonun firmaların mali yapıları üzerindeki etkileri hem firmaların yönetimleri, hem birbirleri arasındaki haberleşme ve karşılaştırmalar ve hem de başta vergi yönetimi olmak üzere ulusal ekonomi üzerinde geniş yankıları bulunmaktadır.

Dünyada önce gelişmiş ülkelerde sonra gelişmekte olan ülkelere enflasyonu düşürmek ve bu mümkün olana kadar firmaların mali yapıları üzerindeki etkilerini ortadan kaldırmak için çalışmalar olmuştur. Türkiye’de, enflasyonun firmaların mali yapıları üzerindeki etkilerini ortadan kaldırmak için enflasyon muhasebesi uygulaması 2004 yılında kurumlaştırmıştır.

Enflasyon muhasebesi uygulamalarının gerek tarihsel gerekse yöntem açısından gelişim çizgileri arasında belirli bir uyum vardır. Öyle ki kısmi düzeltme yöntemlerinden başlayan bu gelişim kapsamlı genel düzeltme yöntemlerine kadar gelmiştir. Bu gelişim çizgisinin durmayacağı beklenebilir. Buna göre şu anda yüksek enflasyon karşısında muhasebe düzeltmeleri peşinde olan yöntemler enflasyon ile mücadelede başarılar elde edildikçe düzeltmede kullanılan endekslerde de bir daralmaya gidilmesi beklenebilir. Özellikle uluslararası muhasebe standartları bu konuda düzeltme gereklilik kıstaslarını açık uçlu tanımlamışlar ve bu sürecin sürekliliğine işaret etmişlerdir. Ülkemizde bu kıstas belirleme hususu resmi organların insiyatifindedir.

Ekonomi, işletme ve bilhassa muhasebe akademisyenleri, kuramcıları ve uzmanlarının ilgili resmi organlar ile birlikte enflasyon düzeltmesi ile birlikte çalışarak enflasyonun firma mali yapıları üzerindeki etkilerini giderebilmeleri, her birinin kendi

disiplinleri ve çalışma alanlarındaki sürdürülebilirliğin sağlanması açısından da önemi olabilir. Bu çalışmalar ayrıca, enflasyon ile mücadelede de üstün güçlülüklerle sahiptirler.

Araştırmamızda, ülkemizde enflasyon muhasebesi uygulamasının ilk defa uygulandığı 2004 yılına ait 48 bilanço verisinden faydalanarak, enflasyonun finansal tablolar analizinde kullandığımız mali oranlara etkisinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda dört ana grupta temel mali oranlar hem enflasyon düzeltmesi öncesi hemde enflasyon düzeltmesi sonrası olmak üzere hesaplanmıştır.

Hesaplanan oranlar yapılan istatistiksel analizler merkeze yığılma ölçüleri olan aritmetik ortalama, ortanca ve tepe değer ile değişim ölçüsü olan standart sapma analizlerini ve iki ana kütle aritmetik ortalaması arasındaki farkın anlamlılığını ölçtüğümüz T testini de içermektedir.

Araştırmanın sonucunda elde edilen sonuçlar şunlardır;

- Likidite oranları üzerinde enflasyon muhasebesinin, bilanço hesaplarının değerlendirilmesi suretiyle bir etkisi bulunmamaktadır.
- Finansal oranlar üzerinde enflasyon muhasebesi uygulamasının etkisi düşüş yönünde görülmüştür.
- Karlılık oranlarında da enflasyon muhasebesi sonucunda düşüş yönünde değişiklikler gözlenmiştir.
- Faaliyet oranları üzerinde enflasyon muhasebesi uygulamasından dolayı bir etki görülmemiştir.

Enflasyon parasal olmayan kalemlerin satın alma güçlerinde kayıplara sebep olduğundan dolayı mali oranlar üzerinde ve mali oranlarla yapılan analizlerin sonuçlarına etkisi bulunmaktadır. Yaptığımız araştırmada parasal kalemler ile parasal olmayan kalemlerin karşılaştırılması gerektiğinde düzeltme öncesi ve düzeltme sonrası olmak üzere farklar meydana gelmiştir. Bu farklar finansal oran hesaplamaları hariç olmak üzere sınırlı düzeyde kalmıştır.

Araştırmada enflasyon muhasebesi uygulanmaksızın finansal yapı analizleriyle yapılan hesaplamalarda enflasyonun zaman içerisinde mali tabloları ve mali tablolardan elde edilen oran hesaplamalarını satın alma gücündeki kayıplar sebebiyle olduğundan farklı çıkarttığı görülebilir. Satın alma değerini sürekli kaybeden, tek bir para birimi üzerinden hazırlanan ve hazırlayanlar tarafından dönem sonlarında düzeltilmeyen bilançolar kullanılarak bulunan borçların aktiflere oranı, kısa vadeli yükümlülükler oranı, finansal risk oranı gibi finansal oranların firma yöneticileri, firmaya borç verenler ve yatırımcıların verecekleri kararların yerinde olması beklenmemelidir.

Enflasyon muhasebesi uygulaması ilk kez 2004 yılında uygulandığından ve uygulaması bakımında muhasebecilerin sıkışık bir dönemine isabet ettiğinden doğru bir şekilde enflasyon muhasebesi uygulanmış mali tabloların bulunmasında ayrı bir uğraş olmuştur. Enflasyon muhasebesi uygulanmış mali tablolarda parasal kalem, parasal olmayan kalem şeklinde hesapların ayrılması, sonucunda da kasa, banka gibi parasal hesapların değerlendirildiği görülmüştür.

5024 sayılı kanun ve ilgili tebliğleri gereği firmaların sadece bilanço hesapları değerlendirilmiştir. Enflasyon muhasebesinin firmaların sadece bilançolarını değil, gelir tablolarını da değerlemek suretiyle bulunacak sonuçlar karar vermede ve enflasyonun mali tablolar üzerindeki etkilerini gidermesi bakımından faydalı olacaktır.

Ayrıca iki ana kütle aritmetik ortalaması arasındaki fark için yaptığımız hipotez testlerinde de, ana kütle aritmetik ortalamalarının arasında istatistiksel açıdan bir fark olmadığı ve örneklerin aynı ortalamaya sahip ana kütlelerden çekildiği anlamını taşıyan sonuçlara ulaşılmıştır. Yine %99 güven aralığında yapılan testlerde istatistiksel açıdan anlam ifade eden H_0 Red sonucuna ulaşılmamıştır.

Araştırma sonuçlarını aşağıdaki kısıtlarda göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.

- Elde ettiğimiz sonuçlar sadece Eskişehir ilinde faaliyette bulunan 48 adet karma sektör işletmelerini kapsamaktadır. Sonuçların yorumlanmasında ve genellemesinde bu durum göz önünde bulundurulmalıdır.
- Sadece 2004 yılına ait düzeltilmiş bilanço değerlerinden hesaplanan oranlar analiz edilip, yorumlanmıştır. Analizlerin ve yorumların sağlıklı olması için daha çok dönem incelenmelidir.
- Gelir tablolarında ayrıca yada bilançolarla beraber değerlendirilerek enflasyon düzeltmesine tabi tutulması ayrı bir tez konusu olabilir.
- Uygulanan enflasyon düzeltmesinin oranları ve uygulama yöntemi tüm sektörler için aynıdır, fakat sonuçları sektör arasında farklılık gösterebilir. Bu sebepten dolayı araştırma yapılırken sektörler ayrılması ve elde edilen bilançoların sayısının artırılması analizin sonuçlarına iyi yönde katkı sağlayacaktır.
- Ülkemizde 2004 yılında uygulanan enflasyon muhasebesi uygulaması ile ilgili olarak her ne kadar TÜRMÖB'un program ve eğitim katkısı, Maliye Bakanlığının sirküler, tebliğ gibi uygulama kolaylıkları olsa da, meslek hayatının ilk uygulaması olduğundan ve uygulanması zorunluluğu sıkışık bir dönemle belirlendiğinden, sağlıklı enflasyon muhasebesi uygulanmış mali tabloların özellikle bulunması gerekliliği gözden kaçırılmamalıdır.

EKLER**Mevzuat Listesi**

- 5024 Sayılı Kanun (Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun No:5024 (Kabul Tarihi 17.12.2003) 30 Aralık 2003 Tarihli Sayı: 25332 Resmi Gazete)
- 5228 Sayılı Kanun (Bazı Kanunlarda ve 178 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun No: 5228 (Kabul Tarihi: 16.07.2004) 31 Temmuz 2004 Tarihli Sayı: 25539 Resmi Gazete)
- 328 No.lu VUK Genel Tebliği (Maliye Bakanlığından) 28 Şubat 2004 Sayı: 25387 Tarihli Resmi Gazete
- 333 No.lu VUK Genel Tebliği (Maliye Bakanlığından) 28 Nisan 2004 Tarihli Sayı: 25446 Resmi Gazete
- 337 No.lu VUK Genel Tebliği (Maliye Bakanlığından) 13 Ağustos 2004 Tarihli Sayı: 25552 Resmi Gazete
- 338 No.lu VUK Genel Tebliği (Maliye Bakanlığından) 13 Ağustos 2004 Tarihli Sayı: 25552 Resmi Gazete
- 339 No.lu VUK Genel Tebliği (Maliye Bakanlığından) 24 Ağustos 2004 Tarihli Sayı: 25563 Resmi Gazete
- 345 No.lu VUK Genel Tebliği (Maliye Bakanlığından) 28 Şubat 2005 Tarihli Sayı: 25741 Resmi Gazete
- 348 No.lu VUK Genel Tebliği (Maliye Bakanlığından) 12 Mayıs 2005 Tarihli Sayı: 25813 Resmi Gazete
- 12 No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (Maliye Bakanlığından) 05 Mayıs 2004 Tarihli Sayı: 25453 Resmi Gazete

Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlamaya İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 29) Hakkında Tebliğ Sıra No: 16 (Türkiye Muhasebe Standartları Kurulundan) 31 Aralık 2005 Sayı: 26040 Tarihli Resmi Gazete

2 No.lu VUK Sirküleri VUK-2/2003-2 Enflasyon Düzeltmesi Uygulaması-1 (02.01.2004)

3 No.lu VUK Sirküleri VUK-3/2004-1 Enflasyon Düzeltmesi Uygulaması-2 (12.03.2004)

22 No.lu Gelir Vergisi Sirküleri

4 No.lu VUK Sirküleri VUK-4/2004-2 Enflasyon Düzeltmesi Uygulaması-3 (07.04.2004)

7 No.lu VUK Sirküleri VUK-6/2004-4 Enflasyon Düzeltmesi Uygulaması-4 (06.07.2004)

8 No.lu VUK Sirküleri VUK-8/2004-6 Enflasyon Düzeltmesi Uygulaması-5 (02.08.2004)

9 No.lu VUK Sirküleri VUK-9/2004-7 Enflasyon Düzeltmesi Uygulaması-6 (05.08.2004)

10 No.lu VUK Sirküleri VUK-10/2004-8 Enflasyon Düzeltmesi Uygulaması-7 (09.08.2004)

11 No.lu VUK Sirküleri VUK-11/2004-9 Enflasyon Düzeltmesi Uygulaması-8 (14.08.2004)

13 No.lu VUK Sirküleri VUK-13/2004-11 Enflasyon Düzeltmesi Uygulaması-9 (10.11.2004)

14 No.lu VUK Sirküleri VUK-14/2005-1 Enflasyon Düzeltmesi Uygulaması-10 (01.02.2005)

- 17 No.lu VUK Sirküleri VUK-17/2005-4 Enflasyon Düzeltmesi Uygulaması-11
(24.03.2005)
- 17 No.lu VUK Sirküleri VUK-18/2005-5 Enflasyon Düzeltmesi Uygulaması-12
(19.04.2005)
- 19 No.lu VUK Sirküleri VUK-19/2005-6 Enflasyon Düzeltmesi Uygulaması-13
(15.07.2005)
- 21 No.lu VUK Sirküleri VUK-21/2005-8 Enflasyon Düzeltmesi Uygulaması-14
(17.10.2005)

Parasal/Parasal Olmayan Aktif/Pasif Hesaplar

Hesap Kodu ve Hesap Adına göre

Tablo Ek.1. Parasal Aktif Kalemler

10	Hazır Değerler (YTL. Hesapları)
111	Özel Kesim, Tahvil, Senet ve Bonoları
112	Kamu Kesimi, Tahvil, Senet ve Bonoları
118	Diğer Menkul Kıymetler
119	Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı
12	Ticari Alacaklar
13	Diğer Alacaklar
159	Verilen Sipariş Avansları (Fiyat Artışları İşletmeye Yansıdığı Sürece)
181	Gelir Tahakkukları
19	Diğer Dönen Varlıklar (Parasal Olmayanlar Hariç)
195	İş Avansları (Fiyat Artışları İşletmeye Yansıdığı Sürece)
197	Sayım ve Tesellüm Noksanları (Parasal Olmayanlar Hariç)
22	Ticari Alacaklar
23	Diğer Alacaklar
240	Bağlı Menkul Kıymetler İçerisinde Yer Alan Tahviller ve Bonolar
241	Bağlı Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) (Tahvil ve Bonolara Ait Olanlar)
259-269-279	Verilen Avanslar Hesapları (Fiyat Artışları İşletmeye Yansıdığı Sürece)
281	Gelir Tahakkukları
291	Gelecek Yıllarda İndirilecek Katma Değer Vergisi
292	Diğer Katma Değer Vergisi
295	Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar
297	Diğer Çeşitli Duran Varlıklar

Tablo Ek.2. Parasal Pasif Kalemler

30	Mali Borçlar
32	Ticari Borçlar
33	Diğer Borçlar
34	Alınan Avanslar (Fiyat Artışlarının Alıcıya Yansıtılması Durumunda)
36	Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler
37	Borç ve Gider Karşılıkları
381	Gider Tahakkukları
39	Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
397	Sayım ve Tesellüm Fazlaları (Stok, Hisse Senedi ve Maddi Duran Varlıklar Gibi Parasal Olmayan Kalemler Hariç)
40	Mali Borçlar
42	Ticari Borçlar
43	Diğer Borçlar
44	Alınan Avanslar (Fiyat Artışlarının Alıcıya Yansıtılması Durumunda)
47	Borç ve Gider Karşılıkları
481	Gider Tahakkukları
49	Diğer Uzun Vadeli Kaynaklar

Tablo Ek.3. Parasal Olmayan Aktif Kalemler

10,12,13,22,23 vs.	* Yabancı Para Cinsinden Olan Hesaplar -Yabancı Para Kasası - Döviz Tevdiat Hesapları - Yabancı Paralı Çekler - Yabancı Para Cinsinden Alacaklar vs..
110	Hisse Senetleri
119/..	Hisse Senetleri Değer Düşüklüğü Karşılığı
150-158	Stoklar
159	Verilen Sipariş Avansları (Fiyat Artışları İşletmeye Yansıtılmadığı Sürece)
170-178	Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri
179	Taahhütlere Verilen Avanslar (Fiyat Artışları İşletmeye Yansıtılmadığı Sürece)
180	Gelecek Aylara Ait Giderler
195	İş Avansları (Fiyat Artışları İşletmeye Yansıtılmadığı Sürece)
197	Sayım ve Tesellüm Noksanları (Stok ve Maddi Duran Varlık Kalemleriyle İlgili Olmak Kaydıyla)
24	Mali Duran Varlıklar (Bağlı Menkul Kıymetlerdeki Tahviller Hariç)
250-258	Maddi Duran Varlıklar
259	Verilen Avanslar (Fiyat Artışları İşletmeye Yansıtılmadığı Sürece)
260-268	Maddi Olmayan Duran Varlıklar
269	Verilen Avanslar (Fiyat Artışları İşletmeye Yansıtılmadığı Sürece)
270-278	Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar
279	Verilen Avanslar (Fiyat Artışları İşletmeye Yansıtılmadığı Sürece)
280	Gelecek Yıllara Ait Giderler
293	Gelecek Yıllar İhtiyacı Stoklar
294	Elden Çıkarılacak Stoklar ve Maddi Duran Varlıklar
298	Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı
299	Birikmiş Amortismanlar

Tablo Ek.4. Parasal Olmayan Pasif Kalemler

3 ve 4. Grup	Yabancı Para Cinsinden Olan Hesaplar
34	Alınan Avanslar (Fiyat Artışları Alıcıya Yansıtılmadığı Sürece)
35	Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hak Edişleri
380	Gelecek Aylara Ait Gelirler
480	Gelecek Yıllara Ait Gelirler
5	Özkaynaklar

KAYNAKÇA

- ABAAN, Ernur D., **Enflasyonla Mücadelede İktisadi Politikalar ve Deneyimler**, Tartışma Tebliği No: 9406, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Araştırma Genel Müdürlüğü, Ankara, Mayıs 1994.
- AGRAWAL, Surendra P., "Accounting for the Impact of Inflation on a Business Enterprise", **The Accounting Review**, Oct., 1977, 52 (4), s. 789.
- AĞCA, Ahmet, "Üniversitelerimizde Verilen Denetim Eğitiminin Teknolojik Gelişmeler Sonucunda Değişen Denetim Olgusu ve Değişen Denetçi Profili Karşısındaki Durumu", **Makaleler**, Muhasebe TR, Türkiye Muhasebe Sitesi, Mayıs 2005, s. 107-140. 19.12.2006
- AKDOĞAN, Nalan, **Enflasyon Muhasebesi Kuramsal Yaklaşımlar ve Türkiye Uygulaması**, 2. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004.
- AKDOĞAN, Nalan, ve Nejat TENKER, **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**, Gazi Kitabevi, Ankara 1998
- AKGÜÇ, Öztin, **Mali Tablolar Analizi**, Arayış Yayıncılık Ltd. Şti., İstanbul 2002
- Anadolu Üniversitesi Açıköğretim İşletme Fakültesi, **Mali Raporlar Analizi**, Web Ofset Tesisleri, Eskişehir, 1998
- ARDA, Musa ve M. Cengiz GÖĞEBAKAN, "Yeniden Değerleme Oranının Finansal Analiz Üzerindeki Etkisi", **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 45, 2003, s. 61.
- ATA, Ahmet, "Finansman Fonu", **Vergi Dünyası Dergisi**, Eylül 1983, Sayı 25, s. 15.
- ATAMAN, Ümit, **Genel Muhasebe ve Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1999.
- ATAMAN, Ümit, **Tek Düzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1997.
- BEKTÖRE, Sabri, Ferruh ÇÖMLEKÇİ ve Halim SÖZBİLİR, **Mali Tablolar Analizi**, Birlik Ofset Yayın, Eskişehir 1995
- BIYIK, Recep, "Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) Harcaması Yapan Mükelleflere Sağlanan Vergisel Teşvikler, Bu Harcamaların Gider Veya Maliyet Kaydı", **Vergi Dünyası**, Temmuz 1999, s. 56.

BOSTANCI, Serpil, “Enflasyon Muhasebesi”, **Mali Çözüm**, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, İstanbul, 2002;
www.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/19malicozum/08-serpilbostanci33.doc, 25.03.2006.

BOYAR, Ender, “**Neden Enflasyon Muhasebesi**”, Enflasyon Muhasebesi, Çalışmalar, Fatih Üniversitesi, İstanbul, 2002.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986.

CİVAN, Mehmet, Ekrem KARA ve Ferah YILDIZ, **Enflasyon Muhasebesi**, 2. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, Kasım 2004.

ÇABUK, Adem ve İbrahim LAZOL, **Mali Tablolar Analizi**, Vipaş Eğitim A.Ş., İstanbul 1998

ÇETİNER, ERTUĞRUL, **İşletmelerde Mali Analiz**, Gazi Kitabevi, Ankara-2000.

ÇELİK, Aylin, **Fiyatlar Seviyesindeki Değişmelerin Mali Tablolara Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi: Enflasyon Muhasebesi Yöntemlerinden Fiyatlar Genel Seviyesi Modeli Uygulaması**, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İstatistik Genel Müdürlüğü, Ankara, Temmuz 2003.

DAVIS, Harry, Z., Nathan KAHN ve Etzmun ROZEN, “LIFO Inventory Liquidations: An Empirical Study”, **Journal of Accounting Research**, Autumn, 1984, 22 (2), s. 480.

DEMİR, Ahmet, **Enflasyon Muhasebesi ve Uygulaması**, Çağdaş Müşavirlik Pazarlama ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul 2004.

DOĞRUEL, Fatma ve A. Suat DOĞRUEL, **Türkiye’de Enflasyonun Tarihi**, T.C. Merkez Bankası ve Tarih Vakfı, ISBN: 975-8813-30-7, İstanbul, 2005.

DURMUŞ, Hayri Ahmet, **Uluslararası Muhasebe Standartları (1-31)**, Muhasebe Uzmanları Derneği Yayını No:7, İstanbul 1992.

Enflasyon, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, 2004.

Eskişehir Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası, **Vergi Kanunlarına Göre Enflasyon Düzeltmesi**, Eskişehir-2005,

GÜRDAL, Kadir, **Enflasyon Muhasebesi**, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB), Enflasyon Muhasebesi Bilgilendirme Toplantısı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Adana 2004, s. 17.

HACİRÜSTEMOĞLU Rüstem, Cemal İBİŞ ve Gürbüz GÖKÇEN, **500 Büyük İşletmede Enflasyon Muhasebesi**, Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul, 1999.

İŞİK, İsmail, **Enflasyon Düzeltmesi**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2005.

İstanbul Mülkiyeliler Vakfı, **Enflasyon Muhasebesi, Enflasyon Ortamında İşletme Politikaları, Vergilendirme ve Enflasyon Muhasebesi**, İstanbul Mülkiyeliler Vakfı Yayını, MÜ-KA Matbaacılık, Eylül 1990.

İşletmeler Enflasyonsuz Dönemde Nasıl Davranacak? Vergide Enflasyon Düzeltmesi Nasıl Uygulanacak? PriceWaterhouseCoopers, www.vergiportali.com, 11.09.2006.

KARLUK, S. Rıdvan, **AB ve Türkiye**, İMKB Yayınları, 1996.

KARAPINAR, Aydın ve Figen Zaif, **“Enflasyon Muhasebesinin Finansal Tablolar Analizine Etkisi”**, Yaklaşım Dergisi, Mayıs 2005, Sayı: 149.

KAŞIF, Mustafa ve Hasan EFENDİOĞLU, "Gayrimenkul ve İştirak Hisseleri Satış Kazançları İstisnası", **Vergi Dünyası**, Temmuz 1996.

KAY, J. A., “Inflation Accounting; Guidance Manual on Current Cost Accounting; Background Papers to the Exposure Draft on Current Cost Accounting”, **The Economic Journal**, Jun., 1977, 87 (346),

KAYGUSUZ, Sait Yüksel, “Enflasyon Muhasebesi-Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesi”, **İşGüç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Hakemli e-Dergi, 2003, Cilt:5, Sayı: 2.

KAYKUSUZ, Murat, **Maliyet Enflasyonu ve Türkiye’de Maliyet Enflasyonunun Nedenleri**, Geocities internet sitesi, Kasım 2001; http://www.ceterisparibus.net/arsiv/m_kaykusuz2.doc, 10.10.2006.

KISTNER, Klaus-Peter ve Timo SALMI, “General Price Level Accounting and Inventory Valuation: A Comment”, **Journal of Accounting Research**, Spring, 1980, 18 (1).

KİSHALI, Yunus, Sadi IŞIKLAR ve Nejat BOZKURT, **Enflasyon Muhasebesi, Yöntemler, Standartlar, Uygulamalar**, Türkmen Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, 2003.

KOCABAY, İbrahim, **Maddi Duran Varlıkların Düzeltilmesi Sırasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar Nelerdir?** www.alomaliye.com/ibrahim_kocabay_maddi_duran.htm, 26.05.2007

KOÇSOY, Murat ve Orhan ÜNAL, **Enflasyon Muhasebesi**, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İşletme Bölümü, Çalışma Toplantıları, 2004/4, Ankara, 2004.

KOÇSOY, Murat ve Orhan ÜNAL, **Enflasyon Muhasebesi**, www.politics.ankara.edu.tr/ct/enfmuh.pps, 13.05.2007

KÜÇÜKSAVAŞ, Nihat, **Genel Muhasebe**, Beta, İstanbul, 2001.

MALCOM, Robert E., “Inflation Accounting”, **The Accounting Review**, Jan., 1981, 56 (1), s. 231-232.

MATOLCSY, Z. P., “Evidence on the Joint and Marginal Information Content of Inflation-Adjusted Accounting Income Numbers”, **Journal of Accounting Research**, Autumn, 1984, 22 (2), s. 555.

McDONALD, Bill ve Michael H. MORRIS, “The Relevance of SFAS 33 Inflation Accounting Disclosures in the Adjustment of Stock Prices to Inflation”, **The Accounting Review**, Jul, 1984, 59 (3).

McINTYRE, Edward V., “Interaction Effects of Inflation Accounting Models and Accounting Techniques”, **The Accounting Review**, July, 1982, 57(3).

MuhasebeTR, **Muhasebe Sitesi**, Resmi İnternet Sitesi, 2006, www.muhasabetr.com, 20.04.2006.

ORHAN, Osman Z., **Başlıca Enflasyon Teorileri ve İstikrar Politikaları**, Filiz Kitabevi, Vefa İstanbul, 1995.

ÖRTEN, Remzi ve KARAPINAR Aydın, **Enflasyon Muhasebesi**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2003.

ÖZER, Mevlüt, **Vergi Kanunları ve Tek Düzen Muhasebe Sistemi Kapsamında Mali Tablolar ve Finansal Analiz**, Cilt 2, Özkan Matbaacılık, Ankara 1997

ÖZYÜREK, Mustafa, “Enflasyon Muhasebesi Neden Talep Ediliyor”, **Finansal Forum**, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TURMOB), 30.10.2001, Ankara, 2001.

PARASIZ, İlker, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2005.

PATON, W. A., “Observations on Inflation from an Accounting Stance”, **Journal of Accounting Research**, Spring, 1968, 6 (1), s. 72.

PEKDEMİR, Recep ve Yakup SELVİ, **Örneklerle Enflasyon Düzeltmesi Muhasebesi** (5024 Sayılı Kanun), İSMMMO Yayın No: 48, Ocak 2004.

PriceWaterhouseCoopers, “İşletmeler Enflasyonsuz Dönemde Nasıl Davranacak? Vergide Enflasyon Düzeltmesi Nasıl Uygulanacak?”, **Vergi Portalı**, PriceWaterhouseCoopers, 2004; www.vergiportali.com, 11.06.2006.

SAĞLAM, Erdoğan, “Araştırma-Geliştirme (AR-GE) Yardımı”, **Mükellefin Dergisi**, Aralık 2001, Sayı 108, s. 49.

SAĞLAM, Necdet, **Enflasyon Muhasebesi**, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB), Enflasyon Muhasebesi Bilgilendirme Toplantısı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Adana 2004, s. 7.

SAYARI, Mehmet, **Enflasyonda Gerçek Satış Karının Saptanması**, Ankara İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi Yayın No: 146, Ankara, Mart 1981.

T.C. Merkez Bankası, **Enflasyon Raporu 2006 IV**, Araştırmalar, Para Politikası, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara, Ekim 2006.

T.C. Merkez Bankası, **Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı**, T.C. Merkez Bankası Duyuruları, Ankara, Nisan 2001.

TARAKÇI, Hızır, **Enflasyon Düzeltmesi**, Polaris Yayınları, İstanbul, 2004.

TMUDES, **Türkiye Muhasebe Standartları**, TÜRMOB Yayınları, No: 166, Ankara, 2001.

TOROSLU, M. Vefa, **Vergi Dünyası**, Nisan 1997, Sayı 188, s. 1.

TUĞLU, Ali, "Sabit Kıymet Satışlarında Enflasyon Düzeltmesi", **Maliye Postası**, 15 Mayıs 2005, Sayı: 57, s. 154

TUNCER, Selahattin, "Türk Vergi Ve Usul Kanunları içinde Enflasyon Muhasebesiyle ilgili Uygulama Örnekleri-II", **Yaklaşım Dergisi**, Mayıs 2002, Sayı 113.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu TMSK Resmi İnternet Sitesi, 2006, www.tmsk.org.tr, 20.04.2006.

TYBOUT, James, "The Algebra of Inflation Accounting", **International Economic Journal**, Summer 1988, 2 (2), s. 83.

UMAN, Nuri ve Rüstem HACİRÜSTEMOĞLU, **5024 Sayılı Yasaya Göre Enflasyon Muhasebesi**, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2004.

UMAN, Nuri, "Enflasyon Muhasebesi Kanunu Tasarısı İle İlgili Son Gelişmeler", **Vergi Dünyası**, Sayı: 257, Ocak 2003.

UMAN, Nuri, Enflasyon Muhasebesi, İstanbul, Denet Yayıncılık, 2002.

UYSAL, Mustafa, Yeşim TANER ve Elif BULUÇ, **Enflasyon Düzeltmesi ve Muhasebesi**, TURMOB Yayınları: 230, Ankara, 2004.

UYSAL, Mustafa, Yeşim TANER, Elif BULUÇ, **Enflasyon Düzeltmesi ve Muhasebesi**, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2005.

WATTS, Ross L. ve Jerold L. ZIMMERMAN, "Towards a Positive Theory of the Determination of Accounting Standards", **The Accounting Review**, Jan., 1978, 53 (1), s. 112.

YALKIN, Yüksel Koç ve Kadir GÜRDAL, **Enflasyon Muhasebesi ve Türkiye Uygulamaları**, Turhan Kitabevi, Ankara 2004

YAZAR, Feyyaz, **Vergi Dünyası**, Şubat 1997, Sayı: 186.

YİĞİT, Pelin Alp, Düşen **Enflasyon Ortamında Bankacılık ve Türk Bankacılık Sektörü**, Yayınlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Danışman Doç. Dr. Kuvılcım Metin Özcan, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, Ekim 2005.

YÜCE, Mehmet, "Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkisini Gidermeye Yönelik Müesseseler ve Bu Bağlamda Türk Vergi Sisteminde Yer Alan Düzenlemeler (I)", **Mükellefin Dergisi**, Ağustos 2000, Sayı 92.

YÜCE, Mehmet, "Enflasyon Muhasebesi ve Bu Bağlamda Türk Vergi Sisteminde Yer Alan Düzenlemeler", **Mevzuat Dergisi**, Yıl: 2, Sayı: 6, Haziran 1999; <http://www.basarm.com.tr/dergi/99-06/a/enflasyonmuhasebesi.htm>, 11.09.2006.

YÜCE, Mehmet, “Enflasyon Muhasebesi ve Bu Bağlamda Türk Vergi Sisteminde Yer Alan Düzenlemeler”, **Mevzuat Dergisi**, Lebib Yalkın Yayınları, Haziran 1999, 2 (6), 1.

YÜKSEL, Ahmet, **Enflasyon Muhasebesi**, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Mevzuat:

TMS Sayı2, m.2/a.

213 sayılı VUK mükerrer madde 315.

213 sayılı VUK madde 328 ve 329.

Sermaye Piyasası Kurulu, "Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ", Seri XI No:20, mad.23.

213 sayılı VUK madde 281 ve madde 285.

4108 sayılı kanunun 17. maddesi ile GVK'nun ek 4 maddesinin birinci fıkrası.

4108 sayılı yasanın 32. Maddesi ile Kurumlar Vergisi Kanununa Eklenen geçici madde 23/a.

Vergi Usul Kanunu MD:14 Değişik:22 1.1998 - 4369/55 MD

GVK Madde 38 ve 39.

4.11.1998 tarih ve 23513 sayılı Resmi Gazete yayınlanan Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) yardımına ilişkin tebliğ (Tebliğ No: 987 10)

29 No.lu Uluslararası Muhasebe Standardı - Hiperenflasyonist Ekonomilerde Finansal Raporlama.

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa 18.12.1999 tarih ve 4487 sayılı Kanunla eklenen Ek-1'inci madde

DİZİN

-A-

Amortisman Oranı, 55, 65

-B-

Bilanço Esası, 55, 56, 65

-C-

Cari Kur, 29

-D-

Düzeltilme Yöntemleri, 27, 31, 34, 57, 92

-E-

Enflasyon Muhasebesi

-F-

Finansman 3

-G-

Gelir Tablosu 30

-H-

Hasılat 27

-K-

Kar 1

-M-

Muhasebe 1

-N-

Nakit 24

-O-

Oran (Bkz. Rasyo) 1

-P-

Parasal 10

-R-

Rasyo Analizi (Bkz Oran) 72, 85

-S-

Satış 2

-T-

Türkiye 2

-Z-

Zarar 33

